

ROBERTO BOLAÑO
Nocturnă în Chile

ROBERTO BOLAÑO

Nocturnă în Chile

Traducere din limba spaniolă de
ALINA CANTACUZINO

BUCUREȘTI, 2008

*pentru Carolina López
și Lautaro Bolaño*

Scoateți-vă peruca.

Chesterton

Sunt pe moarte, dar mai am încă multe de povestit. Eram împăcat cu mine însumi. Tăcut și împăcat. Când, din senin, au început să mi se întâmple tot felul de lucruri. De vină este tânărul acesta îmbătrânit. Eu eram liniștit. Acum nu mai am liniște. Trebuie să lămuiesc câteva lucruri. Așa că am să mă sprijin într-un cot și am să ridic ușor capul, nobilul meu cap bâțâit, și am să caut în colțul cu amintiri acele fapte care mă justifică și care contrazic astfel infamiile pe care tânărul îmbătrânit, într-o singură noapte brăzdată de fulgere, le-a răspândit pe seama mea ca să mă discrediteze. Pentru așa-zisa mea discreditare. Trebuie să avem simțul răspunderii. Toată viața mea am susținut acest lucru. Fiecare dintre noi are obligația morală de a răspunde pentru faptele sale și pentru spusele sale, ba chiar și pentru tăceri, da, pentru tăceri, pentru că și cele nerostite urcă la ceruri și Dumnezeu le aude și numai Dumnezeu le înțelege și le judecă, așa că atenție mare la ce trecem sub tăcere. Eu răspund pentru toate ale mele. Tăcerile mele sunt fără de prihană. Asta să fie clar. Mai cu seamă lui Dumnezeu să-i fie clar. De ceilalți mă pot lipsi. De Dumnezeu, nu. Habar n-am despre ce vorbesc. Uneori mă surprind sprijinit într-un cot. Bat câmpii, visez și încerc să mă împac cu mine

însumi. Câteodată însă uit până și cum mă cheamă. Mă cheamă Sebastián Urrutia Lacroix. Sunt chilian. Înaintașii mei, pe linie paternă, erau din Vascongadas sau Țara Bascilor sau Euskadi, cum i se zice astăzi. Din-spre mamă, mă trag de pe meleaguri franceze, dintr-un sat al cărui nume în spaniolă ar fi „Bărbat pe pământ“ sau „Bărbat în picioare“, franceza mea, la aceste ore înaintate, nu mai e atât de bună ca altădată. Dar mi-au mai rămas ceva puteri cât să-mi amintesc și să răspund acuzelor aduse de acest tânăr îmbătrânit care s-a înființat deodată în pragul ușii casei mele și m-a jignit, fără ca la mijloc să fi existat vreo provocare, fără nicio legătură cu ceva. Asta vreau să fie limpede. Eu nu caut cearta, niciodată n-am căutat-o, eu caut pacea, răspunderea pentru fapte, vorbe și tăceri. Sunt o persoană rațională. Și așa am fost întotdeauna. Pe la vârsta de treisprezece ani, am simțit chemarea lui Dumnezeu și am vrut să mă înscriu la seminar. Tata s-a opus. Nu foarte hotărât, dar s-a opus. Încă-mi mai amintesc umbra sa prelingându-se de-a lungul încăperilor casei noastre, de parcă ar fi fost umbra vreunei anghile sau a unei nevăstuici. Și-mi amintesc, nu știu cum, cert este că-mi amintesc zâmbetul meu în întuneric, zâmbetul copilului care am fost. Îmi mai aduc aminte și de un goblen ce reprezenta o scenă de vânătoare. Și de o farfurie întinsă din argint pe care era gravată o cină cu toate dichisurile pe care le impune ocazia. Și zâmbetul și tremurul meu de-atunci. Un an după aceea, la paisprezece ani, am intrat la seminar, iar când am terminat, după mulți ani, mama mi-a sărutat mâna și mi-a spus — sau mi s-a părut mie că aud că-mi spune — „părinte“ și, cum eu am rămas surprins și m-am îm-

potrivit (nu-mi spune „părinte“, mamă, sunt eu, fiul tău, i-am zis sau poate că nu i-am zis „fiul tău“, ci doar „fiul“), ea a început să plângă, ori plângea de-a binelea, iar eu am gândit sau poate de-abia acum mă gândesc că viața este o succesiune de greșeli care ne duc către adevărul ultim, singurul adevăr. Cu puțin timp înainte de asta sau la puțin timp după asta, adică în ziua în care am fost uns preot sau la câteva zile după ce am depus jurământul, l-am cunoscut pe Farewell, marele Farewell, nu mai știu exact unde, cel mai probabil acasă la el, am fost la el acasă, deși se poate la fel de bine să mă fi preumblat pe la biroul pe care-l avea la ziar — sau prima dată să-l fi văzut la clubul al cărui membru era — într-o seară melancolică, cum sunt mai toate serile de aprilie în Santiago, deși în suflet îmi cântau păsările și înfloreau pomii, cum ar spune un clasic, iată, Farewell era acolo, înalt, un metru optzeci, deși mie mi s-a părut c-avea doi metri, purta un costum cenușiu, tern, dintr-o stofă fină, englezească, pantofi lucrați manual, cravată de mătase, cămașă albă, imaculată ca iluziile mele, butoni de aur, un ac de cravată pe care am distins niște însemne pe care n-am voit să le interpretez, dar a căror însemnătate nu mi-a scăpat deloc, așadar Farewell mă invită să mă așez lângă el, foarte aproape de el, ori pare-mi-se că m-a luat cu el la biblioteca clubului, și pe când priveam cotoarele cărților a început să-și dreagă vocea, ori e posibil că-și dregea vocea în timp ce mă privea cu coada ochiului, n-aș putea spune cu precizie, pentru că eu nu-mi dezlipeam ochii de pe cărți, apoi mi-a spus ceva ce n-am auzit sau poate mintea mea a uitat, după care am luat loc din nou, el pe fotoliu, eu pe scaun, am vorbit de-

spre cărțile ale căror cotoare tocmai le văzusem și le mângâiasem, eu cu degete novice de tânăr abia ieșit de la seminar. Farewell cu degete groase și noduroase, cum îi stătea bine unui bătrân atât de înalt, vorbeam deci despre cărți și despre autorii acelor cărți, iar vocea lui Farewell era precum vocea unei păsări mari de pradă care survolează munți și râuri și văi și albiu, folosind mereu cuvântul potrivit, fraza care se potrivea ca o mănușă gândului său, și eu spunându-i cu ingenuitatea unui puișor că doream să devin critic literar, să urmez cărarea deschisă de el, că nu exista nimic pe lume care să se plieze mai bine peste dorința mea de a citi și de a rosti cu voce tare, într-o proză de calitate, rezultatul lecturilor mele, vai, când îi spuneam toate astea, Farewell mi-a zâmbit, m-a bătut cu palma pe umăr (o palmă care cântărea la fel sau poate chiar mai greu decât dacă ar fi purtat o mănușă de fier), mi-a căutat privirea și a conchis că nu avea să fie o cale ușoară. În țara asta de barbari, a zis, drumul ăsta nu-i presărat cu roze. În țara asta de latifundiari, a zis, literatura este o raritate, iar cititul nu este un merit. Și cum eu, din timiditate, nu spuneam nimic, m-a întrebat dacă mă deranjase cu ceva sau mă ofensase cumva. „Nu cumva dumneata sau părinții dumitale sunteți moșieri?” Nu, am răspuns. „Ei bine, eu sunt“, a zis Farewell, „am o fermă în apropiere de Chillán, cu o podgorie care dă niște vinuri bunicile.“ Și imediat m-a și invitat să petrec următorul sfârșit de săptămână la moșia lui, care se numea precum una dintre cărțile lui Huysmans, nu mai știu care, parcă *À rebours* sau *Là-bas* sau poate chiar *L'oblat*, memoria mea nu mai este ce-a fost, cred că totuși se numea *Là-bas*, la fel și vinul, iar

după ce mi-a adresat invitația. Farewell a rămas tăcut și, deși ochii lui albaștri au rămas fixați într-ai mei, am rămas tăcut și eu, nu am putut susține privirea iscoditoare a lui Farewell, am coborât ochii ca o pasăre rănită și mi-am imaginat moșia aceea unde literatura era într-adevăr un drum presărat cu roze, iar a ști să citești era meritoriu, gustul era mai presus de orice necesități și obligații practice, atunci ochii mei de seminarist au întâlnit ochii de vultur ai lui Farewell, am încuviințat de mai multe ori, am spus că aveam să merg și că avea să fie o onoare să petrec un sfârșit de săptămână la moșia celui mai mare critic literar din Chile. Când ziua cu pricina a sosit, sufletul meu era cuprins de confuzie și incertitudine, nu știam ce haine să iau cu mine, dacă să port sutana sau veșmintele laice, și dacă m-aș fi hotărât pentru cele din urmă, pe care dintre ele să le port, iar dacă alegeam sutana mă asaltau îndoielile în legătură cu modul în care aveam să fiu privit. Nici ce cărți să iau ca să citesc în tren la dus și la întors nu știam, poate că *Istoria Italiei* la dus, iar la întors *Antologia poeziei chiliene* de Farewell. Ori invers. Nu știam nici ce scriitori aveam să întâlnesc la *Là-bas* (căci Farewell avea mereu câte un scriitor invitat la moșie): poate pe poetul Uribarrena, autor al unor splendide sonete de factură religioasă, poate pe Montoya Eyzaguirre, rafinat stilist de proze scurte, ori pe Baldomero Lizamendi Errázuriz, istoric pe deplin consacrat. Toți trei prieteni de-ai lui Farewell. Totuși Farewell avea atâția prieteni și dușmani încât era inutil să faci vreo cabală din subiectul ăsta. Când a sosit ziua cu pricina am plecat din gară cu inima strânsă, dar în același timp pregătit pentru orice cupă a amărăciunii pe care

Dumnezeu ar fi voit să mi-o hărăzească. Îmi amintesc ca și cum ar fi azi (ba chiar mai bine decât dacă ar fi azi) câmpia chiliană și vacile chiliene cu petele lor negre (sau albe, depinde) păscând de-a lungul căii ferate. Din timp în timp zgomotul sacadat al roților de tren reușea să mă adoarmă. Închideam ochii. Îi închideam de parcă i-aș închide acum. Dar îi deschideam brusc apoi și prin fața lor se perinda peisajul, variat, bogat, uneori tonifiant, energizant, alteori melancolic. La sosirea în Chillán am luat un taxi care m-a depus într-un sat numit Querquén. Într-un loc așa cum ar fi să zicem piața centrală (nu îndrăznesc s-o numesc Plaza de Armas) din Querquén, unde nu era nici țițenie de om. I-am plătit taximetristului, mi-am luat valiza, am văzut panorama înconjurătoare și când mă pregăteam deja să mă întorc să-l întreb ceva pe taximetrist sau să urc înapoi în taxi și să fac rapid cale-ntoarsă spre Chillán și mai departe spre Santiago, mașina s-a îndepărtat, luându-mă pe nepregătite de parcă acea pustietate purta în ea ceva care deșteptase în șofer spaime atavice. Pentru o clipă mi s-a făcut și mie frică. Tristă figură trebuie că am făcut, oprit în mijlocul pustietății aceleia, cu valiza mea de seminarist și cu *Antologia* lui Farewell în mână. De undeva, dintr-o pădurice, au zburat niște păsări. Păreau a chiui numele satului acestuia pierdut, Querquén, însă la fel de bine păreau să spună *quién*, *quién*, *quién**. În mare grabă, am spus o rugaciune și m-am îndreptat către o bancă de lemn ca să pot lua o figură mai potrivită cu ceea ce eram pe vremea respectivă sau cu ceea ce credeam eu pe atunci că sunt.

* Cine (sp.)

Fecioară Maria, nu-l părăsi pe robul Tău, am murmurat, în timp ce păsări negre de vreo douăzeci și cinci de centimetri înălțime spuneau *quién, quién, quién*, Fecioară din Lourdes, nu-l părăsi pe robul Tău, clericul, murmuram, în timp ce alte păsări, maronii sau mai curând bătând spre maro, cu pieptul alb, de vreo zece centimetri înălțime, țiuiau mai încetișor *quién, quién, quién*, Fecioară a Durerii, a Lucidității, a Poeziei, nu lăsa de izbeliște pe robul tău, murmuram, în timp ce niște păsărele minuscule, de culoare magenta și negru și fucsia și galben și albastru, gângureau *quién, quién, quién*, și un vânt rece s-a stârnit deodată înghețându-mă până la oase. În momentul acela, dinspre capătul drumului de țară, am văzut apropiindu-se un fel de șaretă sau trăsură sau căruță trasă de doi cai, unul șarg și celălalt murg, și care se îndrepta spre mine, conturând pe linia orizontului un profil pe care nu-l pot defini decât ca dărâmător, de parcă acel atelaj venea după cineva pe care să-l ducă spre iad. Când a ajuns la numai câțiva metri de mine, birjarul, un țăran, care în ciuda frigului nu purta decât o cămașă și o vestă, m-a întrebat dacă eu eram domnul Urrutia Lacroix. Mi-a pronunțat greșit și primul nume de familie și pe-al doilea. Eu i-am spus că da, eu eram cel pe care-l căuta. Atunci țăranul a coborât fără să-mi mai spună vreo vorbă, a pus bagajele mele în partea din spate a atelajului și m-a poftit să urc lângă el în față. Neîncrezător, răpus de vântul înghețat care cobora dinspre cordiliera andină, l-am întrebat la rândul-mi dacă venea trimis de la moșia domnului Farewell. Nu, nu vin de acolo, a zis țăranul. Nu vii de la *Là-bas*, l-am întrebat clănțănind din dinți. Ba da, de-acolo, dar pe

domnul ăsta de care ziceți eu nu-l cunosc, a răspuns bărbatul sărac cu duhul. Am priceput atunci ceea ce în alte condiții ar fi trebuit să mi se pară evident. Farewell era pseudonimul criticului nostru. Am încercat să-mi amintesc numele lui real. Știam că primul nume de familie era González, dar nu mi-l aminteam pe cel de-al doilea și pentru câteva clipe am ezitat între a-i spune că sunt un invitat al domnului González ori a nu-i spune nimic. În cele din urmă am ales să nu mai spun nimic. M-am lăsat pe spate pe banchetă și am închis ochii. Țăranul m-a întrebat dacă mă simțeam rău. I-am auzit vocea, nu mai înaltă decât un susur pe care vântul îl și purta mai departe și abia în acel moment mi-a venit în minte cel de-al doilea nume al lui Farewell: Lamarca. Sunt un invitat al domnului González Lamarca, am suspinat ușurat. Domnul vă așteaptă, a răspuns țăranul. Pe când trăsura lăsa în spate Querquén-ul și păsările de-acolo, m-a încercat un sentiment de victorie. La *Là-bas* mă aștepta Farewell alături de un tânăr poet al cărui nume îmi era necunoscut. Amândoi se aflau în living, cu toate că e păcat să denumesc living acea sală, aducea mai curînd a bibliotecă și a pavilion de vânătoare, cu multe dicționare și enciclopedii și suveniruri pe care Farewell le adusese de prin multele călătorii în Africa și Europa, erau mai mult de douăzeci de capete de animale în chip de trofee, printre ele și acelea ale unor pume vâdate de tatăl lui Farewell. Vorbeau, după cum era și de așteptat, despre poezie și, deși atunci când am sosit eu și-au întrerupt puțin dialogul, imediat ce m-am făcut comod într-o cameră de la etajul al doilea, au reluat conversația. Mi-aduc aminte că deși mă simțeam ispitit să iau și eu parte la discuție, cum de

altfel și fusesem invitat să fac, am ales să tac. Pe lângă interesul pe care-l aveam pentru critica literară, scriam și eu poezie și am avut intuiția că a mă angaja în discuția efervescentă și aprinsă pe care o purtau Farewell și tânărul bard ar fi fost ca și cum aș fi pornit pe mare în plină furtună. Îmi amintesc că am băut coniac și îmi mai amintesc că în timp ce treceam în revistă tomurile burdușite din biblioteca lui Farewell, m-am simțit profund nefericit. Din vreme în vreme Farewell râdea excesiv de gălăgios. Și ori de câte ori scotea câte un hohot de râs, mă uitam la el cu coada ochiului. Aducea cu Pan sau cu Bachus în vreo bodegă, ori cu vreun demont conchistador spaniol în fortul său la sud de lume. Tânărul bard, în schimb, avea un râs subțire ca o sârmă și ca sârma de nervos, și râsul lui îl urma pe cel al lui Farewell precum o libelulă în urma unei vipere. La un moment dat Farewell a anunțat că așteptam invitați la cină. Am aplecat capul și am ciulit urechile, însă gazda noastră și-a rezervat dreptul de a nu dezvălui surpriza. Puțin după aceea, am ieșit să fac o plimbare prin grădinile fermei sale. Cred că m-am rătăcit. Mi-era frig. Dincolo de grădină se întindea câmpia, natura sălbatică, umbrele copacilor păreau să mă strige. Umezeala era insuportabilă. Am descoperit o cabană sau poate că era doar bordeiul unor țărani săraci prin ferestrele căruia răzbătea o geană de lumină. M-am apropiat. Se auzeau râsetele unor bărbați și protestele unei femei. Ușa cabanei era întredeschisă. Am auzit un lătrat de câine. Am bătut la ușă și, fără să aștept răspuns, am intrat. Am văzut trei bărbați, în jurul unei mese, trei muncitori de-ai lui Farewell, iar lângă plita de gătit cu lemne două femei: una tânără, cealaltă mai

în vârstă, care — după ce m-au văzut — s-au apropiat de mine și mi-au luat mâinile în mâinile lor aspre. Ce bine că ați venit, părinte, a zis cea mai bătrână, în-genunchind în fața mea și ducându-mi mâna la buze. M-au cuprins și teama și greața, dar am lăsat-o să-mi sărute mâna. Bărbații se ridicaseră în picioare. Luați loc, părințele, mi s-a adresat unul dintre ei. Abia atunci am realizat, cutremurându-mă, că încă aveam pe mine sutana cu care întreprinsesem călătoria. În starea de confuzie în care mă aflam, fusesem sigur că mi-o dădusem jos după ce urcasem în camera pe care mi-o destinase Farewell. Cert este că doar mă gândisem să-mi schimb hainele și nu o făcusem, iar pe urmă coborâsem din nou în pavilionul de vânatoare împreună cu Farewell. Și m-am mai gândit, acolo în bordeiul țăranilor, că nu mai aveam timp să mă schimb înainte de cină. Și că Farewell avea să-și facă despre mine o impresie greșită. Și că tânărul care-l însoțea pe Farewell avea să-și facă și el o impresie greșită. Și, în sfârșit, m-am mai gândit și la invitații surpriză, oameni importanți în mod sigur, m-am văzut îmbrăcat în sutana plină de praful de pe drum, de murdăria din tren, de polenul de pe cărările care duceau către *Là-bas*, făcut mic și mâncând într-un colț al mesei, fără să îndrăznesc să ridic privirea. Atunci am auzit din nou vocea unuia dintre țărani care mă poftea să iau loc. Ca prin somn m-am așezat. Am auzit vocea uneia dintre femei care-mi spunea părinte, ia din asta și din astă-laltă. Cineva a pomenit ceva despre un copil bolnav, dar cu o asemenea pronunție că n-am înțeles dacă era vorba despre un copil bolnav sau despre unul care murise. Și de ce să fi avut nevoie de mine? Copilul era pe

moarte? Păi, să fi chemat un doctor. Copilul murise deja? N-aveau decât să spună rugăciunile de nouă zile către Fecioara Maria. Să-i plivească mormântul. Să curețe buruienile care cresc peste tot. Să-l pomenească în toate rugăciunile. Doamne-Dumnezeule, eu n-aveam cum să fiu peste tot. N-aveam cum. A fost botezat? m-am pomenit întrebând. Da, părințele. Mda. Toate bune, atunci. Vreți puțină pâine, părințele? Am să gust, am zis. Mi-au pus dinainte o felie de pâine. Tare, cum e pâinea țăranilor, coaptă în cuptor de pământ. Am dus o bucată la gură. Și-atunci mi s-a părut că-l zăresc în ușă pe tânărul îmbătrânit. Dar nu erau decât nervii mei. Eram pe la sfârșitul anilor '50, iar el pe-atunci trebuie că avea doar vreo cinci-șase ani, era departe de teroare, de umilințe, de persecuții. Vă place pâinea, părințele? m-a întrebat unul dintre țărani. Am umezit bucata de pâine cu un strop de salivă. Bună, am răspuns, foarte gustoasă, delicioasă, plăcută palatului, curată ambrozie, delicios fruct al patriei, demnă susținătoare a trudei noastre, bună, gustoasă. Și adevărul e că pâinea nu era deloc rea, iar mie nu mi-era foame, trebuia doar să am ceva în stomac, așa că le-am mulțumit țăranilor pentru dar, m-am ridicat, am făcut semnul crucii, fie ca Domnul să binecuvânteze casa aceasta, am zis, și am purces de-acolo cu vântul proaspăt în față. După ce-am ieșit, am auzit din nou câinele lătrând și o zbatere de frunze, de parcă vreo jivină s-ar fi ascuns prin brusturiș, iar ochii ei ar fi luat urma pașilor mei rătăcind în căutarea casei lui Farewell, pe care nu după mult timp aveam s-o văd, luminată ca un transatlantic în noaptea australă. Când am ajuns, cina încă nu începuse. Cu un avânt de curaj, am hotărât să

nu mă dezbrac de sutană. Am tras puțin de timp prin pavilionul de vânatoare, răsfoind câteva incunabule. Pe unul dintre pereți erau îngrămădite cele mai bune și remarcabile cărți din poezia și proza chiliană, fiecare ediție cu dedicația autorului către Farewell, cu fraze ingenioase, amabile, dulci, complice. Mi-am spus că mai presus de orice îndoială gazda mea era estuarul în care se refugiau, pentru mai multă sau mai puțină vreme, toate ambarcațiunile literare ale patriei, de la cele mai fragile până la cargouri, de la puturoasele bărci de pescuit până la cele mai extravagante cuirasate. Nu fusese o simplă întâmplare că mai devreme casa lui mă dusesse cu gândul la un transatlantic. De fapt, mi-am mai zis, casa lui Farewell e un port. Apoi am auzit un zgomot ușor, de parcă cineva s-ar fi furișat pe terasă. Mă rodea curiozitatea, așa că am deschis una dintre ușile de sticlă și am ieșit. Afară se făcuse din ce în ce mai frig și nu era nimeni, dar înspre grădină am distins o umbră prelungă ca un coșciug, care se îndrepta către un fel de pergolă, o aluzie grecească construită la porunca lui Farewell în apropierea unei statui ecvestre, mici, de vreo patruzeci de centimetri înălțime, din bronz, așezate pe un pedestal de porfir și care părea să se ridice pentru vecie de pe pergolă. Pe cerul limpede de nori, strălucea luna. Vântul mi-a umflat sutana. M-am apropiat cu pași hotărâți de locul în care se ascunsese umbra. În apropierea fanteziei ecvestre a lui Farewell, l-am zărit. Stătea cu spatele la mine. Îmbrăcat cu o jachetă de velur, cu o eșarfă în jurul gâtului și purtând o pălărie cu boruri drepte, împinsă ușor către ceafă, murmură cu voce joasă cuvinte care nu puteau fi adresate decât lunii. Am rămas locului, cu piciorul

stâng în aer, de parcă aş fi fost copia statuii. Era Neruda. Nu ştiu ce s-a mai întâmplat. Neruda era acolo, la câţiva metri în spatele lui eram eu şi era miez de noapte, şi lună, şi statuie ecvestră, şi plantele şi lemnul chilian, şi întunecata demnitate a patriei. Cu siguranţă că tânărul îmbătrânit nu are o poveste ca asta. El nu l-a cunoscut pe Neruda. N-a cunoscut niciun scriitor mare al republicii noastre şi mai ales în condiţii atât de speciale precum cele pe care tocmai le-am descris. Ce importanţă mai are ce-a fost înainte ori ce a urmat. Neruda era acolo recitând versuri lunii, elementelor pământului şi astrilor a căror natură n-o cunoaştem, dar o intuim. Acolo mă găseam şi eu, tremurând de frig pe dinăuntru sutanei care în acele clipe părea cu un număr mai mare decât talia mea, ca o catedrală în care mă aflam despuiat şi cu ochii deschişi. Acolo era Neruda murmurând cuvinte al căror înţeles îmi scăpa, dar cărora le captasem de îndată esenţa. Şi eram şi eu, cu ochii în lacrimi, un sârman cleric pierdut în vastele întinderi ale patriei, delectându-mă din bunătăţile cuvintelor celui mai de seamă poet al nostru. Şi mă întreb acum, sprijinit în cot: a trăit tânărul îmbătrânit vreo scenă ca asta? Îmi pun această întrebare la modul cel mai serios: a trăit vreodată în viaţă vreo scenă asemănătoare? Eu i-am citit cărţile. Pe ascuns şi cu mânuşi în mâini, dar le-am citit. Şi nimic din ceea ce stă scris în ele nu se potriveşte cu scena de-acum. Rătăcirea, da, luptele de stradă, morţi cumplite pe străzi lăturalnice, doza de sex pe care o impun vremurile, obscenităţi şi neruşinări, vreun asfinţit de soare în Japonia, nu pe meleagurile noastre, iad şi haos. iad şi haos, iad şi haos. Sârmana mea memorie. Sârmana, faima mea.

Urmează cina. Nu mi-o amintesc. Neruda și nevastă-sa. Farewell și tânărul poet. Eu. Întrebări. De ce port sutană? Un zâmbet de-al meu. Superior. N-am avut timp să mă schimb. Neruda recită un poem. Împreună cu Farewell evocă un vers foarte greu de-al lui Góngora. Tânărul poet se dovedește a fi un nerudian convins, bineînțeles. Neruda mai recită un poem. Cina este delicioasă. Salată *à la* Chile, vânat cu sos bearnez, țipar de mare la cuptor, comandat de Farewell special de la țărmul mării. Vin — producție proprie. Elogii. După cină, conversația se prelungește până la ore înaintate din noapte, Farewell și nevasta lui Neruda pun discuri la un gramofon verde, spre încântarea poetului. Tangouri. O voce groaznică deapănă povești groaznice. Mi se face rău, subit, poate din pricina ingerării de lichioruri. Îmi amintesc că am ieșit pe terasă și am căutat luna care cu puțin înainte fusese confidenta poetului. M-am sprijinit de un vas enorm de mușcate, mi-am stăpânit greața. Am simțit pași în spatele meu. M-am întors. Statura homerică a lui Farewell mă privea cu mâinile în șold. M-a întrebat dacă mă simteam bine. I-am răspuns că da, că era doar o amețeală trecătoare, cu siguranță aerul tare de țară avea să mi-o împrăștie. Deși era învăluit în întuneric, am știut că Farewell zâmbise. Răzbăteau până la mine, în surdină, acorduri de tango și îngânările melodioase ale unei voci. Farewell m-a întrebat cum mi se păruse Neruda. Ce să spun, i-am răspuns, e cel mai bun. Am tăcut amândoi câțeva vreme. Apoi Farewell a făcut doi pași înspre mine și luna mi-a descoperit chipul lui de bătrân zeu grec. Am roșit puternic. Mâna lui Farewell a poposit o clipă pe mijlocul meu. Mi-a vorbit despre

noaptele poetilor italieni, noaptea lui Jacopone da Todi. Noaptea Disciplinaților. I-ai citit? M-am bâlbâit. I-am răspuns că la seminar citisem câte ceva despre Giacomino da Verona, Pietro da Bescapè și Bonvesin de la Riva. Atunci brațul lui Farewell s-a frânt ca un vierme strivit în două și s-a retras de pe mijlocul meu, însă zâmbetul i-a rămas tot acolo, pe chip. Dar pe Sordello* l-ai citit? Care Sordello? Trubadurul, a zis Farewell, Sordel sau Sordello. Nu, zic eu. Privește luna, m-a îndemnat Farewell. I-am aruncat o privire. Nu, nu așa, a spus Farewell. Întoarce-te și uită-te la ea. M-am întors. Și-l aud pe Farewell murmurând în spatele meu: Sordello, care Sordello, ăla de stătea la băute cu Ricardo de San Bonifacio la Verona și cu Ezzelino da Romano la Treviso, care Sordello (și atunci mâna lui Farewell se întoarse din nou pe mijlocul meu), ăla de călărea cu Ramón Berenguer și cu Carol I de Anjou, Sordello cel neînfricat, cel neînfricat, cel neînfricat. Și îmi amintesc cum în acel moment am devenit conștient de propria mea frică, deși am preferat să continui să mă uit la lună. Nu mâna lui Farewell care poposise pe fesa mea îmi provoca groaza. Nu mâna lui, nu noaptea cu scânteierile lunii mai repezi decât vântul ce cobora dinspre culmile munților, nu muzica gramofonului care turna tangou după tangou care de care mai groaznic, nu vocea lui Neruda și a nevestii și a discipolului lui preferat, ci altceva, dar ce altceva, Fecioară Carmen.

* Sordello (1200–1269, Mantua, Italia) — renumit trubadur provençal, cunoscut mai ales pentru *Planh la moartea lui Blacatz* (stapânul său), capodoperă a poeziei provençale, în care poetul invită pe toți prinții creștini să vină să ia o îmbucatură din inima cavalerului mort. *Planh* în lirica provençală echivalează cu *lamentatio*. (V. tr.)

m-am întrebat în clipa aceea. Sordello, care Sordello? repeta cu răutate vocea lui Farewell în spatele meu. Sordello, cel cântat de Dante, Sordello cel cântat de Pound, Sordello cel cu *Ensenhamens d'onor*, Sordello cel cu *Planh la moartea lui Blacatz*, și în momentul acela mâna lui Farewell a coborât de pe mijlocul pe fundul meu și un zefir de rufieni provensali a pătruns pe terasă și mi-a ridicat sutana, iar eu m-am gândit: E a doua oară! Pfu, a trecut. Stai că vine și-a treia oară. Și m-am gândit: Eram în picioare pe nisipul mării. Și din mare a apărut Bestia. Și-am mai gândit: Și-atunci a venit unul dintre cei șapte îngerii care poartă cele șapte pocale și mi-a vorbit. Și m-am mai gândit: Căci multe din păcatele ei ajunseseră până la ceruri și Dumnezeu și-a amintit de nedreptățile ei. Apoi am auzit vocea lui Neruda, care stătea în spatele lui Farewell, așa cum Farewell stătea în spatele meu. Atunci, marele nostru poet l-a întrebat pe Farewell despre care Sordello vorbeam și care Blacatz, iar Farewell s-a întors spre Neruda și eu spre Farewell și n-am văzut decât spatele său încovoiat de greutatea a două biblioteci, poate chiar trei, după care am auzit vocea lui Farewell care spunea Sordello, care Sordello?, și pe-a lui Neruda zicând păi, tocmai asta vreau să aflu, și pe cea a lui Farewell care spune nu știi care, Pablo?, și pe cea a lui Neruda care-i răspunde nu, nesuferitule, nu știu, vocea lui Farewell care râde și se uită la mine, o privire complice și directă, ca și când mi-ar fi spus hai, fii poet dacă asta vrei, dar fă critică literară, scrie și sapă, scrie, sapă, și vocea lui Neruda care întreba îmi spui sau nu, cea a lui Farewell care recita versuri din *Divina Comedie*, a lui Neruda care recita alte versuri din *Divina Comedie*,

care n-aveau însă nicio legătură cu Sordello, ori cu Blacatz, și Blacatz, ce?, o invitație la canibalism, inima lui Blacatz din care trebuia cu toții să ne înfruptăm, după care Neruda și Farewell s-au strâns în brațe și au mai recitat în duet vreo câteva versuri din Rubén Darío, în timp ce eu și tânărul poet nerudian conchideam că Farewell era cel mai mare dintre criticii noștri literari, iar Neruda cel mai mare poet și toasturile se țineau lanț. Sordello, care Sordello?, Sordel, Sordello, care Sordello? Pe durata întregului sfârșit de săptămână, refrenul ăsta m-a urmat pretutindeni, ușor și tonifiant, curios și înaripat. În prima noapte petrecută în *Là-bas* am dormit ca un îngerăș. A doua noapte, am stat până târziu citind *Istoria literaturii italiene în secolele XIII, XIV și XV*. Duminică de dimineață și-au mai făcut apariția, în două mașini, alți invitați. Cu toții îl cunoșteau pe Neruda, ca și pe Farewell și chiar pe tânărul nerudian, numai pe mine nu mă știau, motiv pentru care am profitat de acel moment de efuziuni între terți pentru a mă pierde cu o carte la subraț prin pădurea care se înălța în stânga aripii principale a clădirii de la moșie. De cealaltă parte, fără a părăsi liziera pădurii, de pe un fel de coamă, se puteau vedea viile lui Farewell, țarinile, lanurile de grâu și de orz. Pe un drumeag care serpuia printre ogoare am văzut doi țărani cu pălării de pai care se pierdură îndărătul unor sălcii. Dincolo de sălcii erau copaci mai înalți ce păreau să străpungă cerul albastru și fără nori. La o și mai mare depărtare se deslușeau înălțimile munților. Am spus un *Tatăl Nostru*. Am închis ochii. Mai mult nu putem cere. Ba poate că da, susurul unui râu. Cântul apei pure peste pietrele șlefuite. Pe drumul înapoi prin pădure încă-mi

mai răsună în auz: Sordel, Sordello, care Sordello?, era însă ceva în adâncul pădurii care bruia evocarea muzicală și entuziastă. Am ratat ieșirea bună. Nu prin fața clădirii principale, ci în dreptul unor livezi parcă părăsite de Dumnezeu. Am auzit, fără să mă surprindă, lătratul unor câini pe care nu-i vedeam și după ce am traversat livezile, la umbra protectoare a unor arbori de avocado unde creșteau tot felul de fructe și legume demne de un Archimboldo, am zărit un băiat și o fată care, întocmai ca Adam și Eva, lucrau goi de-a lungul unui răzor. Băiatul s-a uitat la mine: o dâră de muci i se prelingea din nas până la buric. M-am uitat repede în altă parte, dar nu mi-am putut stăpâni greața. Am simțit că pic în hău, un hău intestinal, făcut din stomac și mațe. Când într-un sfârșit mi-am putut controla ametelele, băiatul și fata dispăruseră. Pe urmă am ajuns lângă un fel de ogradă de păsări. În ciuda faptului că soarele era încă sus, am observat că toate găinile dormeau pe lemnele murdare. Am auzit din nou câinii lătrând și zgomotul unui corp mai mult sau mai puțin voluminos care-și croia drum cu putere printre cren-gile copacilor. L-am pus pe seama vântului. Puțin mai încolo erau un grajd și o cocină de porci. Le-am dat roată. În partea opusă, se înălța un araucaria. Ce căuta acolo un arbore atât de frumos și de impunător? Mila bunului Dumnezeu îl sădise acolo, mi-am zis. M-am sprijinit de el și mi-am tras sufletul. Am rămas așa îndelung, până ce am auzit voci în depărtare. Am înaintat în direcția lor convins că erau vocile lui Farewell, Neruda și ale prietenilor lor, porniți în căutarea mea. Am traversat un canal prin care se scurgea o apă mîloasă. Am dat cu ochii de urzici și de tot felul de

buruieni și de pietre puse aparent după un dicteu al întâmplării, dar a căror aliniere părea să răspundă unei voințe omenești. Cine să fi aranjat pietrele în felul acela? m-am întrebat. Mi-am închipuit un copil îmbrăcat într-un pulovăr cu dungi, din lână, prea mare pentru el, mișcându-se dus pe gânduri prin imensa singurătate care precede apusul de soare la țară. Mi-am închipuit un șobolan. Mi-am închipuit un mistreț. Mi-am închipuit un vultur mort într-o vale prin care n-a umblat picior de om. Certitudinea acestei singurătăți absolute a rămas nezdruccinată. Dincolo de canal, pe o frânghie de cânepă întinsă de la un pom la altul, rufe proaspăt spălate ce răspândeau în bătaia vântului miros de săpun ieftin. Am dat deoparte cearșafuri și cămăși și am văzut la vreo treizeci de metri de mine două femei și trei bărbați, înălțând un semicerc imperfect, ascunzându-și fețele cu mâna. Asta făceau. Părea imposibil, dar asta făceau! Își ascundeau fețele. Deși gestul a durat puțin și după ce m-au văzut s-au îndreptat către mine, vedenia (și tot ce purta în ea), în ciuda scurtei ei durate, a reușit să-mi altereze echilibrul mental și fizic, fericitul echilibru pe care cu câteva momente înainte mi-l dăruise contemplarea naturii. Îmi amintesc că am făcut cale-ntoarsă. M-am înfășurat în cearșafuri. Am dat de câteva ori din mâini și aș fi căzut pe spate dacă unul dintre țărani nu m-ar fi apucat de braț. Am schițat o expresie perplexă de mulțumire. E tot ce mai păstrez în minte. Zâmbetul meu timid, dinții mei timizi, vocea mea care spărgea liniștea câmpului ca să mulțumească. Cele două femei m-au întrebat dacă mă simțeam rău. Cum vă simțiți, părințele? au spus. Iar eu m-am mirat că mă cunoșteau, pentru că în prima zi întâlnisem două

țărânci, dar care nu erau cele de-acum. Și nici nu eram îmbrăcat în sutană. Zvonurile zboară și aceste femei, care nu lucrau pentru Farewell, ci pentru un vecin de-ai lui, aflaseră despre prezența mea, ba chiar e posibil că veniseră la ferma lui Farewell în speranța vreunei slujbe, speranță pe care Farewell ar fi putut-o întreține fără prea mari bătaii de cap, dat fiind că proprietatea dispunea de o capelă, doar că lui Farewell nici nu i-a trecut prin cap așa ceva, bineînțeles, doar invitatul principal era Neruda, care trecea drept ateu (lucru de care mă cam îndoiesc), iar pretextul sfârșitului de săptămână era literar, nicidecum religios, lucru cu care eu eram complet de acord. Este cert doar că aceste femei bătuseră ogoarele și cărările și merseseră de-a lungul plantațiilor ca să mă vadă pe mine. Și iată-mă. M-au văzut și ele, le-am văzut și eu. Ce-am văzut eu? Cearcăne, buze crăpate. Pomeți strălucitori. O răbdare care nu semăna cu resemnarea creștină. O răbdare venită parcă de pe alte latitudini. O răbdare care nu era chiliană cu toate că femeile erau. O răbdare care nu se născuse în țara noastră, nici în America, nu era nici măcar o răbdare europeană, nici africană, nici asiatică (deși mie acestea două din urmă îmi sunt total necunoscute). O răbdare venită parcă de undeva de sus, din afară. Iar această răbdare a fost pe punctul să mă scoată din răbdări. Vorbele lor, murmurul lor se întindea peste câmpuri, printre arborii legănați în bătaia vântului, printre ierburile înalte unduite de vânt, printre fructele pământului răvășite de vânt. Iar eu eram cu fiecare clipă mai nerăbdător pentru că în corpul principal al clădirii eram așteptat și poate că Farewell sau altcineva își puneă întrebări cu privire la rațiunile deja

mult prea îndelungatei mele absențe. Iar femeile surădeau doar sau adoptau fețe serioase ori de surpriză prefăcută, chipurile lor înainte lipsite de expresie acum treceau de la mister la iluminare, se încruntau sub întrebări nerostite sau se destindeau sub semnul unor mirări fără cuvinte, timp în care cei doi bărbați rămași în spate porniseră la drum, dar nu în linie dreaptă, către munți, ci în zigzag, vorbind între ei, arătând când și când către puncte nedesluite de pe câmp, de parcă și în ei natura ar fi sădit observații demne de a fi exprimate cu glas tare. Celălalt bărbat care-mi ieșise, alături de femei, în întâmpinare, cel a cărui strânsoare îmi cuprinsese încheietura mâinii, a rămas nemișcat, la vreo patru metri depărtare de mine și de femei, însă a întors capul și i-a urmărit cu privirea pe cei doi care se îndepărtau, ca și cum deodată ar fi devenit interesat de ceea ce ei vedeau sau povesteau, ascuțindu-și privirea ca nu cumva să piardă nici cel mai mic amănunt. Îmi amintesc că l-am fixat cu privirea. Îmi amintesc că i-am sorbit chipul până la ultima picătură, încercând să descopăr caracterul, psihologia unui asemenea individ. Singurul aspect al lui pe care memoria mea l-a păstrat este, fără doar și poate, urâtenia lui. Era urât și avea gâtul foarte scurt. De fapt, urâți erau toți. Țărâncile, urâte, și vorbele lor, fără noimă. Țăranul tăcut urât și el, iar nemișcarea lui, fără noimă. Țăranii care se îndepărtau erau urâți și ei, iar mersul lor în zigzag, fără noimă. Să mă ierte Dumnezeu și să-i ierte și pe ei. Suflete duse pe pustie. M-am întors cu spatele la ei și am plecat. Le-am zâmbit, le-am spus ceva, i-am întrebat cum se ajunge la casa principală din *Là-bas* și am plecat. Una dintre femei a vrut să mă însoțească. M-am

împotrivit. Femeia a stăruit, vă escortez eu, părintele, zice, iar verbul a escorta, pronunțat de astfel de buze, mi-a stârnit un râs care mi-a zguduit tot trupul. Mă escortezi tu, femeie? am întrebat-o. Eu însămi, zice ea. Sau: eu însemi. Sau un ceva pe care vântul de la sfârșitul anilor cincizeci încă îl mai ridică la suprafață din meandrele adâncurilor fără fund ale unei memorii care nu este a mea. În orice caz, m-am prăpădit de râs, m-au trecut fiori de râs. Nu e nevoie, am zis eu. De-ajuns, am zis. E destul pentru azi, am zis. Le-am întors spatele și am plecat, pășind apăsător și dând din mâini, păstrând pe buze un zâmbet care, odată trecută granița rufelor întinse, s-a transformat în hohot de râs, la fel cum mersul mi s-a schimbat într-un pas cu o vagă alură războinică. În grădina din *Là-bas*, adunați în jurul unei pergole din lemn nobil, oaspeții lui Farewell îl ascultau pe Neruda cum glosa niște versuri. M-am așezat pe tăcute lângă tânărul său discipol, care fuma cu un aer ușor nesuferit și foarte atent, în vreme ce cuvintele maestrului se înfundau, strat după strat, în adâncurile pământului sau se înălțau către traversele pergolei și, mai sus, către norii baudelairieni care se ridicau unul câte unul pe cerurile patriei. Pe la ceasurile șase ale serii plecam din acea primă vizită a mea la *Là-bas*. Mașina unuia dintre invitați mă dusesese până în Chillán. destul de devreme cât să prind trenul care mă purta înapoi la Santiago. Botezul meu într-ale literelor chilienelor se săvârșise. Ce de imagini contradictorii m-au năpădit în nopțile de după, fie că dormeam, fie că eram treaz. Una-două vedeam silueta lui Farewell, neagră și rotundă, profilându-se în cadrul unei uși înalte. Stătea cu mâinile în buzunare și părea să observe pe îndelete

trecerea timpului. Îl mai vedeam pe Farewell în fotoliul de la club, picior peste picior, vorbind despre nemurirea literară. Ah, nemurirea literară. Alte dăți, deslușeam un grup de persoane prinse una de spatele celeilalte, de parcă ar fi dansat conga, de-a lungul și de-a latul unui salon ai cărui pereți erau ticsiți de cărți. Dansează, părinte, dansează, mă îndemna o persoană pe care nu o vedeam. Nu pot, îi răspundeam, am jurat credință. Aveam într-o mână un caiet, iar cu cealaltă scriam o ciornă de recenzie literară. Cartea recenzată se numea *Trecerea timpului*. Trecerea timpului, trecerea timpului, răscrucea anilor, prăpastia amăgirilor, saltul mortal al tuturor dorințelor cu excepția celei de supraviețuire. Șarpele sincopat al congăi fără greș se apropia de colțul în care mă aflam, mișcând și ridicând la unison mai întâi piciorul stâng, apoi dreptul, iar stângul și iar dreptul, după care printre dansatori îl zăream pe Farewell, iar Farewell care se ținea de talia unei doamne din cea mai înaltă societate chiliană a acelor ani, o doamnă cu nume de familie basc pe care din păcate l-am uitat, la rândul-i era ținut de talie de un bătrân al cărui corp era pe cale să se năruie, un bătrân mai mult mort decât viu, care însă împărțea zâmbete în dreapta și-n stânga, părând să se bucure cel mai tare dintre toți de conga. Alteori mă năpădeau imagini din copilărie și din adolescență, vedeam umbra tatălui meu profilându-se de-a lungul pereților casei noastre, de parcă ar fi fost o nevăstuică sau un dihor sau, și mai bine zis, o anghilă închisă într-un recipient inadecvat. Orice conversație, orice dialog, îmi spunea o voce, sunt interzise. Uneori mă întrebam despre proveniența acestei voci. Era a vreunui înger? Era vocea îngerului meu păzitor?

Era vocea vreunui demon? Nu mi-a luat mult timp până să descopăr că era propria mea voce, vocea supraeului meu care-mi manevra visele asemeni un pilot cu nervi de oțel, supraeul care conducea un camion frigorific pe mijlocul unei șosele în flăcări, în timp ce sinele gemea și mormăia ceva într-o limbă care părea argou micenian. Eul meu, firește, dormea. Dormea și lucra. Pe vremea aceea începusem să lucrez la Universitatea Catolică. Tot pe-atunci am început să public primele poeme și primele cronici de carte, note despre viața literară din Santiago de Chile. Mă sprijin în cot, înalt capul și-mi amintesc. Enrique Lihn, cel mai bun din generația sa, Giacone, Uribe Arce, Jorge Teillier, Efraín Barquero, Delia Domínguez, Carlos de Rokha, tinerii de aur. Toți sau aproape toți sub vraja lui Neruda, puțini — numai vreo câțiva care au căzut sub influența sau mai bine zis sub măestria lui Nicanor Parra. Mi-l amintesc pe Rosamel del Valle. L-am cunoscut, bineînțeles. Am scris cronici despre fiecare dintre ei: Rosamel, Díaz Casanueva, Braulio Arenas, colegii lor de la Mandrágora, despre Teillier și tinerii poeți provenind din sudul cel ploios, despre prozatorii anilor cincizeci, Donoso, Edwards, Lafourcade. Cu toții, oameni de treabă, extraordinari scriitori. Despre Gonzalo Rojas, despre Anguita. Am făcut recenzii la Manuel Rojas și am vorbit despre Juan Emar și despre María Luisa Bombal și despre Marta Brunet. Am semnat studii și exegeze ale operelor lui Blest Gana, Augusto D'Halmar și Salvador Reyes. Am luat hotărârea sau poate că o luasem mai devreme, la ceasurile acestea totul e vag și confuz, că mi-ar trebui un pseudonim pentru lucrările mele de critică, păstrând numele meu

adevărat numai pentru demersurile poetice. Așa că am adoptat numele H. Ibacache. Încetul cu încetul. H. Ibacache a devenit mai cunoscut decât Sebastián Urrutia Lacroix, spre uimirea, dar și spre satisfacția mea, cu atât mai mult cu cât Urrutia Lacroix plănuia o operă poetică pentru viitor, o operă cu ambiții canonice care avea să se cristalizeze doar odată cu trecerea timpului, într-o metrică pe care n-o mai practica nimeni în Chile, ce vorbesc, n-o practicasese nimeni vreodată în Chile, asta în timp ce Ibacache citea și explica cu voce tare lecturile sale, așa cum odinioară făcuse Farewell, într-un efort explicativ al literaturii noastre, un efort rațional, un efort civilizator, un efort pe un ton angajat și conciliant aidoma unui far umil la țărmurile morții. Această puritate, această puritate rostită pe un ton grav de către Ibacache, dar nu mai puțin admirabil, fiindcă Ibacache, fără îndoială, printre rânduri sau observat în întregime, era un exercițiu viu de dezvăluire și de raționalitate, adică de curaj civic, ar fi fost în stare să lumineze cu mai multă intensitate decât orice altă stratagemă a lui Urrutia Lacroix care se năștea, vers cu vers, din diamantina puritate a dublului său. Vorbind de puritate sau apropo de puritate, într-o seară, acasă la Salvador Reyes, împreună cu alți cinci-șase invitați, printre care și Farewell, don Salvador ne-a spus că unul dintre oamenii cei mai puri pe care i-a întâlnit era scriitorul german Ernst Jünger. Iar Farewell, care sigur era la curent cu această poveste, dar care ținea ca eu să o aud de la don Salvador, l-a rugat să povestească cum a ajuns să-l cunoască pe Jünger și în ce împrejurări; atunci don Salvador s-a așezat într-un fotoliu tivit cu aur și ne-a spus că toate astea se întâmplaseră demult,

la Paris, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, pe când el era atașat la Ambasada chiliană. A povestit despre o petrecere, nu știu dacă la Ambasada chiliană, la cea germană sau italiană, a mai povestit despre o femeie foarte frumoasă care l-a întrebat dacă nu voia să îl prezinte marelui scriitor german. Iar don Salvador, care la acea dată trebuie că avea mai puțin de cincizeci de ani, adică binișor mai tânăr și mai în putere decât mine acum, a răspuns că da, încântat, prezintă-mă, Giovanna, iar italianca, ducesă sau contesă — care-l îndrăgea și pe scriitorul și diplomatul nostru —, l-a călăuzit prin diverse saloane, fiecare salon dădea într-un altul, precum niște roze mistice, iar în cel din urmă salon se găsea un grup de oficiali ai Wehrmachtului și diferiți civili, în centrul atenției tuturor acestor oameni aflându-se căpitanul Jünger, erou în Primul Război Mondial, autor al *Furtunii de oțel*, *Jocurilor africane*, *Pe falezele de marmură* și *Heliopolis*, iar după ce au ascultat câteva axiome ale marelui scriitor german, prințesa italiană a trecut la a-l prezenta pe scriitorul și diplomatul chilian, cu care au schimbat câteva păreri în franceză, firește, pentru ca apoi Jünger, într-o pornire de cordialitate, să-l întrebe pe scriitorul chilian dacă era posibil să găsească vreuna dintre cărțile sale în franceză, la care chilianul a răspuns năvalnic că da, desigur, exista o traducere în franceză a uneia dintre cărțile sale, iar dacă Jünger dorea să o citească i-ar fi făcut o deosebită plăcere să i-o dăruiască; la rândul lui, Jünger i-a întors un zâmbet de mulțumire, au schimbat cărți de vizită și și-au dat întâlnire la o dată ulterioară ca să cineze ori să ia prânzul sau micul dejun, fiindcă Jünger avea agenda încărcată de întâlniri

ce nu puteau fi contramandate, plus cele neprevăzute care apăreau zilnic și dădeau peste cap iremediabil orice altă întâlnire stabilită cu mult timp înainte, măcar să stabilem o dată orientativă ca să luăm împreună un brunch, un brunch chilian, ca să afle și Jünger ce înseamnă bunătățile, ca să nu creadă Jünger că pe-aici tocmai am coborât din pom, într-un târziu don Salvador s-a despărțit de Jünger și a plecat cu contesa sau ducesa sau prințesa italiană, traversând în sens invers saloanele intercomunicante precum roza mistică care își deschide petalele către o altă roză mistică ce la rândul-i își deschide petalele spre o alta și tot așa până la sfârșitul vremilor, vorbind în italiană despre Dante și despre femeile lui Dante, deși ce-ul, vreau să spun esența conversației, ar fi fost același chiar dacă ar fi vorbit despre D'Annunzio și curvele sale. La câteva zile după aceea don Salvador l-a întâlnit pe Jünger în atelierul unui pictor din Guatemala, care nu mai putuse să părăsească Parisul după ocupație și pe care don Salvador îl vizita sporadic ducându-i de fiecare dată cârnuri dintre cele mai variate, pâine și paté, o sticlă de Bordeaux, un kil de spaghetti înfășurate în folie de aluminiu, ceai, zahăr, orez și ulei, țigări, tot ce găsea pe la bucătăria ambasadei sau pe piața neagră, însă acest pictor din Guatemala — destinatar al carității scriitorului nostru — niciodată nu-i mulțumea, fie că venea don Salvador cu o cutie de caviar și marmeladă de prune și șampanie, nu-i spunea nici măcar Salvador, mulțumesc sau mulțumesc, don Salvador, și nici când cu un prilej alesul nostru diplomat aducea cu el. în vizită, vreunul dintre romanele sale, roman pe care avea de gând să îl dăruiască altei persoane al cărei

nume este mai bine să fie ținut sub o tăcere discretă, dat fiind că respectiva persoană era căsătorită, dar îl vedea pe pictorul nostru din Guatemala atât de prăbușit, încât hotăra să-i dea acestuia romanul sau să i-l împrumute, iar la o lună după, când mai trecea pe la el, romanul, romanul său, era pe aceeași masă sau scaun pe care îl lăsase și când îl întreba pe pictor dacă i-a plăcut sau dacă își găsisse o alinare în paginile sale, acesta îi răspundea, dezabuzat și prost dispus cum părea să fie mai întotdeauna, că nu îl citise, la care don Salvador, cu descurajarea proprie autorului (cel puțin a autorului chilian și argentinian) care se găsește într-o astfel de situație: carevasăzică nu ți-a plăcut, domnule; iar celălalt îi întorcea răspunsul cum că nici nu i-a plăcut, nici nu i-a displăcut, pur și simplu nu îl citise, și-atunci don Salvador și-a cules romanul și a observat pe copertă stratul de praf care se așterne peste cărți (ca și peste celelalte lucruri!) atunci când nu sunt folosite și a realizat în acel moment că guatemalezul nu-l mintise și nu s-a mai simțit ofensat, deși pentru vreo două luni după acest episod n-a mai pus piciorul prin mansardă. Când a revenit apoi, pictorul era mai slab ca niciodată, de parcă în răstimpul acestor două luni n-ar fi pus nimic în gură, de parcă ar fi vrut să se lase pradă morții în timp ce contempla de la fereastră sistematizarea urbană a Parisului, pradă însă doar acelui ceva pe care unii medici îl numeau pe atunci melancolie, cunoscut în zilele noastre drept anorexie, o boală de care suferă cu precădere tinerele, lolitele pe care vântul răvășitor le poartă de colo-colo pe străzi închipute din Santiago, dar de care pe vremea aceea și în orașul acela supus voinței germanice nu sufereau decât

pictorii guatemalezi care-și duceau zilele prin mansarde întunecate aflate la capătul unor scări înguste, boală care purta atunci numele nu de anorexie, ci de melancolie, *morbus melancholicus*, răul căruia îi cad pradă sufletele slabe, moment în care don Salvador sau poate Farewell, dar dacă a fost Farewell a fost mult mai târziu, s-a referit la cartea lui Robert Burton, *Anatomia melancoliei*, în care se vorbește despre lucruri certe știute în legătură cu această tulburare, și-atunci toți cei prezenți acolo am rămas tăcuți, păstrând un moment de tăcere pentru aceia care sucombaseră ca urmare a fluctuațiilor umorilor biliare, ale acelei fieri negre care astăzi mă roade și îmi slăbește forțele și mă aduce în pragul lacrimilor în timp ce ascult vorbele tânărului îmbătrânit, prin urmare atunci când rămăsesem tăcuți părea că alcătuim cu toții, printr-o stranie alianță produsă la voia întâmplării, un cadru extras parcă dintr-un film mut, un ecran alb, eprubete și retorte, o peliculă arsă, arsă, arsă, reiau, atunci don Salvador ne-a vorbit despre Schelling (pe care, după părerea lui Farewell, nu îl citise, de fapt) care la rândul său vorbea și el despre melancolie ca dor de infinit — *Sehnsucht* — și ne relata despre intervenții neurochirurgicale la pacienți cărora li se secționaseră fibrele nervoase care unesc talamusul cu scoarța cerebrală corespunzătoare lobului frontal, apoi s-a întors din nou la istoria pictorului guatemalez, descărnat, scortos, rahitic, supt, sărăcit, debil, ațos, împutinat, consumat, slab, ascuțit, într-un cuvânt atât de pirpiriu, încât Don Salvador se speriasse, crezuse că până aici ți-a fost, omule, mă sau bă, cum or fi zicând ei în America Centrală, și primul impuls, ca bun chilian ce era, a fost să-l invite la cină

sau la o masă de seară, însă guatemalezul l-a refuzat zicându-i că-i era nu știu cum să coboare în stradă la ora aceea, ceea ce diplomatul nostru considerase că era strigător la cer sau numai până la linia orizontului, și-l întrebase când a mâncat ultima dată, celălalt îi răspunsese că recent, cât de recent, nu mai știa, dar don Salvador chiar își amintea un amănunt, mărunț, care era următorul: când terminase de vorbit și lăsase în aparatul de gătit de lângă plită cele câteva bucăți de carne pe care le adusese, respectiv când tăcerea reîncepuse să domnească în mansarda guatemalezului și prezența lui don Salvador se făcuse nesimțită, ocupat fiind cu pregătirea mesei sau preocupat cu a studia pentru a suta oară uleiurile guatemalezului, agățate pe perete, sau ocupat doar cu a sta pe scaun gânditor și fumând în timp ce lăsa să treacă orele cu voința (sau cu indiferența) pe care numai cei care au petrecut timp îndelungat în serviciul diplomatic sau în Ministerul Afacerilor Externe o au, guatemalezul se așezase pe celălalt scaun, lângă singura fereastră existentă, astfel că în timp ce don Salvador pierdea vremea așezat pe scaunul din fundul camerei privind peisajul agitat al propriului suflet, guatemalezul melancolic și rahitic pierdea vremea privind peisajul repetitiv și totuși insolit al Parisului. Când ochii scriitorului nostru au descoperit linia transparentă, unghiul de fugă către care convergea sau divergea privirea guatemalezului, în fine, atunci în suflet i s-a strecurat, pe de-o parte, umbra unui fior, dorința imediată de a închide ochii, de a nu mai privi acea ființă care se uita la apusul în tremolo al Parisului, nevoia de a fugi sau de a-l lua în brațe, dorința (care ascundea o ambiție gândită) de a-l

iscodi despre ce anume vedea și, instantaneu, de a-și apropria această vedenie, iar pe de altă parte teama de a nu auzi acel lucru care nu se poate asculta, cuvinte esențiale pe care nu le putem asculta sau acelea care, cel mai probabil, sunt de nepronunțat. Acolo, în acea mansardă, din pură întâmplare, don Salvador l-a întâlnit pe Ernst Jünger care, purtat de flerul său extraordinar și mai ales de curiozitatea fără margini, venise să-l viziteze pe guatemalez. Primul lucru de care a dat cu ochii don Salvador, după ce a trecut pragul casei centroamericanului, a fost uniforma oficială a Wehrmachtului în care era ambalat Jünger, cufundat în studierea unei lucrări de 2 pe 2, un ulei pe care don Salvador îl privise de nenumărate ori și care avea ca titlu *Peisaj din Ciudad de México cu o oră înainte de răsăritul soarelui*, un tablou de o incontestabilă influență suprarealistă, mișcare de care guatemalezul ținea mai mult prin vrere decât prin recunoaștere și succes artistic, fără să fi primit vreodată binecuvântarea oficială a vreunuia dintre sacerdoții ordinului Breton, ei bine, o lucrare în care se putea detecta o interpretare superficială a unor peisagiști italieni, precum și o atracție spontană, de altfel foarte caracteristică centroamericanilor extravaganti și hipersensibili, către simbolistii francezi precum Redon sau Moreau. Tabloul înfățișa Ciudad de México văzut de pe înălțimile unei coline sau poate doar din balconul vreunui bloc foarte înalt. Nuanțe predominante: verde și gri. Cartiere care păreau valuri. Alte cartiere ca niște negative de fotografii. Nu se distingeau siluete umane, doar pe ici-colo niște schelete șterse ce-ar fi putut fi ale unor ființe ori ale altor vietăți. Când Jünger a dat cu ochii de

don Salvador, pe chip i s-a perindat mai întâi o ușoară expresie de surpriză, urmată de una de bucurie, la fel de ușoară și ea. Evident, au schimbat cu multă efuziune saluturi și întrebările caracteristice unor astfel de situații. Jünger s-a pornit să vorbească despre pictură. Don Salvador s-a interesat la rândul lui despre arta germană pe care nu o cunoștea. A avut senzația că lui Jünger nu-i plăcea decât Dürer, motiv pentru care pentru o vreme au vorbit numai despre Dürer. Pe măsură ce se adânceau în conversație, entuziasmul amândurora creștea. Brusc, don Salvador a realizat că, de când trecuse pragul casei, nu schimbase nici măcar o vorbă cu gazda. A căutat-o cu privirea, în timp ce în suflet îi încolțea un semnal de alarmă. Voind noi să știm la ce tip de semnal de alarmă se gândise, ne-a povestit că se temuse ca pictorul să nu fi ajuns pe mâinile poliției franceze sau, mai rău chiar, pe mâinile Gestapoului. Guatemalezul era însă acasă, așezat lângă fereastră, absorbit (deși nu „absorbit“ este cel mai bun cuvânt, cuvântul niciodată nu va putea fi „absorbit”) de contemplarea Parisului. Râsuflând ușurat, diplomatul nostru a schimbat cu tact subiectul discuției și l-a întrebat pe Jünger ce părere avea despre lucrările tăcutului locuitor al Americii Centrale. Jünger a răspuns că i se părea că pictorul suferă de o anemie accentuată și că, fără îndoială, cel mai bine i-ar fi prins să mănânce ceva. În acea clipă don Salvador și-a dat seama că încă nu lăsase din mână bucățile de carne pe care i le adusese guatemalezului, nici puținul ceai, nici puținul zahăr, bagheta de pâine, kilogramul și jumătate de brânză de capră pe care niciun chilian nu o putea suferi și pe care o sustrăsese de la bucătăria ambasadei. Jünger

privea pachetele cu mâncare. Înroșindu-se la față, don Salvador a purces la a abandona totul pe un raft în timp ce-i comunica pictorului că „îi adusese câte ceva“. Guatemalezul, după cum îi stătea în fire, nici nu i-a mulțumit, nici nu a catadicsit să se întoarcă să vadă despre ce era vorba. Pentru câteva clipe, evocă don Salvador, situația devenise cum nu se poate mai ridicolă. Jünger și el în picioare, fără să știe ce să spună, guatemalezul încremenit la fereastră, încăpățânându-se să îi trateze cu spatele. Dar cum Jünger știa să iasă din orice situație și văzând lipsa de chef a gazdei noastre, s-a achitat onorabil de îndatoririle pictorului poftindu-l pe don Salvador să se simtă ca acasă, a tras două scaune și i-a oferit diplomatului nostru țigări turcești, pe care, după toate aparențele, le ținea doar pentru prieteni ori pentru vreo împrejurare ah-hoc, el însă nu a fumat niciuna în timpul care s-a mai scurs până la sfârșitul serii. În acea seară, străini și înstrăinați de puzzle-ul și de imixtiunile adesea indiscrete ale saloanelor pariziene, scriitorul chilian și cel german au discutat despre toate câte au avut chef, despre omenesc și divin, despre război și despre pace, despre pictura italiană, dar și despre cea nordică, despre cauzele și efectele răului care uneori par înlănțuite de un joc al întâmplării, despre fauna și flora din Chile, pe care Jünger le cunoștea datorită lecturilor compatriotului său Philippi, cel care a știut să fie și german și chilian în același timp, conversație însoțită de câteva cești de ceai pregătite de însuși don Salvador (ceai pe care, îmbiat de don Salvador să bea o ceașcă, guatemalezul l-a refuzat aproape șoptit), urmate de câte un pahar de coniac turnat din sticla de buzunar, din argint, a lui Jünger și

pe care guatemalezul de astă dată nu l-a mai refuzat, fapt care i-a făcut pe amândoi scriitorii să zâmbească destins, apoi chiar le-a stârnit amândurora râsul sincer și glumele pline de haz. Mai târziu, după ce guatemalezul și-a reluat locul de lângă fereastră împreună cu o corespunzătoare doză de coniac, Jünger a vrut să afle, interesat fiind de tabloul cu pricina, dacă pictorul trăise multă vreme în capitala aztecă și ce-i putea povesti despre șederea sa în acel oraș, iar guatemalezul i-a răspuns că în Ciudad de México abia dacă petrecuse o săptămână și că amintirile sale despre capitala respectivă erau neclare și aproape fără contur, ba mai mult, tabloul care constituia obiectul atenției sau curiozității neamțului fusese pictat la Paris, la multă vreme după și fără să se mai gândească vreun pic la șederea în Mexic, pornind de la un sentiment pe care guatemalezul, în lipsa unui cuvânt mai potrivit, îl numea sentiment mexican. Această afirmație i-a dat lui Jünger ocazia să se lanseze într-un discurs cu privire la puterile ferecate ale memoriei, referindu-se probabil la faptul că pe durata scurtei șederi mexicane guatemalezului i se imprimase în minte vreo imagine care n-a răzbătut la suprafață decât la multă vreme după acel episod, cu toate că don Salvador, care încuviința toate judecățile emise de cavalerul teuton, gândea în sine sa că nu era vorba totuși despre puturi ferecate care brusc se desferecaseră sau în orice caz nu despre acele puturi ferecate, și îi fusese de-ajuns numai să gândească la asta și capul începuse să-i zumzăie, de parcă s-ar fi desprins din el sute de lăcuste sau muscoi, vizibile doar datorită senzației de căldură și greață de care fusese cuprins, în ciuda faptului că mansarda guatema-

lezului nu era tocmai ceea ce înțelegem printr-un loc cald, iar lăcustele i se perindau prin fața ochilor, transparente, ca niște picături de sudoare înaripate, cu bâzâitul caracteristic muscoilor sau chiar lăcustelor, sună cam la fel, deși la Paris nu sunt lăcuste, așa că don Salvador, deși mai încuviință o dată, deja fără să mai priceapă altceva decât frânturi de fraze din discursul perorat de Jünger în franceză, a întrezărit sau i s-a părut că întrezărește o parte a adevărului, iar în această frântură de adevăr guatemalezul se afla la Paris și începuse războiul sau era pe punctul să izbucnească și guatemalezul capătase obiceiul de a petrece ceasuri întregi, moarte (sau agonizante) în fața singurei ferestre a mansardei contemplând panorama Parisului. contemplare din care se născuse *Peisaj din Ciudad de México la o oră după apusul soarelui*, din această contemplare insomniacă a Parisului de către guatemalez, iar în felul său tabloul era un altar de sacrificii umane, în felul său tabloul era un fel de gest de suverană saturare, în felul său tabloul era acceptarea unei înfrângeri, nu a înfrângerii Parisului, nici a înfrângerii culturii europene curajos dispusă să se incinereze pe sine, nu a înfrângerii politice a acelor idealuri pe care și pictorul le împărtășea oarecum, ci propria înfrângere, cea a unui guatemalez fără faimă, nici avere, dar dispus să-și facă un renume prin cenaclurile din Orașul Luminilor, iar luciditatea cu care guatemalezul își accepta înfrângerea, o luciditate trimitând către alte lucruri care transcedeau particularul și anecdoticul, acestea toate l-au făcut pe diplomatul nostru să i se ridice părul în cap sau, cum ar zice oamenii simpli, să i se facă pielea de găină. În acel moment don Salvador

a băut dintr-o înghițitură ce-i mai rămăsese din paharul de coniac și s-a întors să-l asculte pe neamț care în tot acest răstimp vorbise singur, dat fiind că scriitorul nostru rămăsese prins în plasa de păianjen a gândurilor inutile, iar guatemalezul, după cum era de așteptat, zăcea în apropierea ferestrei omorându-și timpul cu repetata și sterila contemplare a Parisului. Așa că după ce a pescuit fără multă dificultate (sau cel puțin așa a crezut) firul discuției, don Salvador a reușit să strecoare o replică în parada teoretică al lui Jünger, o desfășurare de forțe care l-ar fi înspăimântat până și pe marele Pablo, dacă n-ar fi fost să fie atenuată de modestia, de lipsa de aere cu care germanul își expunea credința în artele frumoase. La câteva clipe după aceea ofițerul Wehrmachtului și diplomatul chilian au plecat împreună din mansarda pictorului guatemalez și pe când coborau interminabilele și abruptele scări ce duceau la ieșirea spre stradă, Jünger a spus că nu credea că guatemalezul avea să mai apuce încă o iarnă, chestie care a sunat ciudat în gura lui, când oricui îi era clar în acele momente că mii de persoane nu aveau să mai apuce încă o iarnă, mai sănătoase decât guatemalezul, majoritatea dintre ele mai vesele, majoritatea cu o dorință de a trăi net superioară celei a guatemalezului, dar Jünger a spus-o, poate din întâmplare, fără să vrea să amestece lucrurile, iar don Salvador și-a manifestat încă o dată acordul, deși el, date fiind dese vizite pe care i le făcuse pictorului, nu era la fel de convins că acesta avea să moară, însă cu toate acestea a spus că da, desigur, bineînțeles, sau poate doar mârâise mda-da-ul diplomaților care poate însemna orice, chiar contrariul. La câțva timp după acest episod Ernst

Jünger s-a dus acasă la don Salvador, la cină, și de data aceasta coniacul a fost servit în pahare de coniac și s-a discutat despre literatură în fotolii comode și cina a fost, să spunem, echilibrată, așa cum trebuie să fie o cină la Paris, atât din punct de vedere gastronomic, cât și intelectual, și la plecare don Salvador i-a dăruit neamțului una dintre cărțile sale traduse în franțuzește, poate singura lui carte tradusă, nu știu, după părerea tânărului îmbătrânit la Paris nimeni nu păstra niciun fel de amintire de-a lui don Salvador, cred că spusese asta ca să mă enerveze, se prea poate ca nimeni să nu-și amintească de Salvador Reyes la Paris, nici în Chile nu au mai rămas prea mulți, ba mai mult, de fapt, nici nu-și amintesc de el și încă și mai puțini îl citesc, dar nu despre asta e vorba, e vorba că după ce a plecat din casa lui Salvador Reyes neamțul ducea în buzunarul hainei o carte a scriitorului nostru, ba a și citit cartea cu pricina, nu există niciun fel de îndoială în această privință, fiindcă o pomeneste, și nu de rău, în memoriile sale. Cam asta ne-a povestit Salvador Reyes despre anii petrecuți la Paris în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Există ceva cu care sigur ar trebui să ne mândrim noi, chilienii: în memoriile sale Jünger vorbește despre un singur chilian și acela este Salvador Reyes. Niciunui alt chilian, în afară de Salvador Reyes, nu îi transpare prezența timidă în opera scrisă a marelui scriitor german. În anii aceia întunecați și plini, pentru Jünger nu exista niciun chilian, ființă oarecare sau autor de cărți, în afară de Salvador Reyes. În acea noapte, pe când mă îndepărtam de casa povestitorului și diplomatului nostru pășind cu umbra difuză a lui Farewell alături pe o stradă mărginită de

tei, am avut o o viziune cuprins de o torențială stare de grație, ca un vis eroic, și cum eram june și înflăcărat m-am grăbit să i-o și comunic lui Farewell, care n-avea alt gând decât cum să ajungem mai repede la un restaurant al cărui bucătar îi era îndatorat, îi spun deci lui Farewell cum pentru o clipă m-am văzut, chiar pe când străbăteam strada cu tei, scriind un poem închinat unei prezențe sau umbrei aureolate a unui poet dormind în interiorul unei nave spațiale, precum un pui de pasăre într-un cuib alcătuit din fiare fumegânde și răsucite, și cum acest scriitor care întreprindea călătoria spre nemurire era Jünger, iar nava se îndepărta pe cer pe deasupra cordiliei andine, și corpul neîntinat al poetului avea să fie conservat printre fiarele contorsionate grație iernilor veșnice stelare, iar scriitura eroilor și, prin extensie, cea a scribilor care îi serviseră mergeau împreună și alcătuiau un singur cânt, un cânt de laudă dumnezeirii și civilizației. Iar Farewell, al cărui pas se mărea pe măsură ce i se accentua foamea, s-a uitat la mine peste umăr, ca și cum te-ai uita la un terchea-berchea, și mi-a zâmbit condescendent și ironic. Și mi-a spus că probabil mă marcaseră cuvintele lui Salvador Reyes. Neplăcută chestie. Să-ți placă ceva e bine. Să te marcheze, e rău. Asta mi-a spus Farewell fără să se oprească din mers. După care mi-a mai spus că pe sea- ma eroilor se scrisese multă literatură. Atât de multă, că două persoane cu gusturi și păreri diametral opuse puteau să aleagă orice subiect fără să riște să coincidă în alegerea lor. După care a tăcut, ca și cum efortul de a merge pe jos l-ar fi omorât, și după o lungă tăcere a adăugat: fir-ar să fie, da' ce foame-mi mai e, expresie pe care nu i-o auzisem niciodată până atunci și pe care

nu aveam să o mai aud la el, și n-a mai spus nimic până ce nu ne-am așezat la masă într-un restaurant cu un aspect mai curând rustic, unde în timp ce înfuleca dintr-o bogată și gustoasă mâncare chiliană, mi-a povestit istoria Colinei Eroilor sau a Heldenbergului, o colină de pe undeva de prin Europa Centrală, poate de prin Austria sau Ungaria. În naivitatea mea am crezut că Farewell avea să-mi povestească ceva în legătură cu Jünger sau cu ceea ce-i spusese eu mai devreme, mânat de entuziasm, despre Jünger și despre nava spațială spulberată pe deasupra cordiliei andine și despre călătoria spre nemurire a eroilor, care călătoresc doar cu veșmintele și scrierile lor. Farewell însă a început să-mi spună povestea unui cizmar, un cizmar care era supus împăratului austro-ungar, un negustor care se îmbogățise din comerțul cu încălțăminte pe care o importa dintr-o parte și o vindea într-alta, iar apoi s-a apucat să producă pantofi la Viena și să-i vândă persoanelor elegante din Viena și Budapesta și Praga, dar și celor din München și Zürich și Sofia și Belgrad și Zagreb și București. Un negustor care începuse cu puțin, vreo afacere de familie, fără ștaif, pe care însă o consolidase, extinsese și căreia îi crescuse faima, încât ajunseră pantofii acestui fabricant apreciați de toți cei care-i purtau, datorită gustului rafinat și a extremei comodități, fiindcă în principal despre asta era vorba, despre conjugarea dintre frumusețe și comoditate, niște pantofi, dar și botine și ghete și galoși și papuci, toți foarte buni la purtat și rezistenți, într-un cuvânt, pantofi în care te puteai încrede că n-aveau să ți se rupă în mijlocul drumului, un lucru care întotdeauna îți aduce mulțumire, pantofi care nu-ți fac bătăături sau nu ți le

agravează pe cele existente, pe acelea pe care cei care frecventează cu asiduitate saloanele de pedichiură nu le iau în calcul, în fine, niște pantofi ale căror nume și marcă reprezentau o garanție de distincție și confort. Pantofarul în chestiune, cel din Viena, îl avea drept client pe însuși împăratul austro-ungar, și era invitat sau se invita sau obținea să fie invitat la unele dintre recepțiile la care mergeau uneori și împăratul și miniștrii săi și mareșalii sau generalii Imperiului care veneau aproape toți purtând cizme de călărie sau pantofi de stradă făcuți de cizmarul nostru pe care-l gratificau cu neînsemnate, dar mereu amabile, rezervate și discrete fraze învăluite în melancolia suavă, aproape imperceptibila melancolie a palatului de toamnă, care era caracteristică austro-ungarilor, după opinia lui Farewell, în timp ce melancolia rusă, de pildă, era cea a palatelor de iarnă, iar cea a spaniolilor, în privința căreia cred că Farewell exagera, era cea a palatelor de vară și a incendiilor, iar pantofarul, în virtutea acestor deferente care i se arătau ori în virtutea cine știe cărui tip de tulburare psihică, a început să cocheteze sau a lăsat să germineze și să cultive o idee, pe care, odată pânguită, nu avea să pregete în a o supune atenției împăratului în persoană, chiar dacă pentru asta avea să facă uz de toate prietenii sale în cercurile imperiale, și în cercurile politice și în cercurile militare. Și când a avut toate pârghiile pregătite, au început să i se deschidă ușile, pantofarul a putut trece de praguri și anticamere în saloane din ce în ce mai maiestuoase și mai întunecate, deși de o întunecime satinată, o întunecime regală, în care zgomotul pașilor nu se auzea, mai întâi din pricina covoarelor groase și apoi datorită calității și flexibilității

încălțărilor, iar în ultima dintre încăperile în care fusese condus se afla așezat pe un scaun cât se poate de obișnuit împăratul, alături de câțiva dintre sfătuitoarii săi, aceștia din urmă studiindu-l, ridicând din sprâncene, perplecși, de parcă s-ar fi întrebat ce-o mai fi și cu asta pe aici, ce muscă tropicală l-o fi înțepat, ce dorință nebunească sălășluisse în cugetul pantofarului de ceruse să i se acorde o audiență și o obținuse chiar de la suveranul tuturor austro-ungarilor, iar împăratul, contrar sfătuitoarelor, l-a primit cu vorbe pline de căldură, precum primește un tată pe fiul său, aducând vorba despre pantofii de la casa Lefèvre din Lyon, buni, dar de calitate inferioară pantofilor dragului său prieten, și despre pantofii de la casa Duncan & Segal din Londra, excelenți, dar de calitate inferioară pantofilor credinciosului său supus, și de pantofii de la casa Niederle dintr-un sat german al cărui nume împăratul nu și-l mai amintea (Fürth, i-a suflat pantofarul), comozi, dar inferiori calitativ celor produși de întreprinzătorul său compatriot, iar apoi vorbiră despre vânătoare și despre cizmele de vânătoare și despre cizmele de călărie și despre diferitele tipuri de piele și despre pantofii de damă, cu toate că ajuns în acest punct al conversației împăratul a ales să se autocenzureze și a rostit domnilor, domnilor, un pic de discreție, de parcă nu el, ci sfetnicii săi aleseseră tema de conversație, păcat pe care atât sfetnicii, cât și pantofarul i l-au iertat cu voioșie, autoculpabilizându-se fără ezitare, până când într-un sfârșit au ajuns la miezul chestiunii și în timp ce toți erau serviți fie cu cafea, fie cu ceai sau chiar cu coniac i-a venit rândul și pantofarului care, trăgând aer în piept, cu emoția pe care o impunea momentul și

mișcându-și brațele prin aer de parcă ar fi mângâiat corola unei flori inexistente dar posibil de imaginat, de fapt probabil mai curând i-a explicat suveranului său care îi era ideea. Iar ideea era Heldenberg sau Colina Eroilor. O colină situată între două văi pe care el le cunoștea, între cutare și cutare sat, o colină de origine calcaroasă, cu stejari și larice la poale și hățișuri de tot soiul în zonele mai înalte și mai stâncoase, de culoare negru și verde, cu toate că primăvara te puteai delecta cu nuanțe demne de paleta celui mai exuberant dintre pictori, o colină care bucura vederea dacă privirea urca dinspre poale spre vârf și te puneă pe gânduri dacă o priveai de pe culmile care înconjurau valea, o colină care părea un colț dintr-altă lume așezat acolo ca un îndemn pentru omenire, întru reculegerea inimii, ușurarea sufletului, bucuria simțurilor. Colina, din păcate însă, avea un proprietar, contele de H., un latifundiar din zonă, dar pantofarul rezolvase deja această problemă vorbind cu contele, care se arătase mai întâi reticent la ideea de a vinde o bucată neproductivă din proprietatea sa, din simplă încăpățânare de proprietar, după cum relatea pantofarul zâmbind cu măsură, ca și cum l-ar fi înțeles pe sărmanul conte, dar într-un final, și după ce îi oferise o sumă considerabilă, se arătase dispus să-i vândă terenul. Ideea pantofarului, prin urmare, era aceea de a cumpăra colina și de o închina ca monument al eroilor Imperiului. Nu doar în cinstea celor morți ori în viață, ci și în cinstea eroilor viitorului. Respectiv, colina urma să funcționeze atât ca cimitir, cât și ca muzeu. Cum avea să funcționeze ca muzeu? Prin ridicarea câte unei statui, în mărime naturală, pentru fiecare erou care va fi existat pe teritoriul

Imperiului, ba chiar, în cazuri foarte speciale, chiar și pentru eroii străini. Cum avea să funcționeze ca cimitir? Relativ simplu de înțeles: îngropând acolo pe toți eroii patriei, hotărâre care urma să fie luată de o comisie formată din militari și istorici și oameni ai legii și în care ultimul cuvânt avea să îl aibă întotdeauna împăratul. Astfel, pe colină aveau să își afle odihna de veci eroii trecutului, ale căror schelete, sau cenușă mai curând, ar fi fost practic imposibil de localizat, sub formă de statui care s-ar fi mulat perfect pe ceea ce istoricii sau legendele sau tradiția orală sau romanele povesteau despre caracteristicile fizice ale respectivilor, în timp ce corpurile eroilor prezentului sau ai viitorului, ca să zicem așa, erau la îndemâna funcționarilor Imperiului. Ce anume îi cerea de fapt pantofarul Împăratului? Înainte de toate, îngăduința și bunăvoința, dorința ca toate cele întreprinse de el să-i fie pe plac, iar apoi sprijinul bănesc al statului, dat fiind că el singur nu putea susține toate cheltuielile derivate dintr-un asemenea faraonic demers. Cu alte cuvinte, pantofarul era dispus să plătească din banii săi achiziționarea Colinei Eroilor, adaptarea sa la statutul de cimitir, gardul împrejmuitoare, drumurile prin care fiecare colț să devină accesibil vizitatorilor, ba chiar și câteva dintre statuile eroilor din trecut a căror amintire îi e era dragă pantofarului, ba chiar să pună și trei pădurari care s-ar fi prefăcut în paznici de cimitir și grădinari că tot lucrau pentru el pe una dintre proprietățile sale de la câmpie, bărbați neînsurați și în putere pe care puteai conta ca să sape o groapă, dar și ca să pună pe fugă noaptea profanatorii de morminte. Restul, adică contractarea sculptorilor, cumpărarea pietrei, a marmurei

sau a bronzului, întreținerea și administrarea, permisele, publicitatea, transportul sculpturilor, drumul care să facă legătura între Colină și drumul principal spre Viena, ceremoniile care ar fi urmat să aibă loc, transportul rubedeniilor și al cortegiilor funerare, construcția unei mici biserici (poate nu chiar atât de mică) etc., etc., toate acestea din urmă urmau să fie plătite de stat. Acestea fiind spuse, pantofarul se porni să prezinte beneficiile morale ale unui asemenea monument și vorbi și despre vechile valori, despre ceea ce rămânea după ce toate celelalte dispăreau, despre amurgul dorințelor omenești și despre frică și despre cele de pe urmă gânduri, iar când termină de vorbit, împăratul, cu ochii în lacrimi, îi luă mâna și apropiindu-și buzele de auzul pantofarului îi șopti la ureche vorbe întăiate dar ferme pe care nimeni altcineva nu le-a mai putut auzi, după care se uită în ochii lui, cu o privire greu de susținut, dar pe care pantofarul, ai cărui ochi erau și ei umezi, o susținu fără să clipească, apoi împăratul mișcă din cap de câteva ori în semn de încuviințare și, uitându-se la sfetnicii săi, spuse bravo, perfect, excelent, iar ceilalți îngânară și ei bravo, bravo, bravo. Odată spuse toate acestea, pantofarul ieși din palat frecându-și mâinile de bucurie. La numai câteva zile după asta colina avea un nou proprietar, iar impetuosul pantofar, fără a mai aștepta vreun semn, trase o salvă de atac pentru ca o întreagă garnizoană de muncitori să se pună în mișcare și să înceapă primele lucrări, lucrări pe care el personal le-a supervizat, mutându-se pentru aceasta într-o casă din cel mai apropiat sat, fără să se gândească o clipă la neajunsurile acestei mutări, dedicat operei sale cum numai artiștii

adevărați pot fi, în ciuda tuturor obstacolelor, fără să-i pese de ploaia care inunda frecvent zona nici de furtunile care brăzdau cerul de oțel al Austriei sau Ungariei în drumul lor inexorabil către răsărit, furtuni care păreau niște uragane magnetizate pe marile umbre alpine, și pe care pantofarul le vedea trecând cu haine din care șiroia apa și cu pantaloni din care șiroia apa și cu încălțările pline de noroi însă complet impermeabile, niște încălțări absolut magnifice imposibil de elogiat sau al căror elogiu nu stătea decât la îndemâna unui artist desăvârșit, niște pantofi de dans sau de fugă sau de umblat prin noroaie, pantofi care n-ar fi dat ocazia ca vreodată proprietarul să le fie pus în dificultate sau la încercare, și cărora pantofarul, din păcate, nu le acorda niciun fel de atenție (calfa sa, după ce îi curăța de noroi, îi lustruia noapte de noapte, el ori băiatul care vedea de casă, în timp ce pantofarul cădea lat, înfășurat în cearșafuri, nici măcar de tot dezbrăcat de hainele de peste zi), într-atâta se dedicase obsesivului său vis, înaintând printre coșmaruri, la capătul cărora îl aștepta mereu Colina Eroilor, gravă și tăcută, întuneată și nobilă, proiectul, opera din care întrezărea numai frânturi, opera pe care adesea credem că o știm și în fond o cunoaștem destul de puțin, misterul pe care îl purtăm în inimă și pe care într-un moment de slăbiciune îl etalăm pe o tavă cu incrustații miceniene, caractere care bâlbâie prin istoria noastră și prin dorințele noastre dar care în realitate sunt doar o bâlbâială despre rătăcirile noastre, cele în care am căzut și despre care nu știm încă, iar noi am pus inima pe tava aceea rece, inima, inima, iar pantofarul se zvârcolea în pat și vorbea de unul singur și nu rostea decât cuvântul inimă

și cuvântul imponderabil și părea să se sufoce și ucenicul intra în dormitorul acelei case reci și îi spunea vorbe liniștitoare, treziți-vă, domnule, e doar un vis. domnule, și pantofarul deschidea ochii, acei ochi care cu câteva clipe înainte se uitaseră la inima lui palpitând pe o tavă, și atunci ucenicul îi dădea să bea un pahar de lapte cald și pentru care drept mulțumire nu primea decât un semn din mână a lehamite, de parcă în realitate pantofarul nu încerca de fapt decât să alunge cu mâna propriile-i coșmaruri, după care, ca și cum numai cu greu l-ar fi recunoscut, îi striga să termine cu prostiile, să-i aducă un pahar cu coniac sau puțin rachiu. Și tot așa, zi după zi și noapte după noapte, fie soare, fie ploaie, aruncând cu banii în stânga și-n dreapta, fiindcă împăratul, după ce plânsese și-i spusese bravo, excelent, nu mai dăduse niciun semn, iar miniștrii așijderea tăcuseră, la fel și sfetnicii și generalii și coloneii cei mai entuziaști, iar fără investitori proiectul nu avea cum să înainteze, fapt era că pantofarul îl pusese în mișcare, și acum nu mai putea fi sistat. El aproape că nu mai era de văzut prin Viena decât cu excepția momentelor în care venea să-și continue demersurile zadarnice, în rest tot timpul și-l petrecea pe Colina Eroilor, supervizând lucrul unui număr din ce în ce mai mic de muncitori cocoțat pe vreo structură paralelipipedică menită să reziste nemiloaselor vremuri, mai rar cineva ca el, neînduplecat și încăpățânat, punând chiar și umărul la treabă dacă împrejurările o cereau. La început, numele și ideea pantofarului trecuseră pe coridoarele Palatului și prin saloanele elegante ale Vienei precum o dâră de praf pe care vreun zeu glumeț o menise ca mod public de petrecere a timpului

liber, apoi căzu pradă uitării așa cum se întâmplă mai cu toate lucrurile. Până când într-o bună zi nu se mai pomeni nimic despre el. Apoi oamenii îi uitară până și chipul. Negoturilor lui cu pantofi probabil că le-a mers ceva mai bine însă. Uneori mai era zărit de câte cineva, vreun cunoscut de odinioară îl vedea pe străzile Vienei, însă pantofarul nu mai saluta pe nimeni nici nu mai răspundea vreunui salut și nici nu surprindea pe nimeni dacă își ocolea cunoscuții trecând pe celălalt trotuar. Au urmat vremuri grele și timpuri tulburi, dar mai ales vremuri înfricoșătoare, în care greul și tulburile se adăugau cruzimii. Scriitorii continuau să-și clameze muzele. Împăratul murise. A izbucnit un război și s-a destrămat Imperiul. Muzicienii continuau să compună și oamenii continuau să meargă la concerte. De pantofar nu-și mai amintea nimeni, în afară de cei câțiva posesori ai vreunei rezistente și splendide perechi de pantofi lucrate de el. Și asta doar din întâmplare. Negotul cu pantofi s-a văzut și el lovit de criza mondială, a trecut la alți proprietari, după care a dispărut. Anii care au urmat au fost încă și mai duri și mai tulburi. Sosise vremea asasinatelor și a persecuțiilor. Apoi a mai izbucnit un război, cel mai teribil dintre toate. Și într-o zi și-au făcut apariția în vale tancurile sovietice, iar colonelul care comanda regimentul de tancuri a prins în obiectivul binoclului, de la înălțimea turelei blindatului său, Colina Eroilor. Și șenilele tancurilor au scârțâit și s-au apropiat de colina care strălucea precum un metal întunecat în lumina ultimelor raze de soare care scăldau valea. Și colonelul rus a coborât de pe tanc și a întrebat ce naiba mai era și aia. Și rușii din celelalte tancuri au coborât și ei și și-au dezmortit pi-

cioarele și au aprins câte o țigară și s-au uitat la gardul negru de fier forjat care împrejmuia colina și la poarta de proporții mari și la literele turnate în bronz și fixate pe o bucată de stâncă la intrare care anunțau vizitatorul că se afla la Heldenberg. Și un plugar, care lucrase acolo în copilărie, întrebând fiind ce era locul acela, a spus că era un cimitir, cimitirul în care aveau să fie îngropați toți eroii lumii. La aflarea acestora colonelul și oamenii săi au forțat intrarea, lucru pentru care au avut de desferecat trei lacăte vechi și ruginite, și au început să străbată aleile de pe Colina Eroilor. Și nu au văzut nici statui ale eroilor nici morminte ci doar paragină și dezolare, până când în vârful colinei au dat peste un mormânt care semăna cu un seif, cu ușa ferecată, pe care au deschis-o. Înăuntru, în criptă, așezat pe un jilț de piatră, au găsit cadavrul pantofarului, cu orbitele goale de parcă nu mai aveau de privit nimic altceva decât valea din care se înălța colina, cu gura întredeschisă de parcă întrezărind nemurirea și-ar fi râs de ea, a spus Farewell. După care a mai spus: pricepi, pricepi? Și din nou l-am văzut pe tata, descârnat în umbra unei vipere sau a unui dihor furișându-se prin cotloanele casei, care erau și cotloanele vocației mele. Apoi Farewell a repetat: pricepi, pricepi, în timp ce eu ceream o cafea, iar oamenii pe stradă se grăbeau spre casele lor cuprinși parcă de o neliniște de neînțeles, ca niște umbre care se proiectau una în spatele celeilalte, de fiecare dată mai grăbite, pe zidurile restaurantului unde eu și Farewell rămăsesem nemișcați, contra curentului sau, mai bine-zis, contra aparatului electromagnetic care se declanșase pe străzile din Santiago și în spiritul colectiv al locuitorilor din Santiago.

într-o nemișcare abia întretăiată de gesturile mâinilor noastre care duceau la gură ceașca de cafea, timp în care ochii noștri observau totul cu o privire care parcă nu voia să vadă, ușor distrată, cum privesc toți chili-enii, acele figuri chinezești care apăreau și dispăreau precum niște fulgere negre peste tejgheaua restaurantului, un divertisment care părea să-l fi hipnotizat pe maestrul meu și care mie îmi dădea amețeli și dureri de ochi, o durere care după aceea se prelungea până la tâmplă și în zona parietală, apoi pe tot craniul și pe care eu o îndepărtam cu rugăciuni cu toate că în momentul acela, îmi dau seama acum în timp ce mă sprijin în cot, de parcă aș vrea să mă înalț într-un zbor ascetic, durerea nu o simțeam decât în ochi, ceea ce ar fi fost relativ ușor de alungat, fiindcă să-i fi închis și totul ar fi rămas închis, era ceva ce aș fi putut și ar fi trebuit să fac, dar n-am făcut-o, pentru că expresia lui Farewell, nemișcarea lui Farewell întreruptă atunci doar de o ușoară mișcare a ochilor, căpăta pentru mine conotații ale unei terori infinite sau ale unei terori împinse la infinit, lucru care, pe de altă parte, este destinul terorii, să crească, să se amplifice, să nu se mai sfârșească, de aici și tristețea noastră, de aici neconsolarea noastră, de aici și unele dintre interpretările operei lui Dante, această teroare subțire și vâscoasă ca un vierme și totuși capabilă să urce și să se extindă precum o ecuație a lui Einstein; după cum spuneam, expresia lui Farewell căpăta această conotație, în ciuda faptului că cine trecea pe lângă masa noastră și îl privea nu vedea nimic mai mult decât un domn respectabil cu o atitudine mai curând introspectivă. Așa că Farewell a deschis gura și când eu mă gândeam că o să mă mai

întrebe o dată dacă am priceput, a spus: Pablo o să primească Nobelul. Și a spus chestia asta de parcă ar fi plâns pe un câmp de cenușă. Și a mai spus: America o să se schimbe. Și Chile o să se schimbe. Apoi i s-a deplasat mandibula și chiar și așa a mai adăugat: chestia asta eu n-o s-o mai apuc. Iar eu i-am răspuns: ba da, Farewell, o să apuci, o să apuci să vezi tot. Moment în care am înțeles că nu vorbeam nici despre ceruri nici despre viața de apoi, ci tocmai rosteam o primă profecie a mea, aceea că dacă ceea ce prevedea Farewell că are să se întâmple se împlinea, el avea să fie acolo să vadă. Farewell a mai spus: povestea asta cu vienezul m-a întristat, Urrutia. Iar eu îl consolez: mai aveți mulți ani de trăit, Farewell. Iar el: la ce bun viața, la ce bun cărțile, totul e numai amăgire. Eu continui: precum umbrele astea pe care le priviți? Farewell: întocmai. Eu: Platon are o carte foarte interesantă pe tema asta. Farewell: nu fi tâmpit. Eu: ce vă povestesc umbrele astea, Farewell, spuneți-mi! Farewell: îmi vorbesc despre multiplicitatea lecturilor. Eu: multiple, dar mizerabile, chiar mediocre. Farewell: habar n-am despre ce vorbești. Eu: despre orbi, Farewell, despre împotmoleala orbilor, despre zadarnicile lor gâlcevi, despre ciocniri și pași greșiți, despre capcane și căderi, despre necazurile lor în general. Farewell: nu pricep ce vrei să spui, ce e cu tine, nu te-am mai văzut nicio dată așa. Eu: mă bucură să-mi spuneți acest lucru. Farewell: nici nu mai știu ce spun, vreau să comunic, vreau să vorbesc și nu-mi ies decât baloane de săpun. Eu: ați întrezărit ceva între umbrele chinezești, distingeți scene clare, moara istoriei, o elipsă înnebunită? Farewell: discern un tablou câmpenesc. Eu: ceva așa

ca un grup de țărani care se roagă și pleacă și se întorc și se roagă din nou și iar pleacă? Farewell: nu, discern niște curve care se opresc pentru o fracțiune de secundă să privească ceva important și apoi pornesc din nou la drum ca niște meteoriți. Eu: întrezăriți ceva care să aibă legătură cu Chile? Vreo nouă rătăcire a patriei? Farewell: mâncarea asta mi-a căzut rău. Eu: între umbrele chinezești vedeți ceva din antologia noastră palatină? Puteți citi vreun nume, recunoașteți profilul vreunui personaj? Farewell: Văd profilul lui Neruda și pe al meu, însă de fapt mă amăgesc, e un copac, văd un copac, silueta multiplă și monstruoasă a frunzișului, ca o mare care seacă, un desen care îmi sugerează două profiluri și care în realitate este un mormânt în aer liber, tăiat în două de sabia unui înger sau de securea unui uriaș. Eu: și ce mai vedeți? Farewell: curvele care pleacă și vin, un râu de lacrimi. Eu: fiți mai exact. Farewell: dar chiar că mi-a căzut foarte rău mâncarea asta. Eu: ce curios, mie nu-mi sugerează nimic, nu văd decât umbre, umbre electrice, de parcă timpul s-ar fi accelerat. Farewell: cărțile nu aduc alinare. Eu: și văd destul de limpede viitorul, și în viitorul ăsta vă văd pe dumneavoastră, bucurându-vă de o viață lungă, iubit și respectat de toți. Precum dr. Johnson? Eu: întocmai, ați nimerit-o, exact ca el, nici mai mult, nici mai puțin. Farewell: precum dr. Johnson pe bucata asta de pământ uitată de Dumnezeu. Eu: Dumnezeu e atotprezent, chiar și în locurile cele mai neașteptate. Farewell: dacă nu m-ar chinui așa de tare guta și n-aș fi atât de beat, aproape că m-aș spovedi în clipa asta. Eu: pentru mine ar fi o onoare. Farewell: sau aș putea să te trag după mine la toaletă și să ți-o trag o dată cum

trebuie. Eu: cred că nu dumneavoastră vorbiți, ci vinul sau umbrele astea care vă stârnesc. Farewell: nu mai roși așa, noi chilienii suntem toți niște sodomiți. Eu: toți bărbații sunt sodomiți, cu toții purtăm un sodomit în arhitrava sufletului, nu doar sârmanii noștri compatrioți, iar una dintre datoriile noastre cele mai importante este să ne impunem voința, să ne învingem aceste porniri, să le îngenunchem. Farewell: vorbești ca unul care o sughe toată ziua. Eu: n-am făcut niciodată așa ceva. Farewell: ei, haide, doar suntem între noi, doar ne cunoaștem, nici măcar la seminar? Eu: mă rugam și studiam, studiam și mă rugam. Farewell: haide, spune, că doar suntem între noi, ai încredere. Eu: citeam din Sfântul Augustin, din Sfântul Toma, studiam viețile papilor. Farewell: și mai ții minte atâtea vieți sfinte? Eu: de parcă le-aș avea scrise în minte cu fierul încins. Farewell: ia să vedem, cine a fost Pius al II-lea? Eu: Pius al II-lea, numit Enea Silvio Piccolomini, născut în apropiere de Siena și cap al bisericii din 1458 până în 1464, a participat la Conciliul din Basilea, secretar al cardinalului Capranica, apoi în serviciul antipapei Felix al V-lea, apoi în serviciul împăratului Frederic al III-lea, apoi încoronat ca poet, vasăzică scria și versuri, a ținut prelegeri despre poezii antici la Universitatea din Viena, în 1444, a publicat romanul *Euryalus și Lucretia*, în stilul lui Boccaccio, în 1445, la fix un an după ce publicase romanul, i-au fost acordate ordinele sacerdotale, iar viața i s-a schimbat total, a făcut penitență, și-a recunoscut toate greșelile din trecut, în 1449 era episcop de Siena, în 1456 cardinal, însuflețit de un singur gând, acela de a porni o nouă cruciadă, în 1458 a dat bula *Vocavit nos Pius*, prin care toți suveranii

nepăsători erau convocați la Mantova, în zadar, apoi s-a ajuns la un acord și s-a hotărât să se pornească o cruciadă care să nu dureze mai mult de trei ani, însă cu toții au rămas surzi la cuvintele papei, până când el a luat frâiele și le-a pus în vedere cele hotărâte. Veneția s-a aliat cu Ungaria, Skanderberg i-a atacat pe turci. Ștefan cel Mare a fost proclamat *Atleta Christi*, mii de oameni din toată Europa au purces spre Roma, numai regii au rămas surzi și indiferenți, apoi papa a întreprins un pelerinaj la Assisi, apoi la Ancona, unde flota venețiană a întârziat să apară, iar când într-un sfârșit și-au făcut apariția bărcile de război venețiene papa era în agonie și rostea „până acum ce-mi lipsise era flota, de-acum o să lipsesc eu flotei”, după care a murit și odată cu el și cruciada. Farewell: Scriitorii întotdeauna se cacă pe ei. Eu: Ah, și a fost și protectorul lui Pinturicchio. Farewell: Habar n-am cine a mai fost și Pinturicchio ăsta. Eu: Un pictor. Farewell: Asta înțelesesem, dar cine a fost? Eu: Cel care a pictat frescele catedralei din Siena. Farewell: Ai fost în Italia? Eu: Da. Farewell: Totul se duce de râpă. Pe toate le înghite timpul, dar mai întâi de toate pe chilieni. Eu: Da. Farewell: Mai știi și viețile altor papi? Eu: Da, le știu pe-ale tuturor. Farewell: Ei, atunci, pe a lui Adrian al II-lea? Eu: Papă între 867 și 872, despre el se povestește o istorie interesantă, când Lotar al II-lea a venit în Italia, papa l-a întrebat dacă a mai avut relații cu Waldrada, excomunicată de Nicolae I, anteriorul papă, și atunci împăratul Lotar a înaintat tremurând către altarul de la Monte Cassino, unde avusese loc întâlnirea, iar papa l-a așteptat în fața altarului fără să tremure însă. Farewell: Puțină frică trebuie să-l fi încercat. Eu: Da.

Farewell: Și viața papei Landon? Eu: Se știi destul de puține lucruri despre acest papă, se cunoaște perioada, 913–914, și că a numit episcop de Ravenna pe un protejat de-al Teodorei care mai apoi a fost înscăunat papă la moartea sa. Farewell: Bizar nume a mai avut acest papă. Eu: Da. Farewell: Ia te uită, umbrele chinezești au dispărut. Eu: Da, într-adevăr, nu mai sunt. Farewell: Ce chestie ciudată, ce s-o fi întâmplat? Eu: N-o să știm probabil niciodată. Farewell: Nu mai sunt umbre, nu mai e viteză, nu mai ai senzația aia că te afli înăuntrul unui negativ de fotografie, om fi visat oare? Eu: N-o să știm niciodată. După care Farewell achită nota de plată, iar eu l-am condus până în fața casei, unde n-am voit să intru, pentru că era totul ca un naufragiu, apoi m-am trezit umblând pe străzile din Santiago cu mintea dusă la Alexandru al III-lea și la Urban al IV-lea și la Bonifaciu al VIII-lea, în timp ce o briză răcoroasă îmi mângâia fața încercând să mă trezească de tot, cu toate că treaz complet era aproape imposibil să fiu, fiindcă în fundul creierului auzeam vocile papilor, ca pe niște ciripituri îndepărtate ale vreunor păsări, semn negreșit că o parte a conștiinței mele încă visa sau nu voia să iasă în mod deliberat din labirintul de vise, acest câmp al lui Marte unde se ascunde tânărul îmbătrânit și unde se ascund și poezii morți care pe-atunci trăiau încă și care din perspectiva iminentei uitări ridicau în interiorul cutiei mele craniene mizera criptă a numelor lor, siluetele lor decupate în carton negru, scrierile lor demolate, nu același lucru se întâmpla însă cu tânărul îmbătrânit, pe atunci doar acest copilandru din sud, de la frontiera ploioasă și de pe malul râului cu cel mai mare debit de apă din țară.

acest Bío-Bío teribil, care acum, uneori, se confundă cu cohorta poetilor chilieni și a operelor lor, pe care timpul de neclintit le dărâma atunci, pe când eu mă îndepărtam de casa lui Farewell în noaptea orașului Santiago, le dărâma astăzi în timp ce eu îmi ridic corpul sprijinit în cot, și va continua să le dărâme când eu nu voi mai fi pe-aici sau când numai reputația mea va mai exista, reputația mea care seamănă cu un crepuscul, așa cum reputația altora seamănă cu o balenă sau cu un zero barat sau cu un vapor sau cu o stea de fum sau cu un oraș labirintic, reputația mea care seamănă cu un crepuscul va privi cu pleoapele abia deschise ușorul spasm al timpului și al demolărilor, timpul care se mișcă peste câmpurile lui Marte precum o briză trecătoare, în vârtejurile căreia se sufocă ca niște figuri de Delville scriitorii ale căror cărți le-am recenzat, scriitorii despre care am scris critici, aceia agonizând din Chile sau din America și ale căror voci îmi pronunțau numele, părinte Ibacache, părinte Ibacache, gândește-te la noi în timp ce te îndepărtezi de casa lui Farewell în pas de dans, gândește-te la noi în timp ce pașii mari și grăbiți te adâncesc în noaptea inexorabilă a orașului Santiago, părinte Ibacache, părinte Ibacache, gândește-te la ambițiile noastre și la dorințele noastre, la condiția noastră surdă de bărbați și cetățeni, de compatrioți și scriitori, în timp ce dumneata pătrunzi printre pliurile fantasmagorice ale timpului, ale acestui timp pe care noi putem să-l percepem doar în trei dimensiuni, dar care în realitate are patru sau poate cinci, precum crenelurile umbrei lui Sordello, care Sordello?, pe care nici chiar însuși soarele nu le poate distruge. Prostii. Știu. Stângăcii. Aberații. Axiome. Absurdități.

Fantome care apar fără a fi fost invocate (ba chiar vin cu droaia) în timp ce te afunzi în noaptea propriului tău destin. A destinului meu. Sordello al meu. Începutul unei cariere strălucitoare. Dar n-a fost totul la fel de ușor. Când nu faci decât să te rogi, ajungi să te plictisești. Am scris critici. Am scris poeme. Am descoperit poeți. I-am cântat. Am exorcizat naufragiați. Am fost probabil cel mai liberal dintre membrii Opus Dei din republică. Iar acum tânărul îmbătrânit mă observă dintr-un colț de stradă îngălbenit și îmi strigă ceva. Aud doar câteva dintre vorbele lui. Zice că sunt din Opus Dei. N-am ascuns niciodată chestia asta, îi zic. Dar nici el nu cred că mă aude de tot. Îl văd cum dă din buze și-și mișcă fălcile și știu că strigă ceva, dar nu-i aud cuvintele. El, la rândul lui, mă vede susurând, sprijinit cum stau în cot, în timp ce patul meu navighează pe meandrele febrei, și nu aude nici el ce spun. Mi-ar plăcea să-i spun că în felul ăsta nu ajungem nicăieri. Mi-ar plăcea să-i spun că până și poeții din partidul comunist chilian și-ar fi dat și viața ca eu să fi scris ceva amabil despre versurile lor. Hai să fim civilizați, i-am șoptit. Dar el nu mă aude. Din când în când răzbate până la mine cu limpezime câte una dintre vorbele lui. Insulte, ce altceva? Ce zice, poponar? Opusdeist? Opusdeist poponar? Patul se învâрте cu mine și nu-l mai aud. Ce plăcut e să nu mai auzi nimic. Ce plăcut e să te lași pe coate, pe aceste oase obosite, să te întinzi pe pat și să zaci, să privești cerul cenușiu, să lași patul să plutească vegheat de sfinți, să închizi aproape de tot pleoapele și să nu mai ai amintiri, doar să ascuți palpitațiile sângelui. Dar buzele mele articulează ceva, iar eu continui să vorbesc. Niciodată nu

mi-am ascuns apartenența la Opus Dei, tinere, îi spun tânărului îmbătrânit, deși nu îl mai văd, nu știu dacă se află undeva în spatele meu sau într-o parte sau s-a pierdut printre manglierii care înconjoară râul. Niciodată n-am ascuns asta. Toată lumea știa. În Chile, toți știau. Doar dumneata, care uneori pari să ai mai multe coaie decât ai, habar n-ai, ignori. Tăcere. Tânărul îmbătrânit nu răspunde. De undeva, din depărtare, se aude ceva așa de parcă o ceată întreagă de primate s-ar fi apucat să vorbească urât, toate deodată, super-excite, iar eu scot atunci o mână de sub cuvertură și ating râul, schimb cu multă trudă direcția patului folosind drept comandă propria mea mână, mișc patru din degete de parcă ar fi vreun ventilator indian, iar când patul a efectuat virajul, unicul lucru pe care îl văd e selva și râul și afluenții și cerul care nu mai e cenușiu ci albastru luminos și doi nori foarte mici și foarte îndepărtați purtați de vânt alergând ca niște copii. Vorbăria maimuțelor s-a potolit. Ce ușurare. Ce liniște. Ce pace. O pace potrivită ca să-mi amintesc despre alte ceruri albastre, despre alți norișori purtați de vânt de la vest la est, și senzația de mare plictiseală pe care o trezeau în spiritul meu. Străzi galbene și ceruri albastre. Și pe măsură ce te apropiai de centrul orașului, străzile pierdeau din acel galben ofensiv ca să se transforme în străzi gri, ordonate, cu trotuare, cu toate că eu știam ce e dedesubtul griului, dacă scormoneai puțin dădeai de galben. Or toate astea mie îmi produceau nu doar blazare, ci și plictiseală, sau poate blazarea se transforma în plictiseală, știe oricine, cert este că a existat o epocă de străzi galbene și ceruri albastre luminoase și de profundă plictiseală, în care s-a încheiat

activitatea mea de poet, sau mai bine zis activitatea mea de poet a devenit obiectul unei mutații cel puțin periculoase, dat fiind că din punct de vedere a ceea ce înțeleg eu prin scris, eu continuam să scriu, dar scriam poeme pline de insulte și de blasfemii și de chestii încă și mai rele pe care aveam bunul-simț să le distrug imediat ce răsărea soarele, fără să le arăt nimănui, pe vremea aceea mulți s-ar fi simțit onorați să îi solicite cu așa îndeletnicire, poeme al căror ultim sens, sau ceea ce eu voiam să consider în ele ca fiind ultim sens, mă purta către o stare de perplexitate și emoție care mă ținea toată ziua. Iar această stare de perplexitate și emoție coexistă cu aceea de plictiseală și delăsare. Plictiseala și delăsarea erau foarte mari. Perplexitatea și emoția erau mai mici și trăiau încrustate în vreun colț al stării generale de plictiseală și delăsare. Ca o rană a unei răni. Atunci am renunțat să mai dau ore particulare. Am renunțat să mai merg la liturghie. Am renunțat să mai citesc ziarul în fiecare dimineață și să comentez noutățile cu frații mei. Am renunțat să mai scriu cu limpezime recenzii literare. (Cu toate că nu le-am întrerupt de tot.) Unii poeți se apropiau și mă întrebau ce e cu mine. Unii preoți mă întrebau ce-mi tulbura spiritul. M-am spovedit și m-am rugat. Însă fața mea de veghe prelungită mă trăda. În zilele acelea, de fapt, dormeam foarte puțin, uneori doar trei ore, alteori două. Dimineața mă ocupam cu mersul de la rectorat la grajdurile părașinite, de la grajd la satele din apropierea orașului, de la satele din apropierea orașului înapoi spre centrul orașului. Într-o seară am fost asaltat de doi răufăcători. N-am bani, copiii mei, le-am spus. Ba bine că nu, popă răsfutut în cur, mi-au strigat

namilele. Până la urmă le-am dat portofelul și m-am rugat pentru ei, dar nu prea mult. Plictiseala pe care o resimțeam era feroce. Blazarea nu se lăsa mai prejos. Din ziua aceea însă, plimbările mele și-au schimbat traseul. Am ales cartiere mai puțin periculoase, cartiere de unde puteam admira splendoarea cordiliei, pe vremea când din acest oraș se putea încă admira cordiliera indiferent de anotimp, fără să fie ascunsă sub o pătură groasă de poluare. Și mă plimbam și iar mă plimbam, uneori mai luam câte un autobuz și-mi continuam plimbarea cu capul lipit de fereastră și alteori mă urcam în vreun taxi plimbându-mă printre abominabilul galben și abominabilul albastru luminos al plictiselii mele, din centru către rectorat, de la rectorat la Las Condes, dinspre Las Condes spre Providencia, dinspre Providencia spre Plaza Italia și Parcul Forestal, și apoi înapoi spre centru și înapoi la rectorat, cu sutana în bătaia vântului, sutana care-mi era ca propria-mi umbră, steagul meu negru, muzica mea ușor cucernică, veșminte curate, de culoare închisă, puț în care se prăbușeau păcatele din Chile și nu mai ieșeau niciodată la suprafață. Dar toată această vânzoleală era inutilă. Plictiseala nu scădea în intensitate, dimpotrivă, într-unele după-amiezi devenea insuportabilă și-mi veneau în minte tot felul de idei care mai de care mai nelalocul lor. Uneori, tremurând de frig, mă apropiam de vreun izvor de apă gazoasă și ceream un Bilz. Mă așezam pe un taburet înalt și priveam cu ochi de miel înjunghiat bulele de apă care coborau dinspre suprafața sticlei, în timp ce o voce plină de ciudă, înlăuntrul meu, mă pregătea pentru momentul puțin probabil în care aveam să văd o picătură care sfidând toate legile

naturii avea să urce spre suprafață până ajungea la buza sticlei. Atunci închideam ochii și mă rugam sau măcar încercam să mă rog în timp ce tot corpul îmi era scuturat de frisoane iar copiii și adolescenții alergau dintr-o parte într-alta prin Plaza de Armas, săgetați de soarele estival, râsete în surdină care îmi parveneau de peste tot se transformau în comentariul cel mai îndreptățit cu privire la decăderea mea. Iar eu mai beam câteva înghițituri de Bilz înghețate și porneam din nou la drum. În zilele acelea l-am cunoscut pe domnul Acirf și mai târziu pe domnul Aru. Amândoi administrau pentru un alt străin pe care nu am avut niciodată plăcerea să îl cunosc o întreprindere de import-export. Cred că produceau conserve de moluște pe care apoi le trimiteau în Germania și în Franța. L-am întâlnit pe domnul Acirf (sau domnul Acirf m-a întâlnit pe mine) pe una dintre străzile galbene. Eu eram rebegit de frig când am auzit că mă strigă cineva. M-am întors și l-am văzut: un om de vârstă mijlocie, de talie normală, nici slab, nici gras, cu o față oarecare pe care predominau trăsăturile indigene peste cele europene, purtând un costum de stofă de culoare deschisă, cu o pălărie dintre cele mai elegante, care-mi făcea cu mâna din mijlocul străzii galbene, nu foarte departe de mine, în timp ce mai către capăt pământul se cutremura sub zgomot de plăci de cristal sau de plastic suprapuse. Nu-l mai văzusem până atunci, dar el părea să mă cunoască parcă de toată viața. Mi-a spus că i-au vorbit despre mine părintele García Errázuriz și părintele Muñoz Laguía, pe care eu îi stimam foarte mult și de ale căror favoruri beneficiasem, că acești doi bravi bărbați mă recomandasera cu fervoare și fără rezerve pentru o misiune

delicată în Europa, gândind în mod cert că o călătorie prelungită pe bătrânul continent era cel mai indicat remediu ca să-mi revină încetul cu încetul bucuria și energia pe care le pierdusem și continuam să le pierd văzând cu ochii, ca o rană care nu mai vrea să se cicatrizeze și care în timp duce la moartea, cel puțin la moartea morală, a celui care suferă de ea. La început m-am arătat perplex și reticent, căci interesele mele și ale domnului Acirf nici că puteau fi mai diferite, dar am acceptat să urc în automobilul lui și să mă las dus la un restaurant pe strada Banderas, un loc neîngrijit numit Mi Oficina, unde domnul Acirf, fără a spune chiar totul din cele ce realmente îl determinaseră să mă caute, s-a apucat să vorbească despre oameni pe care eu îi cunoșteam, între ei și Farewell, și diverși poeți din noua lirică chiliană pe care eu pe-atunci îi frecventam, într-o încercare de a-mi da de înțeles că era destul de informat în legătură cu mediul pe care îl frecventam, nu doar cu cel ecleziastic ci și cu cel al afinităților elective, ba chiar cu mediul meu de muncă, fiindcă l-a mai pomenit și pe redactorul-șef al ziarului în care eu publicam cronicile. Era totuși evident că pe toți cei numiți îi cunoștea destul de superficial. Apoi domnul Acirf a avut un schimb de replici cu patronul de la Mi Oficina și la scurt timp am ieșit în grabă din local fără să-mi fie foarte clar care fusese motivul acestei retrageri pripite, și ne-am plimbat la braț pe străzile învecinate, până ce am ajuns la un alt restaurant, acesta din urmă mai mic și mai puțin muncitoresc, unde domnul Acirf a fost primit aproape ca și când ar fi fost patronul și unde am mâncat până ne-am săturat, fără să ne pese de căldura de-afară, vreme pe care cu

siguranță nu era recomandabil să înghiți atât de multe și de variate cărnuri. A insistat să luăm cafeaua la Haití, un loc infect unde se adunau toate canaliile care lucrau în centrul orașului Santiago, viceadministatori, vice-delegați, vicepreședinți, vicedirectori, și unde, în plus, era un detaliu de mare clasă să bei în picioare, cu coatele pe tejghea sau rătăcind prin tot barul, care era mare și care în amintirea mea apărea flancat de două ferestre imense, de la acoperiș până la nivelul solului, în așa fel încât toți cei care stăteau în picioare în interiorul localului, cu ceștile lor cu cafea în mână și cu portofelele și servietele jerpelite în cealaltă, ofereau un spectacol trecătorilor cărora le era omeneste imposibil să nu arunce o privire înăuntru prin ferestrele imense, măcar cu coada ochiului, către mulțimea de oameni care stătea acolo înăuntru claie peste grămadă, într-un disconfort legendar. Și m-am pomenit târât către tavernă eu, care de bine de rău aveam un nume, care de fapt aveam două nume, și renume, și câțiva dușmani și mulți prieteni, iar când am vrut să protestez, să refuz, domnul Acirf a arătat că știe să fie convingător când vrea. Și în timp ce așteptam înghesuit într-un colț, fără să pot să-mi iau ochii de la ferestre, așteptând ca gazda mea să se întoarcă de la bar cu două cafele aburinde, cele mai bune cafele din Santiago după cum umbla vorba printre locuitorii orașului, am început să mă gândesc la tipul de afacere pe care menționatul domn voia să mi-o propună. Domnul Acirf se întorsese lângă mine și am început să sorbim din cafea stând amândoi în picioare. Îmi amintesc că spunea ceva. Vorbea și zâmbea, dar eu nu am putut auzi mai nimic dat fiind că vocile vicesecretarilor răsunau în atmosfera din

Haiti fără să mai lase spațiu vreunei alte voci. Aș fi putut să mă aplec spre el, să-mi apropii urechea de buzele interlocutorului meu, cum procedau toți ceilalți enoriași, dar am preferat să mă abțin. Mă prefăceam că-l aud și îmi lăsam privirea să hoinărească prin localul lipsit de scaune. Unii dintre oamenii din bar mi-au întors privirea. Pe fețele altora am crezut că citesc o durere imensă. Și porcii suferă, mi-am spus. Imediat după asta m-am căit că gândisem așa. Porcii suferă și ei, iar durerea îi înnobilează și îi purifică. În interiorul capului meu s-a aprins un felinar sau poate în interiorul milei mele: porcii erau și ei un cânt închinat preamăririi Domnului, iar dacă nu un cânt, ceea ce probabil că era exagerat, atunci o îngânare, un refren care celebra toate cele vii. Am încercat să deslușesc câte ceva din ce se vorbea. A fost imposibil. Prindeam doar frânturi de cuvinte, intonația chiliană, cuvinte care nu aveau însemnătate dar care purtau în ele toată vulgaritatea și disperarea compatrioților mei. Apoi domnul Acirf m-a luat de braț și fără să-mi dau seama prea bine cum m-am trezit din nou pe stradă, mergând alături de el. Am să vi-l prezint pe asociatul meu, domnul Aru, a spus. Îmi țiuiam urechile. Aveam senzația că îl aud pentru prima dată. Am mers de-a lungul unei străzi galbene. Nu era prea multă lume, deși din când în când, pe la porți, se mai ascundea câte un bărbat cu ochelari fumurii, câte o femeie cu un batic pe cap. Biroul de import-export era la etajul patru. Ascensorul nu funcționa. Puțină mișcare ne face bine, mai dăm jos niște kilograme, a fost de părere domnul Acirf. L-am urmat. La recepție nu era nimeni. Secretara a ieșit în pauza de prânz, a spus domnul Acirf. Am rămas tăcut,

la pândă, în timp ce mecena al meu lovea cu cea de-a doua falangă a degetului mijlociu în ușa de sticlă a biroului asociatului lui. O voce stridentă a răspuns întră. Să mergem, a spus domnul Acirf. Domnul Aru stătea în spatele unei mese metalice și la auzul numelui meu s-a ridicat, a ocolit masa și m-a salutat exagerat de efuziv. Era subțire și blond, cu tenul palid, pomeții ușor înroșiți, ca și cum la intervale regulate și-ar fi fricționat fața cu apă de lavandă. Și totuși a lavandă nu mirosea. Ne-a invitat să luăm loc și după ce m-a măsurat cu privirea de sus în jos și-a reluat locul îndărătul mesei. Eu sunt domnul Aru, mi-a spus atunci, Aru, nu Áru. E limpede, i-am răspuns. Dumneata ești părintele Urrutia Lacroix. Chiar el, am replicat. Lângă mine, domnul Acirf zâmbea și încuviința tăcut. Urrutia este un nume de familie de origine bască, nu? Foarte adevărat, am răspuns. Lacroix, francez, evident. Știți de unde provine Aru? N-am nici cea mai vagă idee, i-am spus. Ziceți un loc, mi-a spus el. Albania? Rece, rece, a spus el. N-am nici cea mai mică idee, îi zic. Din Finlanda, mi-a spus. E un nume pe jumătate finlandez, jumătate lituanian. Bineînțeles, a răspuns domnul Acirf. Pe vremuri, finlandezii și lituanienii aveau multe relații comerciale, pentru ei Marea Baltică era un fel de punte, de râu, de pârâiaș traversat de o mulțime de poduri negre, închipuiți-vă. Îmi închipui, i-am spus. Domnul Aru a zâmbit. Vă închipuiți? Da, îmi închipui, am răspuns. Poduri negre, da, domnule, a murmurat domnul Acirf lângă mine. Și niște finlandezi mici și niște lituanieni mici, care treceau podurile tot timpul, a mai spus domnul Aru. Zi și noapte. La lumina lunii sau la lumina unor umile torțe. Fără să vadă nimic, doar din ce-și

aminteau. Fără să simtă frigul care la acele latitudini îți intră până în măduva oaselor, fără să simtă nimic, pur și simplu vii și în mișcare. Chiar și fără să se simtă vii: în mișcare, cuplați la rutina de a traversa Baltica într-o direcție sau în alta. Firesc. Firesc? Am mai dat o dată din cap a încuviințare. Domnul Acirf a scos un pachet de țigări. Domnul Aru a explicat că renunțase la fumat pentru totdeauna cu vreo zece ani în urmă. Eu am refuzat țigara pe care mi-o oferea domnul Acirf. Am întrebat în ce consta munca pe care voiau să mi-o ofere. Mai mult decât muncă, este un fel de bursă, a spus domnul Aru. Noi ne ocupăm de afaceri de import-export, dar ne mai revin și alte sarcini, a spus domnul Acirf. Concret, acum lucrăm pentru Casa de Studii a Arhiepiscopiei. Ei au o problemă, iar noi căutăm persoana ideală care să rezolve problema, a spus domnul Aru. Au nevoie de cineva care să realizeze un studiu, iar noi le-am găsit persoana de care au nevoie. Acoperim o necesitate, căutăm soluții. Iar eu sunt persoana indicată? am întrebat. Nimeni nu îndeplinește mai bine condițiile decât dumneata, mi-a răspuns domnul Aru. Mi-ar plăcea să-mi explicați în ce anume constă povestea asta, le-am spus. Domnul Acirf m-a privit într-un mod ciudat. Înainte să apuce să protesteze în vreun fel i-am spus că aș vrea să le ascult din nou propunerea. de data asta însă din gura domnului Aru. Care nu s-a lăsat prea mult rugat. Casa de Studii a Arhiepiscopiei are nevoie de cineva care să pregătească o lucrare despre conservarea bisericilor. În Chile, firește, nimeni nu știe nimic despre astfel de lucruri. În Europa, dimpotrivă, cercetările sunt foarte avansate și în unele cazuri specifice se vorbește chiar de soluții definitive

care să frâneze procesul de deteriorare a caselor Domnului. Munca mea ar consta în a merge să vizitez bisericile care foloseau cele mai avansate tehnologii, soluții antideteriorare, să studiez diferitele sisteme, să întocmesc un raport și să mă întorc. Cât timp am la dispoziție? Aș putea să petrec un an întreg mergând dintr-o țară europeană într-alta. Dacă la capătul unui an raportul meu nu e finalizat, aș putea prelungi termenul de predare la un an și jumătate. În fiecare lună mi s-ar plăti un salariu complet, plus un spor pentru cheltuieli mai mari care s-ar putea ivi în Europa. Aș putea dormi pe la hoteluri sau case parohiale risipite de-a lungul și de-a latul geografiei bătrânului continent. Bineînțeles că această muncă părea croită special pentru mine. Am acceptat. În zilele următoare i-am revăzut foarte des pe domnii Acirf și Aru, care se ocupau de actele necesare pentru șederea mea în Europa. Nu pot spune însă că am strâns legăturile cu ei. Erau eficienți, de asta mi-am dat seama imediat, însă lipsiți de subtilitate. Nu știau prea multe despre literatură, cu excepția poemelor de început ale lui Neruda, pe care puteau și obișnuiau chiar să le recite din memorie. Dar știau să rezolve probleme de ordin administrativ care mie mi se păreau insurmontabile și au reușit să-mi netezească drumul spre noul meu destin. Pe măsură ce se apropia ziua plecării, deveneam din ce în ce mai nervos. Mi-a luat timp ca să-mi pot lua rămas-bun de la prieteni, cărora nu le venea să creadă ce noroc căzuse pe capul meu. Am ajuns la un acord cu ziarul ca să pot continua să trimit din Europa cronici și recenzii literare. Într-o bună dimineață mi-am luat rămas-bun și de la bătrâna mea mamă și m-am urcat în trenul de

Valparaíso, de unde m-am imbarcat pe *Donizetti*, vapor sub pavilion italian care naviga pe ruta Genova-Valparaíso-Genova. Călătoria a fost lentă și odihnitoare și nu lipsită de prietenii care au durat până astăzi, chiar dacă mai curând sub aspectul lor formal și de complezență, respectiv trimiteri punctuale de cărți poștale cu prilejul sărbătorilor de iarnă. Am făcut o escală la Arica, unde l-am fotografiat, de pe covertă, pe maurul nostru eroic, la El Callao, la Guayaquil (când am trecut de ecuator am avut ocazia să officiez o slujbă religioasă pentru toți cei aflați la bord), la Buenaventura, unde am citit, noaptea, cu vaporul ancorat în mijlocul stelelor, *Nocturna* de José Asunción Silva, un mic omagiu adus literelor columbiene care a fost aplaudat fără rezerve, chiar și de către oficialii italieni care nu pricepuseră o iotă dar care au știut să guste profunda muzicalitate a verbului poetului sinucigaș, în Panamá, la mijlocul Americii, la Cristóbal și la Colón, oraș împărțit în două, unde niște prichindei au încercat în zadar să mă fure, la Maracaibo, mirosind a petrol și muncă silnică, după care am traversat Atlanticul, unde am oficiat, la cererea celor prezenți, o altă slujbă pentru traversare, și unde am avut parte de trei zile de furtună și ape agitate și multă lume a vrut să se spovedească, după aceea următoarea escală a fost la Lisabona, unde am coborât de pe vas și am intrat în prima biserică din port și m-am rugat, după care *Donizetti* a mai oprit la Málaga și la Barcelona, ajungând în cele din urmă într-o dimineată de iarnă la Genova, unde m-am despărțit de noii mei prieteni și am oficiat o slujbă pentru unii dintre ei în sala de lectură a vaporului, o sală cu parchet din lemn de stejar și pereți de tek și un mare

lampadar de cristal și scaune moi în care vreme de atâtea ceasuri fericite mă cufundasem în lectura clasicilor greci și a clasicilor latini și a contemporanilor chilieni, recuperându-mi în sfârșit bucuria de cititor, recuperându-mi instinctul, vindecat complet, în timp ce vaporul sălta peste valuri, peste apusurile marine, peste insondabila noapte atlantică, și eu citeam așezat comod în acea sală decorată cu lemn nobil și miros de mare și licori puternice și miros de cărți și de singurătate, iar zilele mele de fericire se prelungeau până la ore la care nimeni nu mai îndrăznea să se plimbe pe punțile lui *Donizetti*, mai puțin niște umbre păcătoase care aveau bunul-simț să nu mă întrerupă, aveau grijă să nu interfereze cu lecturile mele, fericirea, fericirea, bucuria recuperată, sensul real al rugăciunii, rugile mele care se înălțau până dincolo de nori, acolo unde există doar muzica, aceea pe care o numim corul de îngeri, un spațiu neomenesc dar fără îndoială singurul spațiu în care am putea locui, măcar conjunctural, noi oamenii, un spațiu de nelocuit dar unicul în care ar merita să locuim, un spațiu în care am înceta să mai fim dar unde am putea fi cu adevărat ceea ce suntem, după care am pus piciorul pe pământ ferm, pământ italian, i-am spus adio lui *Donizetti* și m-am așternut la drum prin Europa, hotărât să fac o treabă bună, cu sufletul ușor, plin de încredere, hotărâre și credință. Prima biserică pe care am vizitat-o a fost Santa Maria del Dolor Perpetuo, la Pistoia. Speram să întâlnesc vreun vechi paroh, dar mare mi-a fost surpriza când am fost întâmpinat de un preot care încă nu împlinise treizeci de ani. Părintele Pietro, căci așa îl chema, mi-a explicat că domnul Acirf îi scrisese o misivă anunțân-

du-i sosirea mea și că în Pistoia nu poluarea din mediul înconjurător era cel mai mare agent distrugător al marilor monumente romanice sau gotice, ci poluarea animală, mai exact, găinațul de porumbei, al căror număr, la Pistoia la fel ca și în alte orașe și sate europene, creștea în progresie geometrică. Pentru un astfel de dușman era nevoie de o soluție infailibilă, o armă care se afla încă în stadiu de experiment și pe care avea să mi-o arate a doua zi. Îmi aduc aminte că în noaptea respectivă am dormit într-o încăpere învecinată cu sacristia și că somnul mi-a fost marcat de treziri bruște în care nu știam dacă mă aflu pe vapor sau în Chile, și presupunând că m-aș fi aflat în Chile tot nu știam dacă eram în casa familiei mele sau la colegiu sau în casa vreunui prieten și, deși erau clipe în care îmi dădeam seama că, de fapt, mă aflam într-o încăpere învecinată cu o sacristie europeană, nu știam exact în care țară europeană era încăperea și ce făceam eu acolo. Dimineata am fost trezit de o angajată a parohiei. Se numea Antonia și mi-a spus: părinte, don Pietro vă așteaptă, ar fi bine să mergeți repede la el sau veți avea parte de furia lui. Exact vorbele ei. Așa că mi-am dus la bun sfârșit abluțiunile și mi-am îmbrăcat sutana și am ieșit în grădina casei preotului, și aici junele părinte Pietro mă aștepta, înveșmântat într-o sutană mai strălucitoare decât a mea, cu mâna stângă înfășurată într-o mănușă mare de piele dublată de metal, iar în aer, pe petecul de cer care se vedea pe deasupra zidurilor aurii, am zărit umbra unei păsări, și-atunci părintele Pietro m-a văzut și el și mi-a spus: hai să urcăm în turnul clopotniței, iar eu fără să zic nimic l-am urmat și am urcat până în turn, fiecare dintre noi tăcut și absorbit în

acest efort dureros, iar când am ajuns lângă clopot pârintele Pietro a fluierat și a fâlfâit din brațe, iar umbra păsării de pe cer a coborât peste clopotniță, s-a așternut pe mânușa apărătoare pe care italianul o purta pe mâna stângă și atunci am priceput, fără vreo explicație, că pasărea întunecată care plana pe deasupra bisericii Santa Maria del Dolor Perpetuo era un șoim, iar pârintele Pietro se transformase într-un maestru al vânătorii cu șoimi, și că aceea era chiar soluția folosită pentru eradicarea porumbeilor din jurul vechii biserici, și apoi m-am uitat, am privit cu atenție de la înălțimea la care ne aflam scările care conduceau către atriu și piațeta de cărămidă de un roșu-aprins de lângă biserica de culoare magenta, și oricât m-am străduit să văd n-am zărit nici picior de porumbel. Seara pârintele Pietro, maestrul de ceremonii* în ambele accepțiuni, m-a dus într-un alt loc din Pistoia. Acolo nu se găseau nici clădiri eclesiastice, nici monumente de arhitectură civilă și nici vreun alt tip de edificiu care să aibă nevoie să fie apărat de trecerea timpului. Ne-am deplasat cu camioneta parohiei. Într-o cușcă se afla șoimul. Când am ajuns la destinație, pârintele Pietro a scos șoimul și i-a dat drumul spre cer. L-am văzut cum se înalță în zbor și se năpustește asupra unui porumbel care a început să se zbată, în plin zbor și el. De la fereastra deschisă a unui așezământ social o bătrână ne-a strigat ceva și ne-a amenințat cu pumnul. Pârintele Pietro a început să râdă. Sutanele noastre fluturau în vânt. La întoarcere mi-a spus că șoimul se numea Turcul. Apoi am

* *Cetrero*. în original. Se face aluzie la ambele sensuri ale cuvântului: persoană care domină arta domesticirii și dresării șoimilor de vânatoare, dar și persoană care poartă cârja episcopală. (*N. tr.*)

luat trenul și am plecat la Torino, unde am fost să-l văd pe părintele Angelo, de la biserica San Pablo del Socorro, pasionat și el de arta vânătorii cu șoimi. Șoimul său se numea Otelo și teroriza toți porumbeii din Torino, deși nu era singurul din oraș, după cum îmi mărturisise părintele Angelo, care avea motive temeinice să creadă că într-un cartier necunoscut din Torino, probabil în zona de sud a orașului, mai trăia un exemplar, și că Otelo, câteodată, se încrucișa cu acesta în drumurile lui aeriene. Cei doi răpitori vâneau porumbei și deocamdată nu aveau de ce să se teamă unul de celălalt, dar părintele Angelo era de părere că ziua confruntării celor doi șoimi nu era departe. La Torino am petrecut mai multe zile decât la Pistoia. După care am luat un tren de noapte care m-a dus până la Strasbourg. Aici, părintele Joseph avea un șoim pe care-l chema Xenofon, de un negru-albăstriu, și câteodată părintele Joseph oficia slujba cu șoimul cocoțat pe un tub aurit în partea de sus a orgii, iar eu care uneori îngenuncheam ascultând cuvintele Domnului simțeam privirea șoimului ațintită în ceafa mea, ochii lui ficși, îmi slăbea atenția și gândurile îmi fugeau la Bernanos și Mauriac, pe care părintele Joseph îi citea neîncetat, ba chiar și la Graham Greene, pe care îl citeam doar eu, nu părintele Joseph, fiindcă francezii nu îi citesc decât pe francezi, cu toate astea însă despre Graham Greene am ajuns să vorbim într-una din seri, dar fără să avem vreun punct comun. Am mai vorbit și despre Burson, martir din Magreb, despre a cărui viață și apostolat Vuillamin scrisese o carte pe care părintele Joseph mi-a împrumutat-o, am vorbit și despre abatele Pierre, un preotul cerșetor care îi bucura duminicile și-i tul-

bura zilele de luni părintelui Joseph. De la Strasbourg am plecat la Avignon, la biserica Notre-Dame des Doms, unde paroh era părintele Fabrice, al cărui șoim se numea Ta guele și era cunoscut în împrejurimi pentru voracitatea și ferocitatea lui, iar cu părintele Fabrice am petrecut seri de neuitat, în timp ce Ta guele zbura și doboră nu doar stoluri de porumbei ci și de rândunele care pe vremurile acelea îndepărtate și ferice împânziseră acele meleaguri provenșale străbătute și de Sordel, Sordello, care Sordello?, iar Ta guele se înălța în zbor și se pierdea printre norii joși, nori care coborau pe dealurile pătate dar în același timp pure, ale Avignonului, și în timp ce eu și părintele Fabrice sporovăiam, Ta guele reapărea ca un fulger sau ca abstractizarea mentală a unui fulger năpustindu-se peste norul uriaș de rândunele care apăreau de la apus precum o puzderie de muște, înnegrind cerul cu roirea lor rătăcitoare, iar după câteva minute stolul de rândunele devenea sângerieu, se fragmenta și sângera din nou, și-atunci asfințitul de soare din împrejurimile Avignonului se colora într-un roșcat intens, așa cum e roșul unui asfințit văzut de la ferestrele avionului, sau roșul răsăritului de soare când te trezești cu bâzâitul suav al motoarelor în urechi și tragi perdeaua de la fereastră și vezi linia orizontului precum o venă, femurala planetei, aorta planetei, care începe să se umfle încetul cu încetul, ei bine, această venă sângerie am văzut-o și eu pe cerul de la Avignon, zborul însângerat al rândunelelor, mișcările ieșite parcă de pe paleta unui pictor expresionist abstract ale lui Ta guele, ah, pacea, armonia naturii care parcă în niciun alt loc nu e la fel de explicită și de evidentă ca la Avignon, și apoi pă-

rintele Fabrice fluieră și așteptăm un timp nedefinit, măsurat doar de bătăile inimilor noastre, până când șoimul nostru își reocupă tremurător locul pe brațul lui Fabrice. Și am luat din nou trenul și am plecat de la Avignon cu mare tristețe și am ajuns pe pământurile Spaniei, și bineînțeles că primul loc unde m-am dus a fost Pamplona, ale cărei biserici erau îngrijite cu alte metode care pe mine nu mă interesau sau chiar nu erau deloc îngrijite, dar unde i-am întâlnit pe frații din Opus Dei, care m-au prezentat editorilor de la Opus Dei și directorilor de școli de la Opus Dei și rectorului Universității care aparținea tot de Opus Dei, cu toții foarte interesați de munca mea de critic literar și de munca mea de poet și de munca mea de profesor, și s-au oferit să-mi publice o carte, atât de generoși sunt spaniolii, dar și formali, căci a doua zi am semnat un contract, iar apoi mi-a fost înmănată o scrisoare care venise pe numele meu, din partea domnului Acirf, și în care mă întreba cum îmi mersese prin Europa, cum erau vremea și mâncărurile și monumentele istorice, o scrisoare ridicolă dar care părea să ascundă de fapt o altă scrisoare, aceasta din urmă necitibilă, mai serioasă, și care a trezit în mine o mare preocupare deși nu știam ce zicea scrisoarea cifrată, nici măcar nu știam dacă exista cu-adevărat printre rândurile scrisorii ridice o scrisoare cifrată. Am plecat apoi de la Pamplona, după ce promisem îmbrățișări și recomandări și tot felul de cuvinte prietenești de bun-rămas și am ajuns la Burgos, unde mă aștepta părintele Antonio, un preot bătrân pe al cărui șoim îl chema Rodrigo și nu vâna porumbei, în parte pentru că vârsta înaintată a părintelui Antonio îl împiedica să-l însotească pe coroi la

vânătoare, și în parte, fiindcă entuziasmul inițial al preotului s-a domolit din cauza îndoielilor trezite de exterminarea rapidă a acestor păsărele care, cu tot găinațul lor, erau și ele tot creaturile Domnului. Așa se face că atunci când am ajuns eu la Burgos, șoimul Rodrigo nu se hrănea decât cu carne tocată și viscere pe care părintele Antonio sau femeia care-i purta de grijă le cumpăra de la piață, ficat, inimă, măruntaie, iar lipsa de activitate îl adusesese într-o stare lamentabilă, asemănătoare decrepitudinii afișate de părintele Antonio, ai cărui obraji erau roși de îndoieli și de remușcări târzii, cele mai rele dintre toate, deci atunci când am ajuns eu la Burgos părintele Antonio zăcea pe un pat mare de preot sărac, acoperit cu o pătură dintr-o țesătură aspră, într-o încăpere mare, din piatră, cu șoimul într-un colț, tremurând de frig, cu capul plecat, fără nimic din eleganța confrăților săi din Italia și din Franța, un șoim amărât și un amărât de preot, amărându-se amândoi, și părintele Antonio m-a văzut și a încercat să se ridice sprijindu-se în cot, așa cum aveam să fac eu peste niște ani, peste niște eoni, la două-trei minute după ce își va fi făcut apariția în trombă tânărul îmbătrânit, și i-am zărit părintelui Antonio cotul și brațul firave ca ale unui pui, părintele Antonio care îmi spunea că se gândise, m-am gândit, mi-a zis, că poate chestia asta cu șoimii nu e tocmai o idee bună, chiar dacă protejează bisericile de efectul coroziv și distructiv pe termen lung al găinațului de porumbei, nu trebuie uitat că porumbelul este simbolul terestru al Sfântului Duh. nu-i așa?, iar Biserica Catolică se poate lipsi de Tatăl și de Fiul, dar nu de Sfântul Duh, mult mai important decât credeau toți enoriașii parohiei lui, mai important

decât Fiul care s-a jertfit pe cruce și mai important decât Tatăl, cel ce a făcut cerurile și pământul și întreg universul, și atunci eu i-am pus mâna pe frunte și pe tâmple preotului din Burgos și mi-am dat seama imediat că avea cel puțin patruzeci de grade febră, și am strigat-o pe îngrijitoare și am trimis-o după doctor, și în timp ce așteptam să vină doctorul m-am uitat și la șoim care părea mort de frig pe bara lui, cu capul plecat, și nu mi s-a părut normal că stătea așa, așa că după ce l-am învelit pe părintele Antonio cu altă pătură pe care am găsit-o în sacristie, am căutat mânușa cu apărătoare, am luat șoimul și am ieșit în patio scrutând noaptea cristalină și rece, și am scos capșonul șoimului și i-am spus: zboară, Rodrigo, iar Rodrigo mi-a ascultat îndemnul abia a treia oară, și l-am văzut ridicându-se de fiecare dată cu mai multă forță, aripile lui produceau un zgomot ca de așchii metalice și mi s-au părut imense, și atunci a venit o pală de vânt ca un uragan, șoimul s-a balansat în zborul său vertical, sutana mea s-a ridicat precum un steag revărsat de furie, îmi amintesc că i-am mai strigat o dată zboară, Rodrigo, și apoi am auzit un zbor plural și nesănătos, și poalele sutanei mi-au acoperit ochii în timp ce vântul mătura biserica și împrejurimile, iar când am reușit să mă debarasez de cagula mea proprie am văzut, pe jos, grămezi fără formă, micile corpuri însângerate ale porumbeilor pe care șoimul mi le adusese la picioare de pe o rază de nu mai mult de zece metri în jurul meu, înainte să dispară, și cert este că în noaptea aceea Rodrigo a dispărut pe cerurile din Burgos, unde se spune că există și alți șoimi care se hrănesc cu păsărele, și poate a fost vina mea, ar fi trebuit să rămân

în curtea bisericii, să-l strig, și poate că răpitoarea s-ar fi întors, dar a sunat insistent soneria de undeva din întunericul bisericii, iar când într-un sfârșit am auzit-o, am știut că sosiseră doctorul și îngrijitoarea, și am părăsit locul din grădină și m-am dus să le deschid, iar când m-am întors șoimul nu mai era. În noaptea aceea a murit și părintele Antonio pe care eu l-am binecuvântat, după care m-am ocupat de treburi practice până a doua zi când a sosit noul preot. Acesta nu i-a simțit lipsa lui Rodrigo. Femeia de serviciu poate că da, puțin, și m-a privit, ca și când mi-ar fi spus că ei nu-i păsa. O fi crezut că i-am dat drumul șoimului după moartea părintelui Antonio sau că, urmând instrucțiunile părintelui, îl voi fi omorât. În orice caz nu a comentat nimic. A doua zi am plecat de la Burgos la Madrid, unde lumea nu era preocupată de deteriorarea bisericilor, ci de alte probleme pe care le-am rezolvat. Și apoi am luat alt tren și am călătorit până la Namur, în Belgia, unde părintele Charles, de la biserica Notre Dame au Bois, avea un șoim pe nume Ronnie, iar eu cu părintele Charles am legat o prietenie frumoasă, obișnuiam să ieșim împreună cu bicicletele la plimbare prin pădurile care înconjurau orașul, aveam cu noi coșuri cu carne rece și câte o sticlă de vin roșu, ba chiar într-o seară m-am confesat părintelui Charles pe malul râului, afluent al unui râu mai mare, printre ierburi și flori de pădure și niște stejari înalți, însă nu i-am spus nimic despre părintele Antonio, nici despre șoimul său Rodrigo pe care-l pierdusem în noaptea aceea diamantină și iremediabilă de la Burgos. Am urcat din nou în tren și după ce m-am despărțit de minunatul părinte Charles m-am îndreptat către

Saint-Quentin, în Franța, unde mă aștepta părintele Paul, de la biserica Saint-Pierre Saint-Paul. o bijuterie gotică, iar cu părintele Paul și șoimul său Febră am trăit o întâmplare foarte amuzantă și curioasă. dat fiind că într-una din dimineți am ieșit să alungăm porumbeii de pe cer și când colo nu era nici picior de porumbel, spre neplăcerea gazdei mele, care era tânăr și foarte mândru de pasărea lui, a cărei reputație era aceea de cea mai bună dintre răpitoare, iar piața bisericii Saint-Pierre Saint-Paul era aproape de Piața Primăriei, de unde se auzea un murmur care părintelui Paul nu-i plăcea, prin urmare ne aflam acolo el, eu și Febră, pândind clipa, când deodată un porumbel s-a înălțat pe deasupra acoperișurilor roșii care înconjurau piața. iar părintele Paul a slobozit șoimul care în mai puțină vreme decât un cântat de cocoș i-a făcut de petrecanie porumbelului venit dinspre Piața Primăriei și părea să se îndrepte către turnul cel mare al micii și foarte frumoasei biserici Saint-Pierre Saint-Paul, porumbelul a căzut fulgerat de Febră, fapt care a făcut să se înalțe un murmur de stupefacție în Piața Primăriei din Saint-Quentin, iar părintele Paul și cu mine. în loc să fugim, ne-am îndepărtat de Piața Bisericii și ne-am îndreptat pașii către Piața Primăriei, unde era și porumbelul, alb, umplând de sânge până și pavajul străzii, multă lume în jur, însuși primarul din Saint-Quentin și numeroși reprezentanți ai sportului, și atunci ne-am dat seama că porumbelul spulberat de Febră era de fapt simbolul unei întreceri de atletism și că atleții erau supărați ori mârniți, la fel și doamnele din înalta societate care patronaseră întrecerea și cărora le aparținea ideea de a deschide crosul cu zborul unui porumbel,

mai erau supărați și comuniștii din Saint-Quentin care sprijiniseră ideea doamnelor importante din oraș, deși pentru ei porumbelul nu era nicidecum porumbelul păcii sau al competiției sportive, ci porumbelul lui Picasso, o pasăre cu dublă intenție, pe scurt, toți cei vii erau supărați, mai puțin copiii care căutau încântați umbra lui Febră pe cer și se apropiaseră de părintele Paul să-i ceară amănunte pseudotehnice sau pseudoștiințifice cu privire la minunata pasăre, iar părintele Paul, cu zâmbetul pe buze, a cerut iertare celor prezenți, a dat din mâini în semn de scuze, cu toții mai greșim, apoi le-a făcut pe plac copiilor cu răspunsuri uneori exagerate, dar foarte creștinești. Eu am plecat la Paris, unde aproape o lună am scris poezie, frecventând muzee și biblioteci, vizitând biserici care îmi umpleau ochii de lacrimi atât erau de frumoase, aruncând din când în când câte o privire pe raportul despre protejarea monumentelor istorice de interes național, insistând asupra folosirii șoimilor, trimițând în Chile critici și recenzii literare, citind cărți care-mi erau trimise de la Santiago, mâncând și plimbându-mă. Din când în când și fără nicio noimă, domnul Acirf îmi trimitea câte o scrisoare. O dată pe săptămână mergeam la Ambasada Republicii Chile unde citeam ziarele patriei mele și vorbeam cu atașatul cultural, un tip simpatetic, foarte chilian, foarte creștin, nu foarte cult, care învăța franțuzește rezolvând integralele publicate în *Le Figaro*. După această ședere, am plecat în Germania, am traversat Bavaria, am fost prin Austria și Elveția. M-am întors în Spania. Am străbătut Andaluzia. Nu mi-a plăcut cine știe ce. Am mai fost o dată în Navarra. Splendidă. Am călătorit pe meleaguri galiciene. Am

fost în Asturias și în Țara Bascilor. M-am urcat într-un tren cu destinația Italia. Am fost la Roma. Am îngenuncheat în fața Sfântului Părinte. Am plâns. Am avut vise tulburătoare. Vedeam femei care își sfășiau hainele. Pe părintele Antonio, de la Burgos, care înainte să moară deschidea un ochi și îmi spunea: E foarte rău ce se întâmplă, prietene. Vedeam un stol de șoimi, mii de șoimi care zboară la mare înălțime pe deasupra Atlanticului, spre America. În visul meu se mai înnegrea și soarele. Alteori îmi apărea un preot neamț, obez, care-mi spunea bancuri. Îmi spunea: părinte Lacroix, am să-ți spun un banc. Țăla cu Papa și cu teologul german, care stăteau de vorbă pe culoarele Vaticanului. Deodată apar doi arheologi francezi, foarte tulburați și neliniștiți, și-i spun Sfântului Părinte că tocmai se întorseseră din Israel și că îi aduc două vești: una foarte bună și cealaltă mai degrabă proastă. Papa îi roagă să nu-l mai fiarbă și să spună odată ce au de spus. Francezii, călcându-se pe picioare, îi zic că vestea bună e că au găsit Mormântul Sfânt. Mormântul Sfânt? întrebă Papa. Mormântul Sfânt. Nu există nicio îndoială. Papa plânge de emoție. Care e vestea proastă? întrebă, ștergându-și lacrimile. Că în mormânt am găsit cadavrul lui Isus Cristos. Papa leșină. Francezii se grăbesc să-i facă loc să respire. Teologul german, singurul nepăsător, zice: Ah, deci Isus chiar a existat. Sordel, Sordello, acel Sordello, maestrul Sordello. Într-o zi am hotărât că venise vremea să mă întorc în Chile. M-am întors cu avionul. Situația în patrie nu era bună. Nu trebuie să visăm, îmi spuneam, trebuie să fim consecvenți. Nu trebuie să ne irosim alergând după o himeră, trebuie să fim patrioți. În Chile lucrurile nu

merg bine. Mie îmi mergea bine, dar patriei nu. Nu sunt un naționalist exacerbat, dar nutresc o dragoste autentică față de țara mea. Chile, Chile. Cum te-ai putut schimba într-atât? Îi spuneam câteodată, aplecat peste fereastră, privind reverberațiile orașului Santiago în depărtare. Ce ți-au făcut? Au înnebunit chilienii de tot? Cine e vinovat? Alteori, în timp ce pășeam pe coridoarele colegiului sau pe ale redacției ziarului, îi ziceam: Cât ai de gând s-o mai duci așa? Ai să te transformi în altceva? Într-un monstru pe care n-o să-l mai recunoască nimeni? După asta au venit alegerile și a câștigat Allende. Iar eu m-am apropiat de oglinda din camera mea și am vrut să pun o întrebare crucială, cea pe care o păstrasem pentru acest moment, însă întrebarea nu a vrut să iasă de pe buzele mele uscate. Povestea asta nu era de suportat. În noaptea în care a triumfat Allende, am ieșit din casă și am mers pe jos până acasă la Farewell. Mi-a deschis chiar el. Ce tare îmbătrânise. Farewell trebuie că avea atunci vreo optzeci de ani, poate chiar mai mult și nu mă mai lua pe după mijloc, nici nu mă mai pipăia pe fund când ne întâlneam. Intră, Sebastián, mi-a spus. L-am urmat până în salon. Farewell dădea telefoane. Primul pe care l-a sunat a fost Neruda. N-a putut să-l contacteze. După care l-a sunat pe Nicanor Parra. La fel. Eu m-am prăbușit într-un fotoliu și mi-am acoperit fața cu mâinile. L-am auzit pe Farewell cum învârtea în discul telefonului numerele altor patru-cinci poeți, dar degeaba. Am început să bem. I-am sugerat să sune, dacă asta îl liniștea, pe niște poeți catolici pe care-i cunoșteam amândoi. Ăștia sunt cei mai răi, a zis Farewell, trebuie că au ieșit cu toții în stradă, să sărbătorească victoria

lui Allende. După mai multe ore Farewell a adormit în scaun. Am vrut să-l duc până în pat, dar era prea greu, așa că l-am lăsat acolo. Când am ajuns din nou acasă, am început să citesc din greci. Ce-o vrea Dumnezeu, mi-am spus. Eu am să-i recitesc pe greci. Am început cu Homer, așa cum cere tradiția, am continuat cu Thales din Milet și Xenofan din Colofon, apoi cu Alcmeon din Crotona și cu Zenon din Elea (cât de mare a fost), și apoi au ucis un general de-al armatei care-l sprijinea pe Allende și Chile a restabilit relațiile diplomatice cu Cuba și recensământul național a înregistrat o populație de 8 884 768 chilieni și la televiziune au început să dea telenovela *Dreptul de a te naște*, eu ajunsesem cu cititul la Tirteu din Sparta și Arhiloh din Paros și Solon din Atena și Hipponax din Efes și Stesihor din Himera și Safo din Mytilene și Teognis din Megara și Anacreon din Teos și Pindar din Teba (unul dintre favoriții mei) și guvernul a naționalizat cuprul și apoi salpetrul și pe urmă fierul și Pablo Neruda a primit Nobelul și Díaz Casanueva Premiul Național de Literatură și Fidel Castro a vizitat țara și mulți credeau că avea să rămână să trăiască aici pentru totdeauna și l-au ucis pe fostul ministru al Democrației Creștine, Pérez Zujovic, și Lafourcade a publicat *Palomita Blanca* și eu i-am scris o critică favorabilă, aproape o glosă triumfală, deși în fond știam că e un roman care nu valora nimic, și s-a organizat primul marș al cratițelor* împotriva lui Allende, iar eu citeam din Eschil și din Sofocle și din

* Marșul Cratițelor (La Marcha de las Cacerolas Vacías) a avut loc pe 1 decembrie 1971, ca reacție a partidelor de dreapta din opoziția chiliană împotriva guvernării Uniunii Populare conduse de Salvador Allende. Mai bine de 80 000 de femei din clasa de mijloc și înalta

Euripide, toate tragediile, din Alceu din Mitilene și Esop și Hesiod și Herodot (care a fost mai curând un titan, nu un om), iar în Chile era sărăcie și inflație și bursa neagră și cozi lungi la mâncare și Reforma Agrară i-a expropriat pe Farewell și pe alți latifundieri și s-a creat Secretariatul de Stat pentru Femei și Allende a vizitat Mexicul și a fost la Adunarea Națiunilor Unite la New York și au avut loc atentate și eu citeam din Tucidide, marile războaie din Tucidide, râurile și câmpiile, vânturile și podișurile care traversează paginile înnegrite de timp, bărbații lui Tucidide, bărbații înarmați ai lui Tucidide și bărbații fără arme, cei care culeg struguri și cei care privesc de pe munte spre orizontul îndepărtat, acest orizont în care mă aflu și eu cu alte milioane de ființe, așteptând să mă nasc, acest orizont pe care îl priveam și Tucidide și unde eu tremuram, și i-am recitat și pe Demostene și pe Menandru și pe Aristotel și pe Platon (care întotdeauna ajută), și au fost greve și un colonel de la un regiment de blindate a încercat o lovitură de stat și un cameraman a murit filmându-și propria moarte și apoi l-au ucis pe aghiotantul naval al lui Allende și au fost neînțelegeri, cuvinte urâte, chilienii au proferat blasfemii, au scris pe ziduri, și apoi mai mult de jumătate de milion de persoane au mărșăluit

burghezie chiliană au ieșit în stradă bătând în cratițe și denunțând lipsa de alimente, lipsa de respect față de maternitate, în fond o reacție a clasei de mijloc ale cărei bunuri erau pe cale să fie naționalizate față de un regim care sub aparenta instituirii unei societăți socialiste urmărea instaurarea unui regim totalitar de tip sovietic sau de tip Fidel Castro. Evenimentul este cunoscut în istorie ca prima mișcare de opoziție care a cutremurat regimul socialist instaurat de Allende. *El cacerolazo* este însă folosit și astăzi în America Latină ca marș de protest al femeilor (Brazilia în 2000, Venezuela în 2004) etc. (N. tr.)

în semn de susținere a lui Allende, și apoi a venit lovitura de stat, arestările, dictatura militară, au bombardat La Moneda și când s-a încheiat bombardamentul președintele s-a sinucis și s-a terminat totul. Eu am rămas liniștit, cu un deget pe pagina pe care o citeam și am gândit: ce pace! M-am ridicat și m-am uitat pe fereastră: ce liniște. Cerul era albastru, un albastru profund și curat, jalonat ici-colo de niște nori. În depărtare am văzut un elicopter. Fără să închid fereastra am îngenuncheat și m-am rugat, pentru Chile, pentru toți chilienii, pentru cei morți și cei vii. Apoi i-am dat un telefon lui Farewell. Cum vă simțiți? Sar într-un picior, mi-a răspuns. Zilele care au urmat au fost stranii, de parcă ne-am fi trezit cu toții brusc la realitate, deși uneori senzația era diametral opusă, de parcă dintr-o dată am fi visat cu toții. Și viața noastră de zi cu zi se derula conform acestor parametri anormali: în vis se poate întâmpla orice și tu *accepti* tot ce se întâmplă. Mișcările sunt diferite. Ne mișcăm precum gazelele sau precum tigrul ce visează la gazele. Ne mișcăm ca într-un tablou de Vassarely. Ne mișcăm de parcă nu am avea umbră, iar acest fapt atroce ne-ar lăsa reci. Vorbim. Mâncăm. Însă în realitate încercăm să nu ne gândim că vorbim, să nu ne gândim că mâncăm. Într-o noapte am aflat că murise Neruda. I-am telefonat lui Farewell. A murit Pablo, îi zic. De cancer, de cancer, spune Farewell. Da, de cancer, zic eu. Mergem la înmormântare? Eu, da, zice Farewell. Merg cu dumneavoastră, îi spun. După ce-am închis telefonul, am avut impresia că fusese o conversație visată. Ziua următoare am mers la cimitir. Farewell era îmbrăcat foarte elegant. Părea un vas-fantomă, dar era foarte elegant. O să-mi dea moșia

înapoi, mi-a spus la ureche. Cortegiul funebru era numeros și pe măsură ce înaintam se adăugau încă și mai mulți. Ah, ce bine arată băieții ăștia, a spus Farewell. Vă rog, controlați-vă, i-am spus. M-am uitat la el: Farewell le făcea cu ochiul unor necunoscuți. Erau tineri și păreau prost dispuși, însă mie mi s-a părut că ieșiseră dintr-un vis în care buna dispoziție sau proasta dispoziție erau doar accidente metafizice. Am auzit pe cineva în spatele nostru care îl recunoscuse pe Farewell și spunea că acela era Farewell, criticul. Cuvinte care ieșeau dintr-un vis și intrau în alt vis. Pe urmă cineva a țipat. Un isteric. Alți isterici le-au ținut isonul. Ce e cu trivialitatea asta? a întrebat Farewell. Niște terchea-berchea, i-am răspuns, stați liniștit, aproape c-am ajuns la cimitir. Și Pablo unde e? a întrebat Farewell. Acolo, în față, în coșciug, i-am zis. Nu fi imbecil, îmi zice Farewell, că nu m-am sclerozat încă. Iertați-mă, îi zic. Te iert, spune Farewell. Ce păcat, nici înmormântările nu mai sunt ce erau odată, zice Farewell. Într-adevăr, am răspuns. Cu panegiric și ferparuri de toate felurile, continuă Farewell. După moda franceză, zic eu. I-aș fi scris un discurs minunat lui Pablo, spune Farewell, și a început să plângă. Trebuie că visăm, m-am gândit. La întoarcerea de la cimitir, braț la braț, am văzut un tip sprijinit de un mormânt. M-a trecut un fior pe șira spinării. Zilele care au urmat au fost destul de șterse, iar eu obosisem de-atâta citit din greci. Așa că m-am întors la literatura chiliană. Am încercat să scriu un poem. La început îmi ieșeau bine doar iambii. Apoi nu știu ce mi s-a întâmplat. Din angelică, poezia mea a devenit demonică. Am fost ispitit, seri la rând, să-i arăt poeziile duhovnicului meu, dar n-am făcut-o.

Sciam despre femei pe care le insultam nemilos, sciam despre homosexuali, despre copii pierduți în gări cu trenuri părăsite. Poezia mea întotdeauna a fost, ca să folosesc un singur cuvânt, apolinică, iar acum ceea ce îmi ieșea era mai degrabă, ca să zic așa, dionisiac. Nu era demonică. Era furioasă. Cu ce-mi greșiseră femeile care apăreau în versurile mele? Mă înșelase vreuna dintre ele? Ce-mi făcuseră bieții homosexuali? Nimic. Nimic. Nici femeile, nici poponarii. Și cu-atât mai puțin. Dumnezeule, copiii. Și-atunci de ce îmi apăreau în poezii acei bieți copii, înconjurați de peisaje corupte? Să fi fost eu vreunul dintre acești copii? Sau erau poate copiii pe care n-aveam să-i am niciodată? Sau era vorba despre copiii pierduți ai altor ființe pierdute și necunoscute mie? Și-atunci de unde atâta mânie? Viața mea de zi cu zi era însă cât se poate de liniștită. Vorbeam cu voce joasă, nu mă supăram niciodată, eram punctual și ordonat. În fiecare seară mă rugam și adormeam fără probleme. Mai aveam și coșmaruri uneori, dar în vremurile acelea cu toții, unii mai mult, alții mai puțin, aveam uneori câte-un soi de coșmar. Cu toate astea, dimineata mă trezeam odihnit, cu sufletul pregătit să iau în piept sarcinile zilei. Într-o bună dimineată, mi s-a spus că aveam o vizită, cineva mă aștepta în salon. Am terminat să mă spăl și am coborât. Așezat pe o bancă de lemn lipită de perete, domnul Acirf. În picioare și uitându-se la un tablou al unui pictor care-și spunea expresionist (deși era impresionist), stătea, cu mâinile împreunate la spate, domnul Aru. Când m-au văzut, mi-au zâmbit amândoi așa cum zâmbești unui vechi prieten. I-am invitat să luăm micul dejun împreună. În mod surprinzător mi-au răspuns că tocmai

luaseră micul dejun, deși ceasul de perete nu arăta decât opt și câteva minute. Au acceptat să ia ceaiul cu mine, numai ca să nu mănânc singur. Micul meu dejun constă doar, le-am spus, dintr-un ceai, unt și marmeladă și un suc de portocale. Un mic dejun echilibrat, a spus domnul Acirf. Domnul Aru nu a făcut niciun comentariu. Femeia a servit micul dejun, la dorința mea expresă, în galerie cu vedere la grădină și spre copacii care acopereau zidul vechiului colegiu vecin. Suntem purtătorii unei propuneri foarte delicate, mi-a spus domnul Acirf. Am dat din cap, fără să spun nimic. Domnul Aru a luat și el o felie de pâine prăjită și a uns-o cu unt. Ceva care cere discreție maximă, a adăugat domnul Acirf, mai ales acum, în această situație. Am spus că da, sigur, înțelegem. Domnul Aru a mușcat din felia de pâine și a rămas privind la cei trei enormi araucaria care se înălțau în parc ca niște catedrale și care erau mândria colegiului. Știți deja, părinte Urrutia, cum sunt chilienii, mereu bârfitori, nu răuvoitori, dar bârfitori peste poate. N-am spus nimic. Domnul Aru și-a terminat felia de pâine din trei îmbucături și a început să ungă cu unt o a doua felie. Ce vreau să spun cu asta? s-a întrebat retoric domnul Acirf. Nimic altceva decât că problema pentru care am venit la dumneavoastră cere discreție absolută. Am răspuns că da, înțelegem. Domnul Aru și-a mai turnat ceai și a chemat-o pe femeie, pocnind scurt cu degetele mijlociu și mare, ca să-i mai aducă puțin lapte. Și ce anume înțelegeți? m-a întrebat domnul Acirf cu un zâmbet franc și prietenos. Că îmi cereți discreție absolută, am răspuns. Mai mult de-atât, a spus domnul Acirf, mult mai mult, discreție superabsolută, o discreție și o rezervă

extraordinar de absolute. Mi-ar fi plăcut să-l corectez, dar n-am făcut-o, pentru că doream să aflu ce doreau de la mine. Știți ceva despre marxism, a întrebat domnul Aru, după ce și-a șters buzele cu șervetul. Știu câte ceva, da, dar strict din motive intelectuale, am răspuns. Adică, nu există cineva mai îndepărtat de această doctrină decât mine, asta vă poate confirma oricine. Dar știți sau nu? Puțințel, am spus din ce în ce mai neliniștit. Aveți cărți de marxism în bibliotecă? m-a chestionat domnul Aru. Dumnezeule, dar nu este biblioteca mea, este a comunității, presupun că va fi existând vreun volum, dar numai pentru a fi consultat la sală, ca să poată fi fundamentată vreo lucrare filozofică al cărei argument este tocmai acela de a nega marxismul. Dar dumneavoastră, părinte Urrutia, aveți propria dumneavoastră bibliotecă, adică biblioteca dumneavoastră personală și privată aici, la colegiu, și o alta acasă, vreau să spun în casa mamei dumneavoastră? Sau poate mă înșel? Nu, nu vă înșelați, am murmurat. Și în biblioteca dumneavoastră personală există sau nu există cărți de marxism? a spus domnul Aru. Vă rog, răspundeți cu „da“ sau „nu“, m-a implorat domnul Acirf. Caz în care se poate afirma că știți câte ceva sau mai mult chiar despre marxism? a spus domnul Aru, după ce m-a pironit cu o privire fixă și scrutătoare. L-am privit și eu pe domnul Acirf căutând ajutor. Acesta mi-a făcut un semn cu ochiul pe care nu l-am înțeles: putea fi un gest de complicitate sau de lehamite. Nu știu ce să vă spun, am zis. Spuneți ceva. m-a rugat domnul Acirf. Dumneavoastră mă cunoașteți, nu sunt marxist, am zis. Dar cunoașteți sau nu cunoașteți, ca să spun așa, bazele marxismului? m-a întrebat domnul

Aru. Pe astea le cunoaște oricine. Adică nu e foarte greu de învățat marxismul, a spus domnul Aru. Nu, nu e foarte greu, am încuviințat eu, tremurând din cap până în picioare și cu o senzație că totul era vis, mai puternică decât oricând. Domnul Acirf m-a bătut cu palma pe picior. Gestul fusese foarte drăgălaș, dar eu aproape c-am dat să sar. Dacă nu e greu de învățat, atunci nu poate fi nici greu de predat, a spus domnul Aru. Am rămas tăcut până când am dedus că așteptau un răspuns din partea mea. Nu, am spus, nu poate să fie foarte greu de predat. Eu nu l-am predat niciodată, am întărit. Acum veți avea ocazia, a spus domnul Aru. E un serviciu pe care îl faceți patriei, a continuat domnul Acirf. Un serviciu care se va realiza în întuneric și în tăcere, departe de străfulgerarea medaliei, a adăugat. Cât despre bani, un serviciu care trebuie împlinit cu gura închisă, a spus domnul Aru. Tăcut ca un mormânt, a mai spus și domnul Acirf. Și în ce ar consta acest serviciu atât de delicat? am întrebat. În a preda câteva ore de marxism, suficiente cât să capete o idee despre el, unor domni cărora toți chilienii le suntem îndatorați, a răspuns domnul Acirf, apropiindu-și capul de al meu și aruncându-mi în față o halenă ca de hazna. Nu mi-am putut stăpâni încruntarea. Gestul meu de neplăcere l-a făcut pe Acirf să zâmbescă. Nu vă mai bateți capul, că nu veți ghici în veci despre cine este vorba. Și dacă accept, când trebuie să încep orele? Pentru că adevărul este că, acum, mi s-a strâns destul de mult de lucru, am zis. Nu faceți pe grozavul cu noi, mi-a spus domnul Aru, e genul de muncă pe care n-o poate refuza nimeni. Pe care nimeni nu dorește să o refuze, a intervenit domnul Acirf împăciuit.

tor. Am considerat că primejdia trecuse și că venise timpul să fac pe durul. Cine vor fi elevii mei? am întrebat. Generalul Pinochet, a răspuns domnul Aru. Am tras aer în piept. Și mai cine? Generalul Leigh, amiralul Merino și generalul Mendoza, cine altcineva să fie? a spus coborând vocea domnul Acirf. Trebuie să mă pregătesc, nu e un lucru pe care să-l fac de mântuială. Orele ar putea începe peste o săptămână, vi se pare suficient? Am răspuns că da, că ideal ar fi fost două săptămâni, dar că aveam să mă mulțumesc și cu una. După care domnul Acirf mi-a vorbit despre onorariile mele. Este un serviciu adus patriei, a spus, dar mai trebuie să și mâncăm. Probabil că i-am dat dreptate. Nu-mi mai amintesc despre ce-am mai vorbit. Săptămâna s-a scurs în aceeași atmosferă de vis liniștit în care se scurseseră și cele de dinaintea ei. Într-o seară, când ieșeam de la redacție, mă aștepta un automobil. Am trecut pe la colegiu să-mi iau notițele, după care automobilul s-a pierdut în noaptea din Santiago. Lângă mine, pe bancheta din spate, era un colonel, colonelul Pérez Larouche, care avea sarcina de a-mi înmâna un plic pe care n-am vrut să-l deschid pe loc și care a insistat cu aceleași lucruri pe care mi le puseseră în vedere și domnii Acirf și Aru: discreție absolută în legătură cu această nouă ocupație a mea. L-am asigurat că putea conta pe discreția mea. Atunci să nu mai vorbim despre asta și să ne bucurăm de călătorie, a spus colonelul Pérez Larouche, timp în care îmi oferea un pahar cu whisky pe care l-am refuzat. Așa faceți de obicei? m-a întrebat. Doar în clipa aceea mi-am dat seama că ajuns la colegiu îmi schimbasem costumul cu care fusesem la redacție cu hainele de preot. Am dat

din cap că nu. Pérez Larouche mi-a spus că el cunoștea câțiva preoți care nu se dădeau în lături de la băutură. I-am spus că mi se părea puțin probabil ca în Chile să existe cineva, preot sau nu, care să reziste la băutură. Pe aici suntem destul de răi la băutură. După cum mă așteptam, Pérez Larouche nu a fost de acord cu mine. În timp ce îl auzeam fără să îl ascult, am început să mă gândesc la motivele care mă făcuseră să-mi schimb hainele. Să fi vrut și eu să apar în uniformă în fața elevilor mei? Sau mi-era frică de ceva și atunci sutana era pe post de pavăză între mine și o primejdie sigură, dar de netrecut? Am vrut să ridic perdelele de la fereastra mașinii, dar nu am putut. O bară metalică le făcea imposibil de ridicat. Este doar o măsură de siguranță, a spus Pérez Larouche, care nu se mai oprea din enumerat vinuri chilene și bețivi chilieni de neostoit, de parcă ar fi recitat, fără să știe, sau în ciuda acestui fapt, un poem dement de-al lui Pablo de Rokha. Mașina a intrat într-un parc și s-a oprit în fața unei case care avea numai lumina de la intrare aprinsă. L-am urmat pe Pérez Larouche. Acesta și-a dat seama că mă uitam după soldații care ar fi trebuit să stea de pază și atunci mi-a spus că un bun soldat de pază este acela pe care nu-l vezi. Dar nu există gărzi? am întrebat. Ba bine că nu, și sunt toți cu mâna pe trăgaci. Mă bucur să aud asta, am replicat. Am intrat într-un salon ai cărui pereți și mobilier erau de un alb orbitor. Luați loc, m-a invitat Pérez Larouche. Ce ați dori să beți? Un ceai, am propus. Un ceai, excelent, a spus Pérez Larouche și a părăsit încăperea. Am rămas singur, în picioare. Eram sigur că sunt filmat. Două oglinzi, cu rame de lemn aurite, păreau cele mai potri-

vite pentru acest scop. În depărtare am auzit voci, oameni care discutau sau râdeau de o glumă. Apoi, din nou tăcere. Am auzit pași și ușa s-a deschis: un ospătar îmbrăcat în alb, cu o tavă de argint, m-a servit cu o ceașcă de ceai. I-am mulțumit. A murmurat ceva ce n-am înțeles și a dispărut. Vrând să pun zahăr în ceai, mi-am văzut chipul reflectat pe suprafața lichidului. Cine ar fi zis că ai să ajungi aici, Sebastián, mi-am spus. M-a cuprins dorința să izbesc ceașca de unul dintre pereții de un alb imaculat, dorința de a strânge ceașca între genunchi și a plânge, dorința de a mă face mic și de a mă scufunda în infuzia caldută în care să înot până la fund, unde se odihneau, ca niște diamante mari, cristalele de zahăr. Am rămas hieratic, inexpressiv. Am luat o față de om plictisit. Am împins tava și am gustat ceaiul. Bun. Bun ceai. Face bine la nervi. Apoi am auzit pași pe coridor, nu pe coridorul pe care venisem, ci pe un altul care se termina la ușa pe care o aveam în față. Ușa s-a deschis și pe ea și-au făcut apariția aghiotanții sau ordonanțele, toți în uniformă, apoi un grup de asistenți sau de oficiali mai tineri, apoi a apărut Junta guvernului în plen. M-am ridicat în picioare. Cu coada ochiului, m-am văzut reflectat în oglindă. Uniformele străluceau de parcă ar fi fost cărți poștale colorate sau ca un crâng în mișcare. Sutana mea neagră, largă, părea să absoarbă într-o secundă toată gama de culori. În acea primă noapte, am vorbit despre Marx și Engels. Despre copilăria lui Marx și despre a lui Engels. Apoi am comentat *Manifestul Partidului Comunist* și *Mesajul Comitetului Central către Liga Comunistă*. Ca lecturi pentru acasă le-am dat *Manifestul* și *Conceptele elementare ale materialismului*

istoric al compatriotei noastre, Marta Harnecker. La cea de-a doua oră, la o săptămână după aceea, am vorbit despre *Luptele de clasă în Franța între 1848–1850* și despre *18 Brumar al lui Ludovic Bonaparte*, iar amiralul Merino m-a întrebat dacă o cunoșteam personal pe Marta Harnecker și dacă da, ce părere aveam despre ea. I-am răspuns că nu o cunoșteam personal, dar că fusese eleva lui Althusser (nu știa cine era Althusser, i-am spus tot eu), că își făcuse studiile în Franța, ca mulți alți chilieni. E o femeie bine? Cred că da, am zis. În cea de-a treia ședință am revenit asupra *Manifestului*. Conform generalului Leigh era vorba despre un text primitiv în stare pură. N-a mai specificat altceva. Am crezut că râde de mine, dar aproape imediat mi-am dat seama că vorbea serios. Trebuie să mai reflectez asupra acestei chestiuni, mi-am spus. Generalul Pinochet părea foarte obosit. Purta, spre deosebire de cele două ocazii anterioare, uniforma militară. A petrecut aproape tot cursul prăbușit în fotoliu, notându-și câte ceva când și când, fără să-și scoată ochelarii negri de soare. Cred că a și dormit preț de câteva minute, sprijinit ferm în creion. La cea de-a patra ședință au asistat numai doi dintre elevi, generalul Pinochet și generalul Mendoza. În fața nehotărârii mele, generalul Pinochet mi-a ordonat să predau, ca și cum ar fi fost formația completă, iar simbolic vorbind așa și era, fiindcă printre ceilalți asistenți am descoperit un căpitan de marină și un general al Forțelor Aeriene. Le-am vorbit despre *Capitalul* (aveam în buzunar un rezumat de trei pagini) și despre *Războiul Civil din Franța*. Generalul Mendoza nu a întrebat nimic tot timpul cursului, mulțumindu-se să ia notițe.

Pe bancă erau mai multe exemplare din *Conceptele elementare ale materialismului istoric* și la sfârșitul cursului generalul Pinochet le-a spus celor prezenți să ia câte un exemplar cu ei. Mie mi-a făcut cu ochiul și și-a luat rămas-bun cu o strângere de mână. Niciodată până atunci nu mi se păruse așa de afabil. La cea de-a cincea sedință le-am vorbit despre *Salariu, preț și profit* și am reluat *Manifestul*. După o oră generalul Mendoza dormea dus. Nu-ți face griji, mi-a zis Pinochet, hai cu mine. L-am urmat până la fereastră, de unde se vedea întreg parcul colegiului. Luna plină se oglindea scânteind pe suprafața regulată a unei piscine. A deschis fereastra. În spatele nostru se auzeau vocile în surdină ale celorlalți generali care discuteau despre Marta Harnecker. De la tufele de flori se ridica o mireasmă ametoitoare care învăluia tot parcul. O pasăre a început să cânte și imediat din grădina alăturată o altă pasăre din aceeași specie i-a răspuns și apoi am auzit o zbatere de aripi care părea să zgârie întunericul și apoi a revenit la loc teafără și nevătămată în tăcerea adâncă a nopții. Hai să ne plimbăm, a spus generalul. Ca și cum ar fi fost un vrăjitor, imediat după ce am trecut pragul ușii de sticlă și am pătruns în grădina fermecată luminile parcului s-au aprins una câte una, niște lumini presărate ici-colo după o schemă plină de bun-gust. Am vorbit atunci despre *Originea familiei, a proprietății private și a statului*, scrisă de solitarul Engels, generalul încuviințând fiecare explicație de-a mea, și din timp în timp îmi adresa întrebări pertinente, apoi tăceam amândoi și priveam luna care rătăcea singură într-un spațiu nesfârșit. Poate că asta mi-a dat curaj să-l întreb dacă îl citise pe Leopardi. Mi-a răspuns că nu. Și m-a între-

bat cine era. Ne-am oprit. Iviți în cadrul ferestrei, ceilalți generali scrutau și ei noaptea. Un poet italian din secolul al XIX-lea, spun. Această lună, dacă-mi permiteți îndrăzneala, generale, îmi evocă două poeme de-ale lui Leopardi, *Infinitul* și *Cântec nocturn al unui păstor nomad din Asia*. Generalul Pinochet nu a arătat nici cel mai mic interes. I-am recitat, în timp ce mergeam lângă el, versuri din *Infinitul* pe care le știam pe de rost. Frumoasă poezie, a admis. La cea de-a șasea ședință, formația era completă: generalul Leigh mi-a dat senzația unui elev foarte isteț, amiralul Merino era mai degrabă genul de persoană cordială și cu o conversație extrem de aleasă, generalul Mendoza, după cum îi era firea, a păstrat tăcerea și a luat sârguincios notițe. Am vorbit iarăși despre Marta Harnecker. Generalul Leigh a spus că respectiva doamnă avea relații foarte intime de prietenie cu vreo doi cubanezi. Amiralul a confirmat și el informația. E posibil? a zis Pinochet, e cu puțință așa ceva? Vorbim despre o femeie sau despre o cățea? E corectă informația asta? Corectă, l-a asigurat Leigh. În timpul ăsta mi-a venit în minte un poem despre o femeie căzută în pierzanie ale cărui versuri de început și idee de bază le-am memorat în noaptea aceea, în timp ce le vorbeam despre *Conceptele elementare ale materialismului istoric* și insistam asupra câtorva puncte din *Manifest* pe care nu reușeau să le înțeleagă pe de-a-ntregul. La cea de-a șaptea ședință am vorbit despre Lenin, Troțki și Stalin și despre diferitele și antagonicele tendințe ale marxismului în lume. Le-am vorbit și despre Mao, Tito și Fidel Castro. Cu toții (chit că generalul Mendoza lipsea la acest al șaptelea curs) citiseră sau citeau *Conceptele elementare ale materialis-*

mului istoric și când ora a început să treneze am vorbit din nou despre Marta Harnecker. Și despre virtuțile militare ale lui Mao. Generalul Pinochet a spus că la chinezi cel care avea talente militare nu era Mao, ci un alt chinez, ale cărui nume și prenume de nepronunțat le-a rostit și pe care evident că nu le-am reținut. Generalul Leigh a spus că Marta Harnecker mai mult ca sigur lucra pentru Siguranța statului cubanez. E corectă informația asta? E corectă. La cea de-a opta ședință le-am vorbit din nou despre Lenin și am studiat *Ce-i de făcut?*, după care am reluat *Cartea roșie* a lui Mao (pe care Pinochet a găsit-o banală, simplă), și am vorbit din nou despre *Conceptele elementare ale materialismului istoric*, de Marta Harnecker. La cea de-a noua ședință i-am ascultat din carte. Răspunsurile lor au fost în general bune. Cea de-a zecea ședință a fost și ultima. Prezent a fost numai generalul Pinochet. Am vorbit despre religie, nu despre politică. La despărțire, mi-a dat din partea lui personal și a celorlalți din Juntă un cadou. Nu știu de ce îmi făcusem ideea că despărțirea avea să fie mai emoționantă. N-a fost așa. A fost o despărțire rece, extrem de corectă, condiționată de imperativele unui om de stat. L-am întrebat dacă aceste cursuri îi fuseseră de vreun folos. Bineînțeles, mi-a spus generalul. L-am întrebat dacă am fost la înălțimea așteptărilor pe care le aveau de la mine. Nu-ți face procese de conștiință, m-a asigurat, munca ta a fost perfectă. Colonelul Pérez Larouche m-a însoțit până acasă. Când am ajuns, la două dimineața, după ce traversasem străzile pustii din Santiago, reduse la geometria semaforului, n-am putut dormi și nici nu știam ce să fac. Am început să mă zvârcolesc în timp ce o

mereu crescândă maree de imagini și de voci mi se spărga în cap. Zece cursuri, mi-am spus. De fapt, nouă. Nouă cursuri. Nouă prelegeri. Bibliografie puțină. Am predat bine? Au învățat ceva? I-am învățat ceva? Am făcut ce trebuia să fac? Este marxismul o formă de umanism? Este o teorie demonică? Dacă le-aș povesti prietenilor mei scriitori ce-am făcut, ar fi de acord cu mine? Unii dintre ei m-ar ocoli pentru totdeauna din cauza a ceea ce făcusem? Alții mă vor înțelege și mă vor ierta? Poate cineva în toată lumea să deosebească între bine și rău? Într-una dintre clipele acelea de introspecție am început să plâng, trântit pe pat, aruncând vina pentru aceste nenorociri (intelectuale) pe domnii Acirf și Aru, cei care mă împinseseră la acest pas. Pe urmă, am adormit pe nesimțite. Cândva în cursul săptămânii aceleia am luat prânzul cu Farewell. Nu mai puteam suporta povara sau mai bine zis oscilațiile când pendulare când circulare ale conștiinței mele, negura fosforescentă, dar de un fosforescent stins, precum cea a mocirlelor la ceasul când bate clopotul slujbei de noapte, negura în care se agita luciditatea mea, târându-mă după ea. Așa că în timp ce eram la aperitiv, i-am povestit. I-am povestit, în ciuda avertismentelor de discreție absolută pe care mi le dăduse colonelul Pérez Larouche, bizara mea aventură de profesor al acelor iluștri și foarte secreți elevi. Iar Farewell, care până atunci păruse să plutească într-o apatie monosilabică, care la vârsta lui îl apuca din ce în ce mai des, a plecat urechea și m-a rugat să-i povestesc toată istoria, fără să uit vreun amănunt. Ceea ce am și făcut, i-am povestit cum luaseră legătura cu mine, despre casa din Las Condes unde țineam eu orele.

răspunsul pozitiv al elevilor mei, receptivi cum nu se poate, interesul mereu crescând, deși unele dintre prelegeri se întindeau până noaptea târziu, stipendiile acordate pentru munca bine făcută, precum și alte nimicuri pe care acum n-are niciun sens să mi le amintesc măcar. La care Farewell m-a privit cu ochii mijiiți, ca și când nu m-ar fi cunoscut sau de parcă ar fi vrut să descopere pe chipul meu un alt chip sau de parcă l-ar fi cuprins un amar acces de invidie pentru inedita mea poziționare în sferele puterii, și m-a întrebat pe un ton pe care l-am ghicit controlat, de parcă în starea aceea n-ar fi putut rosti decât jumătate din întrebare, cum era generalul Pinochet. Și eu am ridicat din umeri cum fac numai personajele de roman, dar nu și oamenii în carne și oase. Iar Farewell a spus: ceva care-l face să fie excepțional trebuie că are acest bărbat. Și eu am ridicat din nou din umeri. Iar Farewell a continuat: haide, Sebastián, gândește-te puțin, pe un ton care ar fi putut la fel de bine să spună sau să însemne gândește-te puțin, preoțel de căcat ce ești! Și eu din nou am ridicat din umeri și m-am făcut că mă gândesc. Iar ochii lui Farewell, mijiiți, continuau să-mi sfredească ochii cu o ferocitate senilă. Și atunci mi-am amintit când vorbisem prima dată cu generalul, într-o singură rată relativă, înaintea celui de-al doilea sau de-al treilea curs, cu câteva minute înainte, când eu țineam ceașca de ceai pe genunchi și generalul, în uniformă, impunător și suveran, se apropiase de mine și mă întrebase dacă știam ce lecturi avea Allende. Și eu am pus ceașca la loc pe tavă și m-am ridicat în picioare. Și generalul mi-a zis ia loc, părinte. Sau poate n-a spus nimic și doar făcuse semn cu mâna să mă așez la loc.

Apoi a mai spus ceva legat de cursul care urma să înceapă, ceva care trimitea la un fel de coridor cu pereții foarte înalți, ceva care trimitea la niște trupeți. Iar eu am zâmbit și am încuviințat, cucernic. Și generalul mi-a pus atunci întrebarea aceea, dacă știam ce citea Allende, dacă mi se părea că Allende era un intelectual. Iar eu n-am știut, luat prin surprindere, ce să-i răspund, i-am zis lui Farewell. Și generalul a continuat: toată lumea vorbește despre el ca despre un martir și un intelectual, pentru că martirii pur și simplu nu prea interesează pe nimeni, nu-i așa? Eu am plecat capul și am zâmbit plin de cucernicie. Dar nu era un intelectual, asta doar dacă există și intelectuali care nu citesc și nu studiază, a mai spus generalul, nu crezi același lucru? Am ridicat din umeri ca o pasăre rănită. Nu există, a susținut generalul. Un intelectual trebuie să citească și să studieze sau nu este intelectual, asta o știe oricine. Și ce crezi că citea Allende? Am mișcat ușor capul și am zâmbit. Reviste de duzină. Citea numai reviste. Recenzii de cărți. Articole pe care i le decupau adepții săi. Știu asta din sursă sigură, te rog să mă crezi. Întotdeauna am avut o bănuială, am spus șoptit. Ei, iată că bănuielile dumitale erau cât se poate de întemeiate. Prin urmare ce crezi, crezi că-l citea pe Frei? Nu știu, generale, am murmurat cu ceva mai multă încredere. Nimic. Nu citea nimic. Nici măcar *Biblia* n-a citit-o pentru că nu citea. Cum ți se pare treaba asta, dumitale, ca preot? N-am o părere anume despre asta, generale, am bâiguit. Mie mi se pare că în calitate de fondator al Democrației Creștine măcar *Biblia* ar fi putut s-o citească, nu? a mai spus generalul. Posibil, am îngăimat. Insist pe subiectul ăsta nu din răutate, să

zicem că din spirit de antiteză, e un fapt pe care eu îl constat, nu trag concluzii, cel puțin, nu deocamdată, nu-i adevărat? E-adevărat, am spus. Și Alessandri? Te-ai gândit vreodată la ce cărți citea Alessandri? Nu, generale, am șoptit zâmbind. Ei, află că citea romane siropoase. Președintele Alessandri citea romane siropoase, ca să vezi, asta cum ți se mai pare? De necrezut, generale. Evident, dat fiind că e vorba despre Alessandri, faptul e aproape în firea lucrurilor: nu fi-resc, ci logic, destul de logic ca lecturile sale să fie canalizate pe linia respectivă. Mă urmărești? Nu, nu vă urmăresc, generale, am spus abordând o față chinuită. Buuun, sărmanul Alessandri, a spus generalul Pinochet și m-a fixat cu privirea. Ah, mda, am spus. Ei, acum mă urmărești? Bineînțele, generale, am zis. Dumneata îți amintești de vreun articol de-al lui Alessandri pe care să-l fi scris el singur și nu unul dintre negrișorii lui? Cred că nu, generale, am murmurat. Bineînțele că nu, de vreme ce nu a scris niciodată nimic. Același lucru este valabil și pentru Frei și pentru Allende. Nici nu citeau, nici nu scriau. Făceau pe oamenii de cultură, dar niciunul dintre cei trei nu citea ori scria. Nu erau oameni de carte, cel mult oameni de presă. Într-adevăr, generale, dacă privim așa lucrurile, am spus zâmbind plin de cucernicie. La care generalul mi-a spus: dar eu câte cărți crezi că am scris? Am înghețat, îi relatam lui Farewell. Habar n-aveam. Vreo trei-patru, mi-a zis Farewell sigur pe sine. Eu în orice caz habar n-aveam. Așa că a trebuit să fiu de acord. Trei, a zis generalul. Doar că întotdeauna am publicat la edituri neînsemnate sau la edituri specializate. Dar, te rog, bea-ți ceaiul, părinte, o să se răcească. Ce veste surprinzătoare, ce

veste bună, am spus. Mă rog, sunt cărți cu specific militar, de istorie militară, de geopolitică, treburi care nu interesează decât pe specialiști. Dar e nemaipomenit, trei cărți, am spus cu voce frântă. Și nenumărate articole pe care le-am publicat în reviste nord-americane, bineînțeles, în traducere în limba engleză. Ce plăcere o să-mi facă să citesc cărțile dumneavoastră, generale, am bâiguit. Mergi la Biblioteca Națională, le găsești pe toate acolo. Am să merg mâine de dimineată negreșit, am spus. Generalul a părut să nu mă audă. Nu m-a ajutat nimeni. Le-am scris eu singur, trei cărți, una dintre ele destul de groasă, fără ajutorul nimănui, de oriunde ar fi fost să vină el, stricându-mi ochii. Apoi a adăugat: nenumărate articole, despre o mulțime de subiecte, evident, toate legate de teme militare. Pentru o vreme am rămas amândoi tăcuți, cu toate că eu mai dădeam din când în când din cap, de parcă l-aș fi poftit să continue. De ce crezi că ți-am înșirat toate astea? a spus deodată. Am ridicat din umeri și am zâmbit plin de cucernicie. Ca să risipesc orice îndoială, a precizat. Ca să știi și dumneata că pe mine mă interesează lecturile, eu citesc cărți de istorie, citesc cărți de teorie politică, citesc chiar și romane. Ultimul pe care l-am citit a fost *Palomita Blanca* de Lafourcade, un roman pentru tineri, dar eu l-am citit pentru că doresc să țin pasul cu moda și mi-a plăcut. Dumneata l-ai citit? m-a întrebat. Da, generale, l-am citit, zic. Și cum ți s-a părut? Excelent, generale, am scris și o recenzie despre el și am fost destul de elogios, i-am răspuns. Mă rog, nu era cazul, spune Pinochet. Aveți dreptate, zic. Am tăcut din nou amândoi. Deodată, generalul îmi pune o mână pe genunchi, îi povestesc lui Farewell. Am simțit

că mă ia cu fiori. Pentru o clipă m-am simțit invadat de o maree de mâini. De ce credeai dumneata că vreau să învăț bazele marxismului? m-a întrebat. Ca să serviți mai bine patria, generale. Exact, ca să-i înțeleg pe dușmanii ei, ca să știu cum gândesc, ca să-mi dau seama până unde sunt dispuși să meargă. Fiindcă eu știu cât de departe sunt dispus să merg eu, te asigur. Dar trebuie să știu și cât de departe sunt ei dispuși să ajungă. Mai ales că mie nu mi-e frică să studiez. Trebuie să fii pregătit să afli lucruri noi în fiecare zi. Citesc și scriu. Tot timpul. Ceea ce nu se poate spune despre Allende sau despre Frei sau despre Alessandri, nu-i așa? Am dat din cap în semn că da, de trei ori. Vreau să-ți spun cu asta, părinte, că dumneata nu îți vei irosi timpul cu mine, după cum nici eu pe-al meu cu dumneata. Corect? Foarte corect, generale. Când am terminat de relatat această poveste, ochii lui Farewell întredeschisi precum capcanele pentru urși distruse de vreme și de ploi și de frigul înghețat mă priveau fix. Iar eu aveam impresia că cel mai mare critic al literaturii chilene din secolul XX murise. Farewell, i-am șoptit, am făcut rău sau bine? Cum n-am primit niciun răspuns, l-am mai întrebat o dată: am făcut ce trebuia sau am sărit calul? Iar Farewell mi-a răspuns cu altă întrebare: a fost o acțiune necesară sau inutilă? Necesară, necesară, necesară, am zis. Asta a părut să-l mulțumească pe moment, ca și pe mine, de altfel. Am continuat să mâncăm și să vorbim. La un moment dat al conversației noastre am spus: din cele ce v-am povestit, niciun cuvânt nimănui. Asta e de la sine înțeles, a răspuns Farewell. Cu același ton pe care-l folosise și colonelul Pérez Larouche. Un ton diferit de cel pe care-l între-

buintăseră domnii Acrif și Aru, care în fond și la urma urmei nu erau niște gentlemen. La o săptămână după acest episod vestea se răspândise însă cu iuțeala vântului peste tot în Santiago. Părintele Ibacache a dat ore de marxism celor din Juntă. Când am aflat ce se zvo-nea, am înghețat. L-am văzut pe Farewell, adică mi l-am închipuit cu atâta limpezime de parcă l-aș fi spionat, cum stă în fotoliul lui preferat ori pe scaunul lui de la club sau prin salonul vreuneia dintre bătrânelele a căror prietenie o cultiva din timpuri imemoriale, împăunându-se, pe jumătate zaharisit, în fața unui auditoriu alcătuit din generali în rezervă ocupați cu cine știe ce afaceri, de homosexuali îmbrăcați în costume englezești, de babe cu nume sonore și cu un picior în groapă, proferând istoria cu mine în chip de meditator al Juntei. Iar homosexualii și babele pe ducă și chiar generalii în rezervă reciclați în consultanți pe la diverse întreprinderi s-au și apucat să povestească cele aflate unora și altora, iar aceștia la rândul lor altora și altora. Evident, Farewell a negat cum că el ar fi fost motorul sau scânteia sau catranul care dăduse naștere zvonurilor, iar eu nu m-am simțit în stare să-l învinovățesc. Așa că m-am așezat lângă telefon și am început să aștept să mă sune prieteni sau foști prieteni, domnii Acrif și Aru și Pérez Larouche, învinovățindu-mă pentru indiscreție, mai marii bisericii care ar fi vrut să știe cât adevăr și câtă minciună erau în zvonurile care circulau cel puțin în cenaclurile culturale din Santiago, dacă nu peste tot. dar de sunat n-a sunat nimeni. La început am considerat această tăcere drept un mijloc al lor de a mă re-proba. După aia, cu stupoare, mi-am dat seamă că îi durea în fund. Figurile hieratice care conduceau țara

se îndreptau, neclintite, către un orizont întunecat și necunoscut pe care abia se întrezăreau niște raze de lumină îndepărtate, niște fulgere, niște nori de fum. Ce era dincolo de orizont? Nu se știa. Nici gând de Sor-dello. Asta sigur. Nici urmă de Guido. Nici de copaci înverziți. Nici de cai la trap. Nicio discuție, nicio anchetă. Ne îndreptam către sufletele noastre sau către sufletele chinuite ale înaintașilor noștri, către câmpia nesfârșită de fapte bune și rele săvârșite de noi înșine sau de ceilalți, întinsă dinaintea ochilor noștri obosiți, plânși, secați și umiliți. Așa că părea aproape firesc ca nimănui să nu-i pese câtuși de puțin de orele mele de introducere în marxism. Cu toții, mai devreme sau mai târziu, aveau să-și capete felia lor din putere. De dreapta, de centru, de stânga, toți o apă și-un pământ. Probleme de etică, niciuna. Probleme de estetică, și mai puține. Astăzi ne conduce un guvern socialist și trăim exact la fel. Comuniștii (aceia care trăiesc de parcă Zidul nu s-ar fi dărâmat), creștin-democrații, socialiștii, cei de dreapta, militarii. Sau viceversa. Pot să spun și viceversa. Nicio problemă. Doar puțină febră. Trei acte de nebunie. Doar un acces psihotic prelungit! Am putut ieși din nou pe stradă, am putut telefona din nou cunoscuților și nimeni nu mi-a zis nimic. În anii aceia de oțel și tăcere, dimpotrivă, mulți chiar au lăudat înverșunarea mea de a scrie critică și de a publica recenzii. Mulți mi-au lăudat poezia. De mai multe ori mi s-a cerut să pun câte-o pilă. Iar eu am fost cât se poate de prodigios în recomandări, chestie tipic chiliană, date profesionale fără nicio importanță, dar pentru care cei afectați îmi mulțumeau de parcă le-aș fi asigurat un loc în rai! La urma urmelor, eram cu toții mai mult sau

mai puțin rezonabili (mai puțin tânărul îmbătrânit care, pe vremea aceea, numai Dumnezeu știe pe unde bântuia, prin ce vâgăună se vârâse), cu toții eram chileni, oameni de rând, discreți, logici, moderați, prudenți, cu capul pe umeri, cu toții știam că trebuie făcut ceva, că era *necesar* ceva, o epocă de sacrificii și de reflecție sănătoasă. Uneori, noaptea, cu lumina stinsă, rămâneam așezat în fotoliu și mă întrebam cu voce stinsă care e diferența între fascist și facționar. Două cuvinte doar. Nimic mai mult decât două cuvinte. Uneori unul numai, dar cel mai adesea două. Drept care am ieșit pe stradă și am respirat aerul din Santiago cu vaga convingere de a mă găsi nu doar în cea mai bună dintre lumi, ci într-o lume *posibilă*, o lume *reală*, așa că am publicat o carte de poezii care până și mie mi s-au părut ciudate, adică, prea ciudate ca să-mi aparțină, dar le-am publicat ca pe un prinos adus libertății, libertății mele și celei a cititorilor, apoi m-am întors la orele pe care le țineam și la prelegerile mele, am mai publicat o carte în Spania, la Pamplona, a venit ceasul în care să mă plimb prin aeroporturile lumii, printre americani și nord-americani eleganți și gravi (care pe deasupra mai par și obosiți), printre oamenii cei mai bine îmbrăcați din Italia, Germania, Franța și Anglia, gentlemen pe care-ți făcea plăcere să-i privești, iar eu printre ei, cu sutana în bătaia aerului condiționat sau a ușilor automate care se deschid deodată, fără vreo logică anume, de parcă ar presimți prezența lui Dumnezeu; toți cei care mă vedeau cu sutana în aer spuneau: iată-l pe părintele Sebastián, părintele Urrutia, neobosit, acest chilian strălucitor, apoi m-am întors în Chile, pentru că eu revin mereu acasă, altfel n-aș mai fi acel

chilian scriitor, am continuat cu recenziile mele la ziar, cu criticile mele care cereau sus și tare cititorului care abia de râcâia puțin la suprafața lor o atitudine diferită față de cultură, criticile mele cereau sus și tare, ba chiar implorau să se citească din greci și din latini, din provensali, din *il dolce stil novo*, din clasicii francezi și spanioli și englezi, mai multă cultură!, mai multă cultură!, Whitman și Pound și Eliot, Borges și Neruda și Vallejo, Victor Hugo, pentru Dumnezeu, Tolstoi, și plin de mine urlam în deșert, iar vociferările și uneori schelălăielile mele puteau fi auzite doar de cei care cu unghia degetului arătător râcâiau la suprafața scrierilor mele, doar pentru ei, care nu erau mulți, însă care pentru mine erau de-ajuns, iar viața continua, continua, continua, precum o zgardă din boabe de orez care pe fiecare bob avea pictat un peisaj, boabe mici și peisaje microscopice, eu știam că toți purtau la gât zgarda, dar nu avea unul curaj suficient pentru a-și scoate zgarda și a o duce la ochi pentru a cerceta fiecare peisaj, pe de-o parte pentru că miniaturile solicitau o vedere de linx, de acvilă, pe de altă parte pentru că peisajele ofereau surprize neplăcute, de pildă coșciuge, cimitire în zbor de pasăre, abisuri și ameteți, micimea ființei și ridicola ei voință de a fi, oameni care se uită la televizor, oameni care asistă la un meci de fotbal, plictiseala ca un portavion gigantic înconjurând imaginarul chilian. Căci acesta era adevărul. Ne plictiseam. Citeam și ne plictiseam. Fiindcă nu se poate citi zi și noapte. Nu eram, nu suntem niște titani orbi, iar în anii aceia, ca și acum de altfel, scriitorii și artiștii chilieni aveau nevoie să se întâlnească și să vorbească între ei, dacă se poate într-un loc plăcut, populat de persoane inteligente.

Obstacolul, dincolo de faptul că mulți dintre prieteni părăsiseră deja țara, cel mai adesea din cauze mai curând de natură personală decât politică, consta în interdicția de circulație pe timp de noapte impusă de starea de necesitate. Unde să se mai adune intelectuali, artiștii, când la zece noaptea totul era închis, iar noaptea, după cum toată lumea știe, e momentul cel mai propice pentru întâlniri și destăinuiți și dialog între cei de-o seamă? Artiștii, scriitorii. Ce epocă! Mi se pare că-l zăresc pe tânărul îmbătrânit. Nu-l văd, dar mi se pare că-l văd. Își umflă nările, adulmecă în zare, se scutură tot din cap până în picioare. Nu-l văd, dar mi se pare că-l zăresc, ghemuit sau poate în patru labe pe movilă, în timp ce nori negri îi trec în fugă pe deasupra capului, iar movila e de fapt o colină joasă, imediat după aceea e de fapt atriul unei biserici, un atriu negru precum norii, încărcat de electricitate ca și norii, iar tânărul îmbătrânit tremură și se scutură, își umflă nările și apoi se năpustește asupra istoriei. Dar istoria, istoria cea adevărată, o știu numai eu. E simplă, crudă și adevărată și ar trebui să ne stârnească râsul, ar trebui să ne prăpădim de râs. Însă noi nu știm decât să plângem, singurul lucru pe care îl facem cu multă convingere este plânsul. Era stare de necesitate. Restaurantele, barurile închideau devreme. Oamenii se întorceau la casele lor la ore prudente. Nu erau foarte multe locuri unde scriitorii și artiștii să se poată întâlni ca să vorbească și să bea pe săturate. Acesta este adevărul. Așa a fost. Exista o femeie care se numea María Canales. Era scriitoare, o fată frumoasă, tânără. Eu cred că avea și ceva talent. Și continui să cred acest lucru și acum. Un talent, cum să vă spun, foarte in-

teriorizat, închis în lăcașul lui, introvertit. Unii s-au dat la fund, au așternut un vâl gros peste toate și au uitat. Tânărul îmbătrânit, gol, se aruncă asupra prăzii. Eu însă cunosc povestea Mariei Canales și știu tot ce s-a întâmplat. Era scriitoare. Poate mai e încă. Scriitorii (și criticii literari) nu prea aveam unde să ne întâlnim. María Canales avea o casă la periferia orașului. O casă mare, înconjurată de o grădină cu mulți copaci, o casă cu un salon confortabil, cu șemineu și whisky bun, și coniac bun, o casă deschisă pentru prieteni o dată pe săptămână, de două ori pe săptămână, foarte rar chiar de trei ori pe săptămână. Nu mai știu cum am cunoscut-o. Poate că a trecut pe la redacția vreunui ziar sau a vreunei reviste, pe la sediul Societății Scriitorilor din Chile. Sau va fi asistat la vreun atelier literar. Cert este că în scurt timp toți o cunoșteam și ea ne știa pe toți. Avea un mod de-a fi foarte plăcut. Vă spuneam mai înainte că era o femeie frumoasă. Părul castaniu, ochii mari, citea tot ce i se spunea să citească sau cel puțin ne făcea să credem că citea tot. Mergea la expoziții. Poate că acolo am cunoscut-o. Poate că la plecarea de la vreun vernisaj a invitat gașca respectivă să meargă să continue petrecerea la ea acasă. Era o tipă faină, după cum spuneam. Îi plăcea arta, îi plăcea să discute cu pictorii, cu cei care făceau *performances* și video-artă, poate și din pricina culturii lor generale în mod vădit mai puțin bogate decât cea a scriitorilor. Sau cel puțin așa credea ea. După care a început să vorbească și cu scriitorii și și-a dat seama că nici ei nu aveau cine știe ce cultură. Ce ușurare trebuie să fi simțit. Ce ușurare specific chiliană. În țara asta de pe care Dumnezeu și-a luat mâna, puțini dintre noi suntem într-adevăr culti.

Ceilalți nu știu nimic. Dar oamenii în general sunt simpatici și se fac îndrăgiți. María Canales era simpatcă și se făcea ușor plăcută: adică era generoasă, cel mai mult se preocupa de buna dispoziție a invitaților săi și își canaliza în acest scop toată energia. Adevărul e că oamenii se simțeau bine la aceste serate sau cenacluri sau *soirées* sau petreceri oferite de novicea scriitoare. Avea doi copii. Despre asta n-am pomenit încă. Dacă îmi aduc bine aminte, avea doi copii mici, cel mare avea doi sau trei ani, celălalt opt luni, ea era măritată cu un american numit James Thompson, reprezentant sau director al unei întreprinderi nord-americane care-și deschisese o filială în Chile și o alta în Argentina, iar María îi zicea Jimmy. Evident, l-am cunoscut cu toții pe Jimmy. Și eu. Era tipicul nord-american înalt, cu părul castaniu, puțin mai deschis decât al nevestei lui, nu foarte vorbăreț, dar foarte bine educat. Câteodată asista și el la cenaclurile artistice ale Mariei Canales și când o făcea se mulțumea de obicei să-i asculte cu nesfârșită răbdare pe invitații mai puțin strălucitori din seara respectivă. Copiii, la ceasul la care soseau invitații într-o veselă caravană de mașini de toate mărcile, erau deja la culcare în camerele de la etajul al doilea, casa având trei cu totul, și uneori menajera sau doica cobora cu ei în brațe, îmbrăcați în pijama, ca să salute și să îndure din partea proaspeților sosiți toate drăgălășeniile cu privire la cât de frumoși copii erau, ce bine crescuiți, cât de mult seamănă cu mama sau cu tata, și adevărul este că băiatul cel mare, care se numea Sebastián ca și mine, nu semăna cu niciunul dintre progenitorii săi, mezinul, în schimb, pe numele său Jimmy, era icoana vie a tatălui său, cu

câteva trăsături creole moștenite de la María Canales. Apoi dispăreau și copiii, dispărea și bona, care se încuia în camera alăturată de cea a micuților, iar jos, în marele salon al Mariei Canales, pornea petrecerea, gazda îmbia cu whisky pe toată lumea, cineva puneă un disc cu muzică de Debussy, un disc cu muzică de Webern în interpretarea celor de la Berliner Philharmoniker, la puțină vreme după asta cuiva îi venea ideea să recite vreo poezie, altcuiva să înalțe în slăvi virtuțile cutărui sau cutărui roman, se discuta despre pictură și dans contemporan, se formau grupuri-grupuri, se critica ultima lucrare a lui cutare, se spuneau minuni despre cel mai recent *performance* al nu știu cui, se căsca, câte un tânăr poet, care era împotriva regimului, se apropia de mine și începea să turuie despre Pound și încheia vorbindu-mi despre scrierile sale (eu întotdeauna am fost interesat de scrierile tinerilor, indiferent de opțiunea lor politică), gazda apărea deodată cu un platou plin ochi de crochete, careva se puneă pe plâns, alții pe cântat, pe la șase dimineața sau șapte, la ridicarea interdicției de liberă circulație, ne întorceam cu toții în șir indian la mașinile noastre, unii îmbrățișați, alții pe jumătate adormiți, majoritatea fericiți, apoi motoarele celor cinci-șase sau șapte automobile zguduiau liniștea zorilor și făceau să amuțească trilul păsărilor din grădină, gazda, în prag, își flutura mâna în semn de rămas-bun, mașinile ieșeau una câte una din grădină, careva dintre noi avusese grijă în prealabil să deschidă poarta mare și grea, de fier, María Canales rămânea în picioare în pragul casei până când ultima dintre mașini trecea de hotarul casei ei, hotarul ospitalierului ei castel, iar mașinile se înșiruiau pe largile

bulevarde pustii din jurul oraşului Santiago, aceste şosele nesfârşite mărginite ici-colo de câte-o casă, vile părăsite sau case prost îngrijite de proprietarii lor, pârlouage care se multiplicau până în zarea nesfârşită, în timp ce soarele se iveau de peste cordilieră, iar din nucleul urban al oraşului ne parvenea ecoul distonant al unui nou început de zi. La sfârşitul unei noi săptămâni, reveneam la ţară. E un fel de-a spune. Eu nu mergeam chiar săptămână de săptămână. Îmi făceam apariţia în casa Mariei Canales cam o dată pe lună. Poate chiar mai rar. Dar erau şi scriitori care se duceau acolo săptămânal. Sau mai des chiar! Acum nu mai recunoaşte niciunul. Ba ar fi în stare chiar să spună că eu aş fi fost acolo în fiecare săptămână. Că eu eram acela care se ducea acolo de mai multe ori pe săptămână! Până şi tânărul îmbătrânit ştie că acest lucru este o ticăloşie. Aşa că să nu mai vorbesc despre asta. Eu mergeam rar pe-acolo. În cel mai rău caz să spunem că nu mergeam des. Dar când chiar mă duceam îmi ţineam ochii deschişi şi whiskyul nu-mi tulbura judecata. Eram atent la tot ce se întâmpla. Mă uitam cu atenţie, de pildă, la copilul Sebastián — micul meu tiz şi la faţa lui trasă. Într-una din dăţi, când bona l-a adus jos, i l-am luat din braţe şi l-am întrebat ce era cu el. Bona, care era indiancă mapuche sută la sută, s-a uitat fix la mine şi a întins mâna ca să mi-l ia. M-am eschivat. Ce e cu tine, Sebastián? am zis eu cu o tandreţe pe care nu o cunoscusem până atunci la mine. Băiatul m-a privit adânc cu ochii lui mari şi albaştri. I-am luat obrazul în palmă. Ce feţişoară rece! Şi deodată am simţit cum ochii mi se umplu de lacrimi. Moment în care bona mi l-a smuls cu un gest foarte nepolíticos. Am vrut să-i

spun că sunt preot. Ceva, poate simțul ridicolului, simțul cel mai acut pe care-l posedăm noi, chilienii, m-a oprit. Pe când urca scările, băiatul m-a privit pe deasupra umărului bonei, care-l purta în brațe, și am avut senzația că ochii aceia mari, albaștri, vedeau ceva ce nu voiau să vadă. María Canales era foarte mândră de el: îi lăuda mereu inteligența. De mic îi lăuda îndrăzneala și curiozitatea. Eu abia dacă o luam în seamă: toate mamele spun aceleași prostii. De fapt, le vorbea artiștilor care promiteau, celor care erau dispuși să creeze din nimic (sau din ceva lecturi secrete) noua scenă chiliană, un anglicism destul de stângaci cu care desemnau golul lăsat de emigranți și pe care ei se gândeau să-l umple cu operele lor aflate pe atunci în fașă. Vorbea cu ei și cu vechii prieteni dintotdeauna care, când și când (ca mine), își făceau apariția la casa din împrejurimile orașului Santiago ca să vorbească despre poezia metafizică engleză sau să comenteze ultimul film pe care îl văzuseră la New York. Cu María Canales nu cred să fi purtat mai mult de două conversații, de fiecare dată destul de informale, o dată am citit o povestire de-a ei, o povestire pentru care după aceea a obținut premiul unui concurs organizat de o revistă literară de stânga. Îmi amintesc concursul acela. N-am fost în juriu. Nici nu mi s-a cerut. Dacă mi-ar fi cerut-o, aș fi fost. Dacă aș fi fost, poate că nu i-aș fi dat premiul Mariei Canales. Povestirea nu era rea, dar era departe de a fi bună. Era de o mediocritate cu aplomb, la fel ca autoarea ei. Când i-am arătat-o lui Farewell, care mai trăia încă pe atunci, dar nu participase la nicio serată în casa Mariei Canales, mai ales pentru că Farewell nu prea mai ieșea din casă și abia dacă mai

vorbea cu cineva sau vorbea numai cu bătrânelele sale, mi-a comentat, după ce citise doar vreo câteva rânduri, că era un text înspăimântător, nedemn nici măcar de vreun premiu dintre cele acordate în Bolivia, după care s-a pus pe jelit amarnic starea literaturii chilene, care nu mai avea figuri de talia lui Rafael Maluenda, Juan de Armaza sau Guillermo Labarca Hubertson. Farewell era cufundat într-un fotoliu, eu așezat în fața lui, pe scaunul oferit prietenilor foarte apropiați. Îmi amintesc că am închis ochii și am plecat capul. Cine își mai aduce aminte astăzi de Juan de Armaza?, m-am gândit în timp ce întunericul se lăsa cu sâsâit de șerpi. Farewell doar și vreo bătrânică cu memoria întreagă. Sau vreun profesor de literatură pierdut pe undeva prin sud. Vreun nepot înnebunit, picat în idealizarea unui trecut perfect și inexistent. Nu avem nimic, am murmurat. Ce spui, a întrebat Farewell. Nimic, zic. Te simți bine? a adăugat Farewell. Foarte bine, zic. După care m-am gândit: două conversații. Și am rostit acest lucru sau poate doar l-am gândit cât încă mă mai aflam acasă la Farewell, într-o casă care se prăbușea odată cu el, sau poate eram în chilia mea monahală. Pentru că doar două conversații purtasem cu María Canales. La seratele ei eu obișnuiam să mă așez într-un colț, lângă o fereastră generoasă și o masă pe care se afla tot timpul un vas de lut plin cu flori proaspete, lângă scară, și nu mă mișcam din acel colț, în colțul acela îmi și vorbeau poetul disperat, romanciera feministă, pictorul avangardist, aveam un ochi ațintit la scară, atent la coborârea rituală a indigenei mapuche și a băiatului Sebastián. Uneori se alătura grupului nostru și María Canales. Mereu simpatică! Mereu gata

să-mi îndeplinească cele mai neînsemnate dorințe. Eu cred însă că nu pricepea mai deloc cuvintele mele, discursul meu. Se prefăcea că înțelege, dar cum ar fi putut ea să înțeleagă! Nici cuvintele poetului fără speranță nu le înțelegea, mai prindea câte ceva din neliniștile romancierei feministe și se entuziasma la proiectele pictorului avangardist. Dar, în general, auzea doar. Spun: când intra în colțul meu, în spațiul meu blindat. În celelalte locuri ale acelui salon enorm era ea, de obicei, cea care conducea conversația. Iar când se discuta politică siguranța ei era de nezdruncinat, timbrul vocii clar, fără șovăieli, când era vorba să adjectiveze. Ceea nu înseamnă că nu era o gazdă perfectă: știa să detensioneze contradicțiile generate de diversele convingeri, cu glume și tachinări pur chilene. Odată s-a apropiat de mine (aveam în mână un pahar de whisky, stăteam singur, gândindu-mă la micuțul Sebastián și la chipul lui perplex) și, fără prea mari ocolișuri, mi-a adus la cunoștință admirația pe care o nutrea față de romanciera feministă. Cine mai poate scrie ca ea? a spus. I-am răspuns cu sinceritate: multe dintre paginile romancierei sunt traduceri nefericite (ca să nu le numesc plagiat, mi s-a părut întotdeauna un cuvânt dur, atunci când e nedrept) din câteva romanciere franceze din deceniul anilor cincizeci. I-am privit cu atenție chipul. Avea, fără îndoială, o față șireată. M-a privit fără expresie, apoi, încet-încet, aproape imperceptibil, i-a apărut pe față un zâmbet sau începutul unui zâmbet greu de ascuns. Nimeni n-ar fi bănuț că zâmbește, însă eu sunt preot catolic și mi-am dat imediat seama. Natura acelui zâmbet era însă ceva mai greu de ghicit. Era poate un zâmbet de satisfacție, dar satisfacție

pentru ce?, poate era un zâmbet în semn de recunoaștere, respectiv în răspunsul meu îmi *văzuse* chipul și acum *știa* (sau credea că știe vicleana de ea) cine eram eu, poate nu era nimic mai mult decât un zâmbet gol, zâmbetul care apare misterios din nimic și în nimic se întoarce. Cu alte cuvinte, dumneavoastră nu vă place cum scrie, mi-a spus. Zâmbetul dispăruse și chipul re-devenise inexpressiv. Ba sigur că îmi place, i-am răspuns, doar că i-am constatat, critic, defectele. Ce frază absurdă. Asta gândesc acum, în timp ce zac în prostrăție în patul meu și bietul meu schelet se sprijină cu totul în cot. Ce frază de circumstanță, ce frază prost construită, ce frază stupidă. Cu toții avem defectele noastre, am spus. Ce oroare. Numai operele genilor rămân neatinse. Ce spaimă. Îmi tremură cotul. Tremură și patul. Tremură și așternuturile și cuverturile. Unde o fi tânărul îmbătrânit? Nu-l apucă râsul la auzul gafelor mele? Nu râde în hohote la auzul prostiilor și greșelilor mele muritoare? Sau s-a plictisit și nu mai stă la căpătâiul patului meu de bronz care se învârtește într-un simulacru de Sordel, Sordello, care Sordello? Facă ce-o vrea. Vă spun: toți avem defecte, dar trebuie să fim atenți la calități. Vă spun: cu toții suntem, la urma urmelor, niște scriitori, iar drumurile noastre sunt lungi și accidentate. Iar María Canales, din străfundul chipului ei de toantă suferindă, m-a privit de parcă m-ar fi cântărit, după care a zis: ce lucru frumos ați spus, părinte. Iar eu m-am uitat la ea, surprins, în parte pentru că până atunci întotdeauna mi se adresase cu Sebastián, la fel ca toți ceilalți prieteni ai mei scriitori, în parte pentru că în chiar clipa aceea indigena mapuche începuse să coboare scările cu amândoi

copiii în brațe. Și această dublă apariție, cea a indien-
cei mapuche și a micului Sebastián, pe de-o parte, și
cea a chipului Maríei Canales, pe de altă parte, atitu-
dinea Maríei Canales adresându-mi-se cu „părinte“, ca
și cum brusc ar fi abandonat un rol plăcut, dar deloc
transcendent, și și-ar fi asumat altul, mult mai riscant,
cel al penitenței, a făcut ca pentru câteva clipe să las
garda jos, cum s-ar spune în termeni pugilistici (pre-
supun), a făcut ca eu să pătrund pentru câteva clipe în
ceva asemănător cu o taină plăcută, acea taină din care
facem cu toții parte și din care cu toții ne adăpăm, dar
care este mai presus de cuvânt, de necomunicat, im-
perceptibilă, și care mie îmi dădea o stare de ameteală,
o greață care mă lovea în piept și care cu ușurință ar fi
putut fi confundată cu lacrimi, transpirație, tahicardie
și pe care, după ce am părăsit locuința gazdei noastre,
eu am pus-o pe seama vederii acelui băiat, micul meu
omonim, care privea fără să vadă în timp ce era purtat
în brațe de oribila lui doică, cu buzele pecetluite, ochii
pecetluiți, tot corpul său mic și nevinovat pecetluit de
parcă n-ar fi voit să vadă sau să audă sau să vorbească
în mijlocul acelei petreceri săptămânale a mamei sale,
în fața voioasei și fără de griji adunături de literați care
alcătuia congregația săptămânală a mamei sale. După
aceea nu mai știu ce s-a mai întâmplat. N-am leșinat.
Sunt sigur de asta. Mi-am propus poate, foarte hotărât,
să nu mai iau parte la niciuna dintre seratele Maríei
Canales. Am vorbit cu Farewell. Cât de departe se
găsea Farewell de toate astea! Uneori vorbea despre
Pablo și aveai impresia că Neruda era încă viu. Alteori
vorbea despre Augusto, Augusto în sus, Augusto în jos
și aveai nevoie de ore, dacă nu cumva zile, până să

înțelegi că se referea la Augusto D'Halmar. Adevărul este că nu se mai putea discuta cu Farewell. Uneori mă trezeam privindu-l și gândeam: șmecher bătrân, bătrân stafidit, bătrân bețiv, uite așa trece gloria lumii. Dar după aceea mă ridicam și-i aduceam lucrurile pe care mi le cerea, bibelouri, sculpturi mici de argint sau fier, cărți vechi de Blest-Gana sau de Luis Orrego Luco pe care el se mulțumea să le mângâie. Unde e literatura? mă întrebam. Să aibă oare dreptate tânărul îmbătrânit? Are dreptate el în cele din urmă? Am scris sau am încercat să scriu o poezie. Într-unul dintre versuri apărea un băiat cu ochi albaștri privind dincolo de fereastră. Ce grozăvie, cât de ridicol! M-am întors după ceva vreme la casa Mariei Canales. Rămăsese totul neschimbat. Artiștii râdeau, beau, dansau, în timp ce afară, în zona aceea de bulevarde largi și nepopulate din Santiago, totul se afla în stare de necesitate. Eu nu beam, nu dansam, doar zâmbeam cucernic. Și mă gândeam. Mă gândeam cât era de ciudat, cu toată forfota și jocurile de lumini aprinse, cum de nu apărea niciodată vreo patrulă de carabinieri sau poliția militară. Mă gândeam la María Canales, care atunci câștigase deja premiul cu o povestire mai degrabă mediocră. Mă gândeam la Jimmy Thompson, soțul, care uneori lipsea cu săptămânile, ba chiar cu lunile de-acasă. Mă gândeam și la copii, mai ales la micul meu tiz, care creștea parcă împotriva propriei voințe. Într-o noapte l-am visat pe părintele Antonio, parohul acelei biserici din Burgos, care murise blestemând arta vânătorii cu șoimi. Eu mă aflam în locuința mea din Santiago, iar părintele Antonio îmi apăruse ca foarte viu, îmbrăcat într-o sutană strălucitoare, plină de cusături și de tivituri, și fără

niciun sunet, mi-a făcut semn cu mâna să-l urmez. Ceea ce am și făcut. Am ieșit într-un patio pavat cu dale și scâldat în lumina lunii. În mijlocul acelui patio, un copac, dintr-o specie greu de ghicit, fără frunze. Părintele Antonio, dintr-un portic, mi-l arăta cu insistență. Săracul părinte, cum a mai îmbătrânit, mă gândeam, și totuși el stăruia cu privirea asupra copacului, unde așa cum voia el, așezat pe una dintre crengi, vedea un șoim. Ah, dar e Rodrigo! exclamam eu. Bătrânul Rodrigo, ce bine arăta, galant și umflându-se în pene, cocoțat elegant pe-o creangă, luminat de razele lui Selene, maiestuos și singuratic. Și atunci, pe când eu admiram șoimul, părintele Antonio m-a tras de mânecă și întorcându-mi privirea către el am observat că avea ochii larg deschiși și îl treceau valuri de sudoare, îi tremurau încheieturile și barba. Când m-a privit el, am realizat că din ochi îi curgeau lacrimi dense, niște lacrimi mari precum niște perle negre în care se reflectau razele Selenei, apoi degetul sfânt al părintelui îmi mai arăta ceva dincolo de porticul și de bolțile ce mărgineau partea opusă din patio, apoi îmi arăta luna sau lumina lunii și noaptea fără stele și copacul din mijlocul acelui patio neobișnuit de mare, apoi mi-l arăta din nou pe șoimul lui, Rodrigo, toate astea metodic, fără însă să se oprească din tremurat. Iar eu îl frecționam pe spate, un spate pe care îi răsărise o cocoașă mică, dar care dincolo de acest fapt continua să fie un spate frumos, ca al unui tânăr plugar sau al unui atlet debutant, și încercam să-l calmez dar de pe buzele mele nu ieșea niciun sunet, apoi părintele Antonio s-a pus pe un plâns trist, atât de trist că am simțit cum în corp îmi pătrunde o pală de aer rece și o frică inexplicabilă în

suflet, bucătica de om care era părintele Antonio plângea nu doar cu ochii, ci și cu fruntea, cu mâinile și cu picioarele, adus de spate, o zdreanță lichidă dedesubtul căreia i se ghicea pielea netedă, și atunci și-a ridicat capul spre mine, spre ochii mei, cu mare chin, întrebându-mă dacă-mi dădeam seama. Să-mi dau seama de ce, m-am gândit eu în timp ce părintele Antonio se stinge. Este copacul lui Iuda, a spus el printre sughițuri. Afirmația sa nu lăsa loc nici pentru îndoieli, nici pentru greșeli. Copacul lui Iuda! În clipa aceea am crezut că mor. Totul s-a oprit. Rodrigo continua să stea așezat pe creanga lui. Piața pavată cu dale, acel patio, continua să fie luminată de razele Selenei. Totul se oprise în loc. Atunci eu am început să merg în direcția copacului lui Iuda. Într-un prim moment am vrut să mă rog, dar îmi fugiseră din minte toate rugăciunile. Am mers. Pașii mei abia de se auzeau în imensitatea nopții. Când m-am apropiat îndeajuns, am întors capul și am vrut să-i spun ceva părintelui Antonio, dar el parcă intrase în pământ. Părintele Antonio a murit, mi-am spus, acum trebuie să fie ori la ceruri ori în iad. Cel mai probabil: la cimitirul din Burgos. Am mers. Șoimul a mișcat din cap. Unul dintre ochii lui mă urmărea. Am mers. Visez, sigur. Eu dorm în patul meu, la mine acasă, în Santiago. Acest patio sau piață pare a fi italian, dar eu nu mă aflu în Italia, ci în Chile, m-am gândit. Șoimul a mișcat din cap. M-a privit și cu celălalt ochi. Am mai mers. Eram chiar lângă copac. Rodrigo a părut să mă recunoască. Am ridicat o mână. Crengile desfrunzite ale copacului păreau de piatră sau de carton. Am ridicat mâna și am atins una dintre crengi. În clipa aceea șoimul și-a luat zborul iar eu am rămas

singur. Sunt pierdut, am strigat. Sunt mort. În dimineața aceea, după ce m-am trezit, din timp în timp mă surprindeam îngânând: copacul lui Iuda, copacul lui Iuda, în timpul orelor, sau al plimbării prin grădină, sau când luam vreo pauză din lectura zilnică, pentru a-mi pregăti un ceai. Copacul lui Iuda, copacul lui Iuda. Într-o după-masă, cum tot îngânam, m-a străfulgerat cheia visului: Chile, în întregime, se transformase în copacul lui Iuda, un copac desfrunzit, aparent mort, dar care continua să aibă rădăcini puternic înfipite în pământul nostru negru, fertilul nostru pământ negru unde până și viermii cresc de patruzeci de centimetri. Apoi am mers din nou la casa Mariei Canales, care acum scria un roman, situație miraculoasă, și cred că între noi doi a avut loc o neînțelegere, nu știu, deodată eu am întrebat-o despre fiul ei, despre bărbatul ei, i-am spus că importantă era viața, nu literatura, ea m-a privit în ochi cu fața ei bovină și mi-a răspuns că știa, că o știuse dintotdeauna. Autoritatea mea s-a dezumflat ca o bulă de săpun, iar autoritatea ei (suveranitatea ei) a atins o cotă de neînchipuit. Amețit, m-am făcut mic în scaunul meu dintotdeauna și am tras de timp cum am știut mai bine. De-atunci n-am mai participat la niciunul dintre cenaclurile ei. La câteva luni după acest episod, un amic mi-a povestit cum la una dintre petrecerile din casa Mariei Canales, unul dintre invitați s-a rătăcit prin casă. Era foarte beat, sau beată, fiindcă nu prea reieșea clar ce sex avea, și a ieșit din salon în căutarea closetului sau a WC-ului, cum îl mai numesc câte unii dintre compatrioții mei, nenorociții de ei. Poate că nu voia decât să vomite, poate voia doar să se ușureze sau să-și dea cu puțină apă de față, iar alcoolul

l-a ajutat să se rătăcească. În loc să o ia pe culoarul din dreapta, a apucat-o pe cel din stânga, apoi pe un alt culoar, a coborât niște trepte și, fără să-și dea seama, s-a trezit la subsol; casa era într-adevăr foarte mare: o crucigramă. Morala este că a tot mers pe diferite culoare și a deschis uși, a dat peste o mulțime de încăperi unele goale, alte pline de cutii de ambalaje sau doar de pânze de păianjen pe care indianca mapuche nici măcar nu se ostenise să le curețe. Într-un sfârșit a ajuns la un culoar mai îngust decât toate celelalte și a deschis o ultimă ușă. A văzut un fel de pat metalic. A aprins lumina. Pe pat, un bărbat gol, legat de mâini și de picioare de cadrul patului. Părea că doarme, dar această părere era greu de verificat, dat fiind că avea ochii acoperiți cu o banderolă. Rătăcitul sau rătăcita a închis ușa, beția i-a dispărut complet și a refăcut drumul de întoarcere întocmai. Când a ajuns în salon, a cerut un whisky, și încă unul, și nu a mai scos o vorbă. Mai târziu, cât de mai târziu nu știu, i-a relatat totul unui prieten, care la rândul lui, mi-a povestit și mie. Conștiința îl chinuia. Vezi-ți liniștit de treabă, l-am asigurat. Tot mai târziu am aflat, printr-un alt prieten, că rătăcitul era un autor de teatru sau poate chiar un actor, care străbătuse coridoarele nesfârșite ale casei Mariei Canales și ale lui Jimmy Thompson până la sațietate, până când ajunsese la ușa de la capătul coridorului slab luminat și deschisese ușa și dăduse nas în nas cu acel corp legat de un pat metalic, părăsit în acel subsol, dar în viață, iar dramaturgul sau actorul închisese ușa cu grijă, încercând să nu-l trezească din somn pe bietul bărbat care își ostoya suferința în vis, apoi făcuse cale întoarsă la petrecerea sau serata literară, *la soirée* a

Maríei Canales și nu mai scosese o vorbă. Și am știut, la câțiva ani după această poveste, în timp ce priveam norii cum se desprind fuioare și se fragmentează, explodând peste cerul din Chile, cum norii lui Baudelaire nu aveau să o facă niciodată, că era vorba de fapt de un teoretician al scenei de avangardă cel care se pierduse pe culoarele batjocoritoare ale casei de la periferia orașului Santiago, un teoretician cu un foarte dezvoltat simț al umorului, care atunci când se rătăcise nu a intrat în panică, căci acelui simț al umorului i se alătura o curiozitate firească, și care atunci când și-a dat seama că se rătăcise pe culoarele casei Maríei Canales nu s-a speriat, ci mai degrabă i s-a trezit spiritul iscoditor și a deschis uși, s-a pornit pe fluierat, până când a ajuns la cea din urmă ușă de pe culoarul cel mai îngust dintre toate cele aflate la subsol, cel care era luminat doar de un bec foarte slab, iar când a deschis ușa și l-a văzut pe bărbatul legat de un pat metalic, legat și la ochi, a știut că bărbatul era în viață fiindcă îl auzise respirând, cu toate că starea lui fizică nu era grozavă, și cu toată lumina deficitară, a văzut că bărbatul era plin de răni, supurând, eczeme, părți maltratate din anatomia lui, părți tumefiate, parcă să fi avut și un os rupt, dar respira, aducea într-un anume fel cu un muribund, apoi teoreticianul avangardist a închis ușa cu delicatețe, fără să facă vreun zgomot, și-a căutat drumul de întoarcere spre salon, stingând una câte una luminile pe care înainte le aprinsese. La câteva luni după asta, un alt obișnuit al acelor serate mi-a povestit același lucru. Și încă unul, și un altul după el, și tot așa. După asta s-a instalat regimul democratic, moment în care toți chilieni ar fi trebuit să ne împăcăm

între noi, și atunci s-a aflat că Jimmy Thompson fusese unul dintre principalii agenți ai DINA* și că își folosea casa drept loc de anchete și interogatorii. Suspecții treceau cu toții prin subsolul casei lui Jimmy, unde erau interogați, li se smulgeau toate informațiile posibile și erau trimiși către alte centre de detenție. Însă în casă, ca regulă generală, nu era omorât nimeni. S-a mai aflat și că Jimmy mersese special la Washington ca să-l ucidă pe unul dintre miniștrii lui Allende și în treacăt și pe o nord-americană. Că pregătise atentate în Argentina împotriva exilaților chileni, ba chiar și un atentat în Europa, pământ civilizat pe care Jimmy îl cunoscuse doar superficial și cu timiditatea specifică celor născuți în America. Toate astea au ieșit la lumină. María Canales, bineînțeles, știuse cu multă vreme înainte. Ea însă dorea să devină scriitoare, iar scriitorii au nevoie de apropierea fizică a altor scriitori. Jimmy își iubea nevasta. María Canales îl iubea și ea pe gringoul ei. Doar aveau doi copii — o frumusețe. Micuțul Sebastián nu-și iubea părinții. Dar erau părinții lui. Indianca mapuche, în felul ei ascuns, o iubea pe María Canales și probabil că și pe patronul ei. Angajații lui Jimmy însă nu-l iubeau pe Jimmy, dar probabil că aveau și ei familii, pe care în modul lor tenebros le iubeau la rândul lor. Eu mi-am pus următoare întrebare: de ce María Canales, știind ce făcea soțul ei în subsolul casei, invita oameni la ea acasă? Răspunsul e simplu: pentru că în timpul acelor *soirées*, ca regulă generală, nu erau

* Dirección de Inteligencia Nacional — departament înființat de Pinochet, care trebuia să determine gradul de pericol reprezentat de prizonieri și să mențină o coordonare permanentă între serviciile secrete ale forțelor armate (*carabineros*) și cele de investigație. (N. tr.)

oaspeți la subsol. Și mi-am mai pus o întrebare: de ce în noaptea aceea unul dintre invitați rătăcindu-se l-a văzut pe acel bărbat nenorocit? Răspunsul e simplu: pentru că, mai presus de orice precauție, obișnuința își spune cuvântul, rutina nuanțează ororile. Mi-am mai pus o întrebare: de ce nimeni, la vremea respectivă, nu a suflat o vorbă? Răspunsul e simplu: pentru că i-a fost frică, pentru că le-a fost frică. Mie nu mi-a fost frică, eu aș fi putut vorbi, numai că eu nu văzusem nimic, nici nu știusem nimic, iar când am aflat era deja prea târziu. De ce să mai răscolești ceea ce timpul cu pioșenie ascunde? Mulți ani după aceea Jimmy a fost închis în Statele Unite. Și a vorbit. Declarația sa incrimina diverși generali din Chile. L-au scos din închisoare și l-au băgat într-un program special de protecție a martorilor. De parcă generalii din Chile ar fi fost capi mafioți. De parcă generalii din Chile și-ar fi putut întinde tentaculele până în micile așezări din Middle West-ul american ca să-i lichideze pe martorii incomozi! María Canales rămăsese singură. Toți prietenii ei, toți cei care veneau cu atâta plăcere la seratele ei literare, i-au întors spatele. Într-o după-masă am mers la ea să o văd. Interdicția de liberă circulație impusă de starea de necesitate fusese suspendată și părea ciudat să poți merge cu mașina pe acele bulevarde de la periferie care se schimbau încetul cu încetul. Casa nu mai era aceeași: toată splendoarea ei de odinioară, splendoarea aceea nocturnă și vinovată, dispăruse. Acum era doar o casă prea mare, cu o grădină neîngrijită unde buruienile creșteau de-a valma, vertiginos, trecând peste zăbrele de parcă ar fi vrut să-i ascundă trecătorului de ocazie vederea interiorului acelei case

stigmatizate. Am oprit mașina lângă ușa de la intrare și am rămas o vreme pe verandă uitându-mă jur-împrejurul meu. Ferestrele erau murdare și draperiile lăsate. O bicicletă roșie pentru copii era aruncată lângă treptele de la intrare. Am sunat la ușă. După câteva clipe, ușa s-a deschis. María Canales a ieșit pe jumătate în ușă și m-a întrebat ce voiam. I-am răspuns că nimic altceva decât să-i vorbesc. Nu m-a recunoscut. Sunteți ziarist? a întrebat. Sunt părintele Ibacache, i-am spus. Sebastián Urrutia Lacroix. Pentru câteva clipe a dat timpul înapoi, după care a zâmbit și a ieșit din casă, a străbătut bucata de grădină care ne despărțea și mi-a deschis poarta. Sunteți ultima persoană pe care mă așteptam să o văd pe aici, mi-a spus. Zâmbetul ei era altul decât cel pe care mi-l aminteam. Am intrat în casă. Nu mai erau atâtea mobile ca pe vremuri și năruirea grădinii avea un echivalent și în aspectul camerelor pe care eu mi le aminteam luminoase, iar acum păreau parcă scăldate de un praf roșiatic, suspendate într-un timp diacronic în care se derulau scene de neînțeles, triste, îndepărtate. Fotoliul meu, fotoliul în care obișnuiam să mă așez mai era încă acolo. María Canales mi-a urmărit privirea și l-a observat și ea. Luați loc, părinte, mi-a spus, sunteți ca la dumneavoastră acasă. Fără să spun vreo vorbă, m-am așezat. Am întrebat-o ce fac copiii. Mi-a spus că petreceau câteva zile la rude. Cu sănătatea cum o duc? Foarte bine. Sebastián a crescut mult, dacă l-ați vedea nu l-ați mai recunoaște. Am întrebat-o despre soțul ei. E în Statele Unite, acum trăiește în Statele Unite, a spus. Și e bine? Presupun că da. Cu un gest care denota și oboseală și saturare, și-a tras un scaun aproape de fotoliul meu și

s-a așezat să privească grădina prin ferestrele murdare. Era mai grasă decât înainte. Și se îmbrăca mai prost decât înainte. Am întrebat-o despre viața ei. Mi-a răspuns că toată lumea era la curent cu viața ei și a început să râdă cu o vulgaritate în care am crezut că deslușesc și câteva note de sfidare care mi-au dat fiori. Nu mai avea nici prieteni, nici bani, soțul ei o uitase, și pe ea și pe copii, toată lumea îi întorsese spatele, dar ea era acolo în continuare și își permitea luxul de a râde în hohote. Am întrebat-o ce se întâmplase cu indianca mapuche. S-a întors în sud, mi-a spus cu o voce absentă. Dar romanul dumitale, María, l-ai terminat? am șoptit. Încă nu, părinte, a spus coborând vocea la fel de jos ca și mine. Mi-am sprijinit bărbia în palmă și o bună bucată de vreme am rămas dus pe gânduri. Încercam să judec clar, dar nu puteam. În timp ce stăteam așa, o auzeam pe ea vorbind despre ziaști, majoritatea străini, care veneau câteodată să o viziteze. Eu vreau să le vorbesc despre literatură, dar ei aduc mereu în discuție politica, ocupația lui Jimmy, cum mă simțeam eu, subsolul. Am închis ochii. Iart-o, am implorat în gând, iart-o. Alte dăți, mai rar, vin și chilieni, câțiva argentinieni. Acum le cer taxă pe interviuri. Ori mă plătesc, ori dacă nu, nu le spun nimic. Eu nu spun nimănui, nici pentru tot aurul din lume, cine participa la seratele mele literare. Vă promit. Dumneata ai știut cu ce se îndeletnicea Jimmy? Da, părinte. Și nu te căiești? Ba da, ca toată lumea, părinte. Am simțit că rămân fără aer. M-am ridicat și am deschis o fereastră. Mânele jachetei mi s-au umplut de praf. Apoi mi-a povestit despre casă. Terenul, pare-se, nu era al ei, iar proprietarii de drept, niște evrei care

se exilasera cu vreo douăzeci și cinci de ani înainte, îi intentasera un proces. Fără bani, cu care să plătească avocații, era aproape sigură că avea să-l piardă. Planurile evreilor erau să dărâme tot și să construiască ceva nou. Nu va mai rămîne nicio amintire despre casa mea, a spus María Canales. Am privit-o cu tristețe și i-am spus că poate așa era mai bine, că era încă tânără, că nu era implicată în niciun proces, că ar putea să o ia de la zero, alături de copiii ei, în altă parte. Și cariera mea literară? a spus cu o expresie sfidătoare. Folosește un *nom de plume*, un pseudonim, pentru numele lui Cristos. M-a privit de parcă aș fi jignit-o. După care a zâmbit: Vreți să vedeți subsolul? a spus. Aș fi luat-o la palme pe loc, dar în loc de asta, m-am așezat și am scuturat de câteva ori din cap în semn de refuz. Am închis ochii. Peste câteva luni nu va mai fi posibil, mi-a spus. Din pricina tonului vocii ei, a inflexiunilor calde, am știut că își apropiase fața de a mea excesiv de mult. Am refuzat iarăși scuturând din cap. Vor dărâma casa. Și subsolul. Acolo Jimmy a omorât un spaniol, funcționar la UNESCO. Acolo a ucis-o Jimmy pe Cecilia Sánchez Poblete. Uneori, eu și copiii ne uitam la televizor și se întrerupea curentul. Nu auzeam niciun fel de strigăt, doar că se întrerupea curentul și apoi pornea din nou. Nu vreți să vedeți subsolul? M-am ridicat, am făcut câțiva pași prin salonul în care altădată se strângeau scriitorii patriei, artiștii, lucrătorii din cultură, și am dat din cap că nu. Plec, María, trebuie să plec, i-am zis. Ea a început să râdă cu o poftă nestăvilită. Sau poate asta a fost doar în închipuirea mea. Când am ajuns în prag (începuse să se lase întunericul) mi-a luat mâna, de parcă deodată i

s-ar fi făcut frică să rămână singură în casa aceea blestemată. I-am strâns mâna și am sfătuit-o să se roage. Eram foarte obosit, iar vorbele mele sunaseră neconvingător. Nu pot să mă rog mai mult decât mă rog deja, mi-a răspuns. Încearcă, Maria, încearcă, fă-o pentru copii. Ea a inspirat aerul de la periferia orașului Santiago, acel aer care era însăși chintesența crepusculului. Apoi a privit în jurul ei, senină, liniștită, curajoasă în felul ei, a văzut casa, pragul, alea unde obișnuiau să tragă mașinile, bicicleta roșie, copacii, poteca, zăbrelele, ferestrele închise cu excepția celei pe care o deschisesem eu, stelele care scânteiau ici-colo în depărtări și a spus că așa se face literatură în Chile. Eu am înclinat din cap și am plecat. În timp ce conduceam înapoi spre Santiago, am reflectat la spusele ei. Așa se face literatură în Chile, dar nu numai în Chile, și în Argentina, și în Mexic, și în Guatemala, și în Uruguay, în Spania, în Franța, în Germania, în înverzita Anglie și în voioasa Italie. Așa se face literatura. Sau ceea noi, ca să nu cădem în derizoriu, numim literatură. Apoi am început să îngân: copacul lui Iuda, copacul lui Iuda, iar mașina mea a intrat din nou în tunelul timpului, în marea mașină de tocat carne a timpului. Și mi-am amintit ziua în care a murit Farewell. A avut o înmormântare curată și discretă, întocmai cum și-ar fi dorit. Când am rămas singur la el acasă, singur în fața bibliotecii lui Farewell, care într-un mod foarte misterios incarna și prezența și absența lui, i-am întrebat spiritul (o întrebare retorică, bineînțeles) de ce ni se întâmplaseră în fond toate câte ni s-au întâmplat. N-am primit răspuns. M-am apropiat de rafturi și am atins cotoarele cărților cu vârfurile degetelor. Cineva s-a miș-

cat într-un colț. Am sărit în sus. Când m-am apropiat am văzut că era una dintre bătrânele sale prietene care adormise acolo. Am ieșit împreună din casă, la braț. În timpul înmormântării, am străbătut străzi care erau ca niște frigidere, am întrebat unde era Farewell. În coșciug, mi-au răspuns niște băieți care mergeau în fața noastră. Imbecililor, am spus, dar băieții nu mai erau, dispăruseră. Acum, bolnavul sunt eu. Patul meu se rostogolește pe un râu cu ape repezi. Dacă ar fi ape învolburate, aș ști că moartea este aproape. Dar apele sunt doar repezi, motiv pentru care mai păstrez o speranță. De ceva vreme tânărul îmbătrânit nu mai zice nimic. Nu se mai stropșește nici la mine, nici la ceilalți scriitori. Mai e vreo soluție? Așa se face literatură în Chile, așa se face marea literatură în Occident. Să-ți intre bine în cap, îi spun. Tânărul îmbătrânit, ce-a mai rămas din el, dă din buze rotunjind un *nu* de neauzit. Forța minții mele l-a oprit. Sau poate istoria. Foarte puține lucruri putem face împotriva istoriei. Tânărul îmbătrânit a fost mereu singur, iar eu am fost mereu cu istoria. Mă sprijin în cot și îl caut. Văd numai cărțile mele, pereții dormitorului, o fereastră în mijlocul penumbrei și lumina. Acum aș putea să mă ridic din nou și să-mi reîncep viața, cursurile, recenziile. Mi-ar plăcea să recenzez o carte despre noua literatură franceză. Dar nu mai am putere. Ce e de făcut? Într-o zi, după moartea lui Farewell, am fost la moșia lui, vechiul *Là-bas*, însoțit de niște prieteni, într-un fel de călătorie sentimentală de care eu m-am desprins imediat ce am ajuns acolo. Am pornit la drum peste câmpurile pe care le colindasem în tinerețe. I-am căutat pe țărani, dar bordeiele în care locuiseră erau goale. Pe prietenii

care veniseră cu mine îi servea o bătrână. M-am uitat la ea de la depărtare și când a plecat spre bucătărie am mers în spatele ei și am salutat-o de-afară, de dincolo de fereastră. Ea nici măcar nu s-a uitat la mine. Am presupus după o vreme că era surdă, dar este adevărat că nici măcar nu se uitase spre mine. E ceva de făcut? Într-o zi, mai mult ca să alung plictiseala, l-am întrebat pe un tânăr romancier de stânga ce mai știe despre María Canales. Tânărul mi-a spus că el nu a cunoscut-o niciodată. Dar dumneata ai fost o dată la ea acasă, i-am spus. El a negat cu îndârjire de câteva ori scuturând din cap și în secunda următoare a schimbat subiectul. Ce e de făcut? Uneori dau nas în nas cu țărani care vorbesc altă limbă. Îi opresc. Îi întreb lucruri despre câmp. Ei îmi spun că nu lucrează la câmp. Îmi spun că sunt muncitori, din Santiago sau de la periferia lui, și că n-au lucrat la câmp niciodată. Ce se poate face? Uneori pământul se cutremură. Epicentrul cutremurului este la nord sau la sud, iar eu ascult cum se cutremură pământul. Uneori mă ia amețea. Uneori cutremurătura durează mai mult decât este normal și oamenii se refugiază în cadrul ușii, sub toc sau sub scări sau ies fugind în stradă. Se poate face ceva? Văd oameni care aleargă pe stradă. Văd oameni care intră la cinema sau la metrou. Văd oameni care cumpără ziarul. Și uneori începe cutremurul și pentru o clipă totul se oprește în loc. Și alteori mă întreb: pe unde o fi tânărul îmbătrânit? De ce să fi plecat? Și încetul cu încetul, adevărul începe să se ridice la suprafață precum un cadavru. Un cadavru care se ridică de pe fundul unei mări sau al unei mlaștini. Văd umbra lui cum se ridică. Umbra lui șovăitoare. Umbra

care se ridică, de parcă ar urca un deal de pe o planetă fosilizată. Și atunci, din penumbra bolii mele, îi văd chipul feroce, chipul dulce, și mă întreb: sunt eu tânărul îmbătrânit? Asta să fie adevărata, marea spaimă, să fiu eu tânărul îmbătrânit care strigă fără ca nimeni să-l audă? Bietul tânăr îmbătrânit să fiu eu? Și-atunci mi se derulează pe dinainte în grabă amețitoare chipurile pe care le-am admirat, chipurile pe care le-am iubit, urât, invidiat, disprețuit. Chipurile pe care le-am protejat, cele pe care le-am atacat, chipurile de care m-am apărat, cele pe care le-am căutat în zadar.

Și se dezlănțuie furtuna de căcat.